

ספר

יראו וישמחו

אמרי בינה ודעת
לקח טוב תוכחת חיים
על סדר הפרשיות

בראשית

מתורתו ומשנתו של
רבינו ראש ה'שיבה שליט"א

יו"ל בעידנא דהדוותא
אור לכ' שבט תשע"ח

ישיבת
בית מדרש עליון

©

כל הזכויות שמורות
למכון "זכרון ראובן"

להשיג
בישיבת בית מדרש עליון
בני ברק

בישער הקובץ

"זה היום עשה ה' נגילה ונשמחה בו". מה נכבד היום אשר אנו נותנים לפניכם ברכה מאוצרות תורתו של רבינו ראש הישיבה שליט"א ערוכים ומסודרים על סדר הפרשיות להאיר עיני חכמים להתבונן בדברי תורתנו הקדושה, להעמיק חקר ולדקדק היטב במקראות ובדברי חז"ל הקד' ובמפרשי התורה הקדמונים ואחרונים, תוכם רצוף לקח טוב לעורר הלבבות לאהבת התורה ועמלה, דעת ויראת ד' להורותינו ולהדריכנו הדרך נלך בה.

ובאו הדברים מכמה מקורות, חלקם משיעורי החומש בבית רבינו במוצאי שב"ק, וחלקם ממשאות שנשא רבינו הן בפני בני הישיבה הק' בסעודה שלישית ובזמנים שונים, וכן לעתות שמחה או הספדים ר"ל, ובהזדמנויות שונות. ונערכו הדברים חלקם מכתבי התלמידים וחלקם עפ"י כתבי רבנו, ובהם הננו להודות לתלמידי רבינו מכל השנים שהעלו את הדברים על הכתב וכתביהם היוו את הבסיס לחלק נכבד מן הספר – ה"ה הרה"ג ר' משה דוד רדין שליט"א ושאר הכותבים כ"א בשמו הטוב יבורך, ואף שזכינו שרבינו הניף ידו לעבור על רוב הדברים, עדיין כתבי תלמידים הן.

והן אמת שמלאכה רבה הייתה בפנינו ללקט את הדברים ליקוטי בתר ליקוטי מהכא ומהתם, ולעורכם ולסדרם שיהיו הדברים ראויים לעלות על שולחן מלכים, ובפרט שחלק מהדברים נאמרו בתוך משאות רבינו בענינים שונים והוצרכנו לעורכם על סדר הפרשיות, ולהשמיט את הדברים שאינם מענין הפרשה, אמנם במקומות רבים השתדלנו להשאיר את המוסר העולה מן הדברים כדרכו בקודש של רבינו שליט"א ללמדינו אורחות חיים, ובסוף הספר צירפנו ג' שיחות לעמלה וחיווקה של תורה שנסובים בעיקר על עניני הפרשה, ואף שמקוצר העת לא נשלמה המלאכה ובאיזה מקומות הדברים לא ערוכים כיאות, ועדיין חסר בכאן הן בכמות והן באיכות ואף נשארו תחת ידינו מאמרים שלא סיפק הזמן לעורכם כראוי, ותפילתינו שנזכה בס"ד להשלים המלאכה.

וכל המלאכה הזאת נהייתה מכחם של כמה מבני החבורה שהטו שכמם לעסוק ולסייע בזה, ה"ה הרב בן ציון שוורץ שליט"א והבה"ח חיים יצחק טרייצקי נ"י והבה"ח יצחק קמפה נ"י והבה"ח ירוחם הרמן נ"י, ושאר המסייעים בזה כ"א כפי חלקו. כמו"כ נודה בכל לב להבה"ח יהושע רוטנברג נ"י והבה"ח מתתיהו יהודה חסיד נ"י והבה"ח אהרן טאפלין נ"י שטרחו בכל כוחם ואונם למען יצא הדבר שלם ומתוקן, ברכה

מיוחדת להבה"ח שמעון עזריה שלזינגר נ"י שפתח במצוה תחילה ומכח עמלו ומסירותו יוצא הקובץ לאור עולם, ישלם ד' פועלם ותהי משכורתם שלמה מעם ד', אבי"ר.

"קול צהלה ורינה שפתינו אז תרננה". קובץ זה יוצא לאור עולם בעידן חדוותא לרגל שמחת הנשואין בבית כבוד רבינו ראש הישיבה הגאון הגדול רבי ירחמיאל אונגרישר שליט"א וחתנא דבי נשיאה מורינו הגר"ט שפירא שליט"א בנשואי בתו נכדתו עב"ג רעינו החתן המופלג הרב חיים נפתלי הערץ ליפקוביץ שליט"א מפארי הישיבה הקד' נין למרן ראש הישיבה רבינו הגדול הגרמ"י ליפקוביץ זיע"א. ויהא רעוא שיזכו להקים בית גדול ונאמן לתפארת בישראל, כאשר מסור בידם מאבותם ומזקניהם, ויזכו לראות דורות ישרים מבורכים מתוך שמחה אושר והרחבה כל הימים.

ובזה נביע מקצת מרחשי לבבנו קמיה העומד בראש ממלכת התורה רבינו ראש הישיבה שליט"א מעתיק השמועה ומוסרה בטהרתה כמסורה בידו מדור דור, ומוסר נפשו לישא את משא הישיבה הקד' ולהעמידנו בקרן אורה של תורה וביראה טהורה להכין לנו הדרך נלך בה לכל נסטה ימין ושמאל, ולאשר על ידו מורינו המשיגה הגה"צ שליט"א המסור בכל מאודו על תקנת כל יחיד מבני הישיבה הקד' ואתם עמם כל רבותינו הגאונים שליט"א.

ונשגר בזה – בשם כל בני הישיבה הקד' ובוגריה לדורותיה – את ברכותינו ברכת הדיוט קמיה רבינו ראש הישיבה שליט"א ולרבנית אם הישיבה תליט"א לרגל השמחה הגדולה השרויה במעונם, ויה"ר שלא תמוש התורה מפיהם ומפי זרעם עד עולם ויזכו ויראו רוב נחת מכל יוצ"ח מתוך אושר ושמחה עד בלי די, ומצלצין אגן קמיה דמלכא – כי אורך ימים ושנות חיים יוסיפו לו, שיאריך ימים על ממלכתו ויזכה לראות בהרחבת מבצר התורה ולהרבות גבולו בתלמידים מתוך בריות גופא ונהורא מעליא, ויוקל הארון מעל נושאו ויזכה לישב על התורה והעבודה מתוך מנוחת הנפש והרחבת הדעת והשקט ובטח עד ביאת ינון אמן.

בברכת התורה

לזכרון עולם

נשמת אדוננו
אשר יסד וכונן את בית חיינו
ובעמל נפשו טפחה ורבה
החזיקה וקיימה
הנחילנו עריבותה של תורה
ודרכי הבנתה

מרן ראש הישיבה

רבינו דן אונגריישר זצוקללה"ה

ב"ר ירחמיאל הי"ד
עלה בסערה השמימה
גי מרחשון תשע"ב

ולעילוי נשמת

הרבנית הצדקנית אמה של מלכות

מרת **אסתר** ע"ה

א"ח למרן ראש הישיבה זצללה"ה

בת מרן ראש הישיבה

הגאון האמיתי רבי רפאל ראובן גרוזובסקי זצוק"ל
ונכדת מרנא ורבנא בעל ברכת שמואל זיע"א
נלב"ע י' תמוז תשס"ז

תהא נשמתם צרורה בצרור החיים באור פני מלך חיים

הונצח ע"י אחד מתלמידיו שליט"א
בלב מלא הכרת טובה
למרן ראש הישיבה זצוקללה"ה

תוכן הענינים

פרשת בראשית

בשביל התורה וישראל שנקראו ראשית.....יא
בראשית – "ברא שית".....יג
ויאמר הי אמה את האדם וגוי כי נחמתי כי עשיתים.....יג
נח מצא חן משום תולדותיו.....יד

פרשת נח

תמים "היה" בדורותיו.....טו
את בריתי איתך – מהרשעים שבדור.....טו
אכילת נח קודם הבהמות.....יז
זכות הקרבנות עמדה לו.....יז
עלה זית – מהיכן הביאתו.....יח
יסכה זו שרה.....יט

פרשת לך לך

על ידי פרסום אברהם נתגדל שמו ית'.....כ
ליתן לו שכר על כל פסיעה ופסיעה.....כא
"והיה ברכה".....כב
כאשר דיבר אליו הי – לעשות רצון בוראו.....כג
מלחמת המלכים – להקדים רפואה למכה.....כה
החילוק בין מתנות מלך סדום למתנות פרעה.....כו
לא תקרא שמח שרי כי שרה שמח.....כו

פרשת וירא

נתן לו עצת על המילה.....כט

אין מלאך אחד עושה בי שליחויות.....כט
כגודל המעשה כך גודל הגמול.....ל
בחירת הקב"ה באברהם אבינו.....לא

פרשת חיי שרה

נשיא אלקים אתה בתוכינו – דרך ארץ קדמה לתורה.....לד
למה לא נשא יצחק את בכל.....לה
אם מותר יצחק בבנות כנען.....לו
לא עזב חסדו ואמיתו – הנחני בדרך אמת.....לז
יצחק ורבקה נבחנו בג' העמודים.....לח
אחות לבן הארמי – העמידה בנסיונות.....לט
בן קי כבן עי'.....מ

פרשת תולדות

חיי עולם בחיי שעה.....מב
אהבתי אתכם אמר ה'.....מב
הרשע מחליף חיי עולם בחיי שעה.....מג
גודל השלום.....מה
הרשע לבסוף מפסיד.....מו
כשמתרפים בעבודה – הידיים ידי עשו.....מו
תורה ועבודה לשמה.....מז
"ויתן לך את ברכת אברהם".....מט

פרשת ויצא

ראו דמות יעקב חקוקה בכסא הכבוד.....נא
מי גבר ברמאותו.....נא

פרשת וישלח

תר"ג מצוות שמרתי.....נד
כוחו של יעקב כנגד עשו.....נה
דורון תפילה ומלחמה.....נו
טובות העוה"ז כדי שנוכח לעוה"ב.....נז

פרשת וישב

בבח הויתור על הגשמיות זוכים לרוחניות.....נט
הקב"ה מדקדק עם הצדיקים כחוט השערה.....ס
הבא נבא אני ואמך ואחיד להשתחוות לך ארצה.....סא
אני ואמך.....סב
וישלחו מעמק חברון.....סב
דקדוק השכר והעונש לפי המעשים.....סג
אנה אני בא במעשה בלחה.....סד
וירד יהודה מאת אחיו וגו'.....סו
גוי אחד בארץ החילוק בין יהודי לגוי.....סז
התביעה על החיסרון בביטחון.....סח

פרשת מקץ

יודעת לנכון נקל"י – זה יוסף.....סט
בענותנותו של יוסף זכה למלוכה.....ע
הזהירות בכבוד אביו.....עא
יוסף נכסף לתורת אביו.....עא

פרשת ויגש

הקושי להגיע אל האמת.....עג
יונפשו קשורה בנפשו – ע"י התורה.....עה
מלכות יוסף היא הדרך למלכות יהודה.....עה

י"ולבנימין נתן שלש מאות כסף".....עו
וירא את העגלות – האמונה בגאולה.....עז
הקשר אל הדורות הקודמים.....עח
להתקין לו בית תלמוד.....עט
להשיב טובה תחת רעה.....פ

פרשת ויחי

"בראובן ושמעון יחיו ליי".....פב
משיח בן יוסף – והפסד החטא.....פג
ומודה על האמת.....פד

שיחות

מאמר א לעסוק בדברי תורה.....פה
מאמר ב "רובץ בין המשפתיים".....פח
מאמר ג ובתורתנו יחגה יומם ולילה.....צא

יראו וישמחו

פרשת בראשית

בשביל התורה וישראל שנקראו ראשית

בראשית ברא אלקים (א א).

וידרשו חז"ל בראשית – בשביל התורה שנקראת ראשית דרכו (משלי ח כב), ובשביל ישראל שנקראו ראשית תבואתו (ירמיה ב ג). (רש"י).

ובמדרש להלן (בר"ר פ' י"ב א') איתא, אמר ר' יצחק בר מרין כתיב אלה תולדות השמים והארץ בהבראם, בוראן משבחן וכו' בוראן מקלסן וכו', אלא נאין הן ומשובחין הן שנאמר אלה תולדות השמים והארץ בהבראם ביום עשות ה' אלקים ארץ ושמים [כנראה כוונת המדרש לפרש אלה – מלשון ראה – כמה נאים ומשובחים הן], מבואר במדרש את גודל יופי הבריאה שברא הקב"ה עולם נפלא ומושלם וכמתואר בתחילת הפרשה, ובאמת זהו מקרא מפורש וירא אלקים את כל אשר עשה והנה טוב מאד, [וראה במסילת ישרים פ"א בשעה שברא הקב"ה את אדם הראשון נטלו והחזירו על כל אילני גן עדן אמר לו ראה מעשי כמה נאים וכו'].

אמנם בהמשך הפרשה רואים אנו כמה קלקול והשחתה עשו בני האדם לעולמו הנפלא של הבורא יתברך, וחטאו בכל העבירות החמורות עבודה זרה גילוי עריות ושפיכות דמים, וכן בלשון הרע ואכזריות וכדומה.

שהרי דור אנוש כבר עבדו עבודה זרה, וכן בהמשך הפרשה כתיב הוא היה אבי ישב אהל ומקנה ושם אחיו יובל הוא היה אבי כל תפש כנור ועוגב, ופרש"י וז"ל, ומדרש אגדה בונה בתים לעבודת אלילים, וכן ואחיו תופש כנור ועוגב, לזמר לעבודת אלילים עב"ל, ובסוף הפרשה מבואר שחטאו בגילוי עריות וכמו שנאמר ויקחו להם נשים מכל אשר בחרו, ועוד כתיב שם על עוצם החטא הזה – וכל יצר מחשבות לבו של אדם רק רע כל היום. וכן מצינו שפיכות דמים אצל קין, ואצל תובל קין כפירש"י (ד כב) תובל אומנתו של קין ותובל לשון תבלין, תיבל והתקין אומנתו של קין לעשות כלי זין לרוצחים עב"ל, שהמציא כלי נשק שהשפיכות דמים יהיה בקלות כמו מאכל מתובל שקל לאכלו.

וכן חטא לשון הרע שהנחש שרצה להשיג תאוותו בא ופיתה את חוה בלה"ר על הקב"ה ונפלה בפח הזה והפילה את כל העולם כולו ע"י איסור לה"ר, ומכאן רואים את גודל ההשחתה של חטא הלשון שמחריב בזה כל העולם כולו, ואכזריות נוראה חזינן מדרך דור המבול שלקחו לעצמם ב' נשים א' לתשמיש יושבת מקושטת וא' לפריה ורביה יושבת כאלמנה נזופה בבית וזה שיא האכזריות ואי הרגשת צער השני, ומשלם רעה תחת טובה. עד שהפרשה מסתיימת במאמרו של השי"ת וינחם ה' כי עשה את האדם בארץ ויתעצב אל לבו, ויאמר ה' אמחה את האדם אשר בראתי מעל פני האדמה מאדם עד בהמה עד רמש ועד עוף השמים כי נחמתי כי עשיתם.

א"כ כשרואים אנו את גודל כוחות הרע שיש באדם מובן היטב מה שדרשו חז"ל, בראשית בשביל התורה שנקראת ראשית ובשביל ישראל שנקראו ראשית, כי על ידי הרשעים לא יכול העולם להתקיים ולא נברא אלא בשביל הצדיקים העתידים לעמוד כמפורש ברש"י בסוף הפרשה (ו ז), והיינו שנברא בשביל כלל ישראל שיש בהם צדיקים, ואם באדם יש בו כ"כ הרבה השחתה וכל יצר מחשבות לבו רק רע כל היום – אין שום עצה אלא התורה הקד', א"כ המבט על הפרשה – לראות את הבריאה שברא הקב"ה ואת החורבן שעשו הבריות ע"י הרק רע כל היום – מורה לנו בעליל שהעולם נברא רק בשביל צדיקים של כלל ישראל ובשביל התורה, שבראתי יצר הרע בראתי לו תורה תבלין ובלי זה א"א להנצל כלל.

ועיין במה שכתב אאזמו"ר הגר"ר זצוק"ל על חמיו הגרב"ד זיע"א בהקדמה לברכת שמואל (ב"מ) ששמע מהגר"ש היימן זצוק"ל שבשעת הפוגרומים בקרמנצ'וג לאחר שהפורעים רצחו נפשות ועשו תעלולים נוראים וגם אותו ואת אביו הכו ופשטו מעליו את בגדיו, אמר הגרב"ד שעכשיו אנו צריכים לשמוח יותר בברכת אשר בחר בנו מכל העמים ונתן לנו את תורתו, שהרי רואים אנו עד היכן מגיע האדם בלי תורה, ולולא התורה הלא גם אנו היינו יכולים להיות חלילה רוצחים ומנאפים, והלא רק התורה עשתה זאת שאיננו שופכי דמים עכ"ד.

א"כ איזה שמחה גדולה עולה מפרשתנו להחזורים ובאים בשערי הישיבה, היש אושר גדול מזה, הרי זהו ממש מקום חיינו.

בראשית – "ברא שית"

בראשית ברא אלקים (א א).

בסוכה (מט): אמרינן תנא דבי ר' ישמעאל בראשית אל תיקרי בראשית אלא ברא שית, שברא הקב"ה שיתין לנסכים בששת ימי בראשית, ולהלן שם (נ:) איתא גבי שמחת בית השואבה, מאן דתני חשובה לא משתבש דאמר רב נחמן מצוה חשובה היא ובאה מששת ימי בראשית, שהכין הקב"ה שיתין לניסוך המים מששת ימי בראשית.

ומה באמת החשיבות הגדולה שיש לעבודת הנסכים, יש לפרש שהנה העולם עומד על התורה והעבודה, לעבדו עבודה במעשה ובלב, וזהו אחד העמודים שעליהם עומד העולם דזו עבודת האדם השלם, ולפיכך הכין הקב"ה מקום לעבודה זו שבמקדש מיד בששת ימי בראשית.

אמנם יש בזה עוד ענין שהרי ידוע גודל החיוב לעבדו בשמחה בנוסף לעבודת היראה כמו שנאמר וגילו ברעדה, ועיקר השמחה היא בעבודת הנסכים שאין אומרים שירה אלא על היין, כל יום בהקרבת קרבנות הציבור היתה שירה וזהו עבודת עבודה כמו שדרשו חז"ל (ערכין יא), וכן דרשו על הפסוק אשר לא עבדת את ד' אלקיך בשמחה ובטוב לבב דקאי על השירה, ומבואר גודל ענין השירה שהיא השלימות שבעבודה, והיא גם השלימות של התורה כמבואר במשנ"ב שהתורה והתפילה צריכים להיות בשמחה, ולפיכך בתחילת הבריאה הכין המקום לעבודת הנסכים שהיא העבודה שמתקיים בה השלימות הזאת של שמחה ויראה ביחד שהרי בית המקדש הוא מקום היראה (עין ב"ב כא. תוד"ה כי).

ויתרה מזה מצות ניסוך המים שבה היתה שמחה יתרה מאד כמבואר בגמ' ובחז"ל, ומשם שואבים רוח הקודש, ולפיכך חשובה היא כל כך שנברא עבודה בריאה מיוחדת בששת ימי בראשית ונרמזה בתיבה הראשונה שבתורה 'ברא שית'.

ויאמר ה' אמתה את האדם אשר בראתי מול פני האדמה מאדם עד בהמה עד רמש ועד עוף השמים כי נחמתי כי עשיתים (ו ז).

נתבונן בזה, הלא חטא דור המבול היה עד אלף ושש מאות שנה לבריאה, והאנשים חיו קרוב לאלף שנים והיו חיים בהרגשה כזו שאין דין ואין דיין בהפקרות ממש –

כל אחד חי כרצונו, וכך זה נמשך זמן רב עד שהגיע המבול, א"כ רואים מזה שאף בימינו אנו שכבר עברו קרוב לאלפיים שנה מהחורבן ואנו רואים כל הזמן רדיפות וצרות והשמדות, ולאנשים יש חבילי קושיות – אבל להקב"ה יש סבלנות כמו שנאמר (תהילים צ) כי אלף שנים בעיניך כיום אתמול כי יעבור, וכשיגיע הזמן פתאום יתהפך הכל ויהיה עולם חדש, וודאי שהקב"ה יושב בשמים ישחק וכשיגיע הזמן יבא משיח צדקנו הכל ישתנה ברגע אחד ממש, בב"א.

נח מצא חן משום תולדותיו

כי נחמתי כי עשיתם. ונח מצא חן בעיני ה' (יז-ח).

איתא במדרש כי נחמתי כי עשיתם ונח, גם נח אינו כדאי אלא שמצא חן בעיני ה', וכמו שממסיים הפסוק, ומהו מציאת החן, איתא עוד שם מצינו שהקב"ה עושה חסד עם האחרונים בזכות הראשונים, ומנין שהקב"ה עושה עם הראשונים בזכות האחרונים, ונח מצא חן בעיני ה', אלה תולדות נח, באיזו זכות בזכות תולדותיו.

ובביאור הדבר נראה עפ"מ ש"כ הרמב"ן עה"פ אמרתי אפאיהם אשביתה מאנוש זכרם, (דברים לב כו) שביאר שם טענת משה (במדבר יד טו טז) ואמרו הגוים וגו' מבלתי יכולת ה' וגו' והקב"ה השיבו סלחתי כדברך, שלכאן' מה טענה היא זו שהם יאמרו וכי הוא צריך להראות כוחו בין שונאיו, הרי כל הגוים כאין נגדו וכאפס ותוהו נחשבו לו, אלא ביאר שם שהקב"ה ברא את האדם בתחתונים כדי שיכיר את בוראו ויודה לשמו ושם הרשות בידו להרע או להטיב, וכאשר כל הגוים כפרו בו רק כלל ישראל נשאר לשמו, ובהם פרסם אותות ומופתים ונודע בזה לכל העמים, ואם חלילה וחס גם ישראל יאבדו ישכחו העמים את אותותיו ואת מעשיו ולא יספרו אותם, ואף אם אדם יזכיר כן, יחשבו כי היה איזה שהוא כח מהמזלות והכוכבים, והנה תהיה כונת הבריאה באדם בטילה לגמרי שלא ישאר מי שיודע את בוראו, ועל כן ראוי מדין הרצון שהיה בבריאת העולם שיהיה רצון מלפניו להקים לו לעם כל הימים כי הם הקרובים אליו והיודעים אותו מכל העמים.

ועפ"ז יתבאר, שבדור המבול הלא היה דור שלם שהיו מצב של עולם שמים, ורק אדם אחד היה ושמנו נח, שבו נתן הקב"ה את כל התקווה, וא"כ אף אם נח בעצמו לא היה ראוי מצד עצמו להציל, מ"מ כיון שבו מונח כל התכלית של הבריאה וכל הכבוד שמים, וכלל ישראל עתיד לצאת ממנו, וזהו מה שנאמר ונח מצא חן בעיני ה'.

פרשת נח

תמים "היה" בדורותיו

תמים היה בדורותיו (ו ט).

במדרש (בר"ר ל' ח') איתא, ר' לוי אמר כל מי שנאמר בו היה ראה עולם חדש, אמר ר' שמואל חמשה הן, נח, אתמול (איוב יד) אבנים שחקו מים דאמר רבי לוי בשם רבי יוחנן אפילו איצטורבלין של רחים נמחה במים, והכא את אמר ויהיו בני נח היוצאים מן התיבה, אתמהא, אלא ראה עולם חדש, יוסף, (תהלים קה) ענו בכבל רגלו, ועכשיו (בראשית מב) ויוסף הוא השליט, אלא שראה עולם חדש, משה, אתמול בורח מפני פרעה ועכשיו הוא משקעו בים, אלא שראה עולם חדש, איוב וכו', עוד שם – רבנן אמרין כל מי שנאמר בו היה זון ומפרנס, נח זון ופירנס כל י"ב חודש שנאמר ואתה קח לך וגו', יוסף (בראשית מז) ויכלכל יוסף את אביו ואת אחיו, משה, זון ופירנס את ישראל ארבעים שנה במדבר.

ומבואר כאן ב' ענינים בפירוש לשון היה, א' שזכה משמים להנצל ולראות עולם חדש כ"א לפי ענינו, ב' שהיה זון ומפרנס אחרים.

ונראה לומר שב' הענינים קשורים זה לזה, מי הוא שמזכים אותו משמים להיות בבחינת "היה" לעבור את כל הצרות והקשיים ולזכות להנצל, – מי שהוא מצד עצמו בבחינת "היה" שהוא בעבודתו, במעשיו מטיב ומשפיע לכל סביבותיו על אף הקשיים והנסיונות, הוא זוכה שמשפיעים עליו משמים ג"כ כגמול מעשיו.

וביאור דברי המדרש הוא שתיבת היה יש לפרש שהכוונה שנשאר כמו שהיה מקדם בלי שינויים, ולפיכך זכה וראה עולם חדש גם אחר חורבנו, ועוד מפרש המדרש שהיה היינו שזון ומפרנס לאחרים כל י"ב חודש, לאורך כל הזמן בלי שום שינוי ואף שהיה הדבר קשה מאוד בלי לנוח יומם ולילה, וגם שהמשיך אף לאחר שהכישו הארי.

את בריתי איתך – מהרשעים שבדור

והקימותי את בריתי איתך ובאתה אל התבה אתה ובניך ואשתך ונשי בנך אתך. (ו יח).

פירש"י ברית היה צריך על הפירות שלא ירקבו ויעפשו, ושלא יהרגוהו רשעים שבדור.

וכתב בחי' מרן הגרי"ז שמבואר כאן שכדי להיות עם כל החיות הטורפות ולהאכילם יום יום שהיתה מלאכה קשה וכמש"כ רש"י (וכג) שפעם אחת איחר מזונות הארי והכישו, על כל זה לא היה צריך ברית, ורק משום הרשעים היה צריך ברית, וזהו משום שהרשעים הם יותר קשים מחיות טורפות ולזה היה צריך כאן ברית.

ובביאור הדבר אולי יש לומר שהלא החיות אין להם בחירה, אבל על הרשעים הרי אמרו חז"ל הכל בידי שמים חוץ מיראת שמים, ומאחר שהם בעלי בחירה הרבה יותר קשה להנצל מהם ולכן צריך לעשות עליהם ברית משא"כ על החיות.

וכן על כל הדורות נאמר ברית, שבכל הגלויות בין כל הרשעים והשונאים אף פעם לא יוכל כח הרע לעקור את הכל, וכמש"כ במדרש בפרשתינו (תנחומא סימן ג) וז"ל, ואף הקדוש ברוך הוא כרת ברית עם ישראל שלא תשכח תורה שבע"פ מפיהם ומפי זרעם עד סוף כל הדורות שנאמר ואני זאת בריתי אותם אמר ה' רוחי אשר עליך ודברי אשר שמתי בפיו לא ימושו וגו' (ישעיה נט) ולא כתיב ממך אלא מפיו ומפי זרעך ומפי זרעך, ולפיכך קבע הקדוש ברוך הוא שתי ישיבות לישראל שיהיו הוגין בתורה יומם ולילה ומתקבצין שתי פעמים בשנה באדר ובאלול מכל המקומות ונושאים ונותנים במלחמתה של תורה עד שמעמידין דבר על בוריו והלכה לאמתה ומביאים ראיה ומן המקרא ומן המשנה ומן התלמוד כדי שלא יכשלו ישראל בד"ת, ואותן ב' ישיבות לא ראו שבי ולא שמד ולא שלל ולא שלט בהן לא יון ולא אדום והוציאן הקדוש ברוך הוא י"ב שנה קודם חרבן ירושלים בתורתן ובתלמודן שכך כתיב והגלה את כל ירושלים ואת כל השרים ואת כל גבורי החיל עשרת אלפים גולה וכל החרש והמסגר ולא נשאר זולת דלת עם הארץ (מלכים ב כד). וכי מה גבורה יש בבני אדם ההולכים בגולה, אלא אלו גבורי תורה וכו' אלא צדקה עשה הקדוש ברוך הוא עם ישראל שהקדים והגלה את גלות יכניה לגלות צדקיה כדי שלא תשתכח מהן תורה שבע"פ וישבו בתורתן בבבל מן אותה שעה עד היום ולא שלט בהן לא אדום ולא יון ולא גזרו עליהם שמד, ואף לימות המשיח אין חבלי של משיח רואין שנאמר הוי ציון המלטי (זכריה ב), וכו' ע"ש.

אכילת נח קודם הבהמות

והיה לך ולהם לאכלה (ו' כא).

במהרי"ל דיסקין מביא בשם בנו להקשות למה כתוב קודם לך ואח"כ להם, הרי אסור לאדם שיאכל קודם שיתן מאכל לבהמתו (ברכות מ.), ומתרץ שעדיין היה אסור להם לאכול בהמות, ואם כן היה לנח בבהמות רק קנין פירות להשתמש בהם למלאכה, וקנין פירות לאו כקנין הגוף, נמצא שלא נקראו שלו ואינו חייב להאכילם לפניו. ולכאורה זה תמוה שאם כן כל בהמה טמאה שאסורה באכילה יש לנו בה רק קנין פירות למלאכה, ולפי"ז יהי' מותר לאכול לפני שנותנים להם, וזה ודאי אינו.

ויש ליישב שוודאי אסור לאכול קודם בהמה טמאה שגם היא נקראת בהמתו, ומה שבאן לא נקראת בהמתו אינו בגלל שהם מאכלות אסורות, אלא שהקב"ה עדיין לא השליט את אדם הראשון על הבהמות לאכילה והיו בגדר אינו שלו וברשותו.

עוד י"ל, שבאמת נח אכל אחרי הבהמות ומ"מ נאמר לך ולהם לאכלה כיוון שאכילת אדם חשובה יותר, ורק בפסוק ונתתי עשב בשדך לבהמתך מקדים בהמה לאדם כדי ללמד הלכה שצריך להאכיל לבהמה לפני שאוכל בעצמו, וכאן נקט לפי סדר החשיבות ואדם חשוב יותר מבהמה.

עוד י"ל שבאמת נח אכל לפני הבהמות והותר לו מחמת גודל הקושי להאכיל לכל הבהמות והחיות כולם ואילו היה ממתין באכילתו עד שכולם יאכלו היה קרוב הדבר לפיקוח נפש, ולכן התיר לו הקב"ה לאכול קודם שמאכיל הבהמות.

זכות הקרבנות עמדה לו

מכל הבהמה הטהורה תקח לך שבעה שבעה (ו' ב).

נראה שמה שציוה הקב"ה את נח שיקח מהבהמות הטהורות ז' לקרבן, לא היה זה רק בעבור שיקריב מהן קרבנות, אלא גם בשביל שיהיו עמו כל הזמן הבהמות שעומדות להיות קרבן לה', וכל הזמן יהא עסוק הוא לזונם ולשמרם, כדי שתהיה לו כל הזמן הזכות של הקרבן, וזה יעמוד לו לשמירה וכמו שמבואר הרמב"ן (ח כא עי"ש, וע"ע ברמב"ן ו' ו) שקרבן תלוי בשם הויה וגורם רחמים.

והזמין לו הקב"ה זכות זו להנצל ממי המבול, וכמו שנתן הקב"ה לכלל ישראל זכות להגאל ממצרים דם פסח ודם מילה כמו שכתוב ביחזקאל (טז ו), וכמו שכתב הוזה"ק שהקב"ה מזמין לאדם עני לפתחו כדי שיתן לו צדקה וינצל ממות לחיים.

והנה יש מבארים שנח ניצל בזכות החסד שעשה עם כל הבעלי חיים כל זמן שהיו בתיבה, אבל להמבואר י"ל שזכותו היה גם הקרבן, וברבינו בחיי (ז' ב') כתב שהפרשה הראשונה של פר' נח המדברת על הבע"ח הטמאים מתחילה בשם אלקים, ויאמר אלקים לנח (ו יג) שהוא מדת הדין, ומסיימת בשם אלקים, ככל אשר צוה אותו אלקים אבל הפרשה השנייה שנכתב בה הבע"ח הטמאים מתחילה בשם הויה"ה, ויאמר ה' לנח (ז א) ומסיימת בשם הויה"ה, ככל אשר צוהו ה', וזהו משום שבפרשה השנייה רמז לו את ענין הקרבן, ואע"פ שבפרשה הראשונה נאמרה מצוות חסד, בפרשה השנייה נאמרה מצוות קרבן, וזהו כנתבאר שהקרבן פועל יותר מחסד.

עלה זית – מהיכן הביאתו

והנה עלה זית טרף בפיה (ח יא).

ובמדרש איתא (בר"ר לג ו) מהיכן הביאה אותו רבי לוי אמר מהר המשחה הביאה אותו דלא טפת ארעא דישראל במיא דמבולא, ועיין ברמב"ן שהביא מפרקי דרבי אליעזר (פרק בג) שארץ ישראל לא ירד עליה מי המבול מן השמים אלא נתגלגלו המים מן הארצות ונכנסו לתוכה, ולכאורה תימה שהרי מפורש בגמ' (זבחים קיג:) דלמ"ד לא ירד מבול בא"י היה בא"י חרבה ומתו רק משום הבלא.

וי"ל שהרמב"ן רק בא לבאר את דברי ר' לוי במדרש שאמר שהיונה הביאתו מהר הזיתים, שבא"י לא היה מבול, וקשה א"כ כיצד מוכח מזה שקלו המים מעל הארץ הרי כלל לא היו שם מים, ולזה הביא הרמב"ן את הפרקי דר"א שסובר שגם למ"ד שלא ירד שם מבול מ"מ נכנסו לשם המים, ונמצא לפי"ז שהמדרש רבה חולק בזה על הבבלי וסובר כפרקי דר"א, אבל בגמ' מבואר שלא היו כלל מים בארץ ישראל, ואליבא דר' יוחנן רק הבלא.

והתוס' בזבחים שם (ד"ה לא ירד) הקשו מדברי המדרש רבה שמבואר שויכסו כל ההרים קאי גם על א"י וזה דלא כר' יוחנן שאמר שהיה רק הבלה, ונדרחק ליישב ע"ש,

אמנם להרמב"ן לק"מ, שהמדרש רבה ופרקי דר"א נקטו דאף אם לא גושמה ביום זעם מ"מ נתקיים שם ויבוסו, וא"ש.

ולשיטת הבבלי ויבוסו היינו בשאר העולם היכן שהיה המבול, כמו שכתבו שם התוס' בסוף הדיבור, אבל למדרש רבה שהוכיח מכאן איברא דסובר שהיה בא"י ויבוסו כמו שפירש הרמב"ן, ואתי שפיר המדרש רבה לשיטתו שאומר דהיונה הביאה משם עלה זית להוכיח דקלו המים, אבל להבבלי בר' יוחנן א"א לומר שהיונה הביאתו משם דא"כ אין כאן ראיה שקלו המים.

יסכה זו שרה

אבי מלכה ואבי יסכה (יא כט).

פירש רש"י יסכה. זו שרה, על שם שסוכה ברוח הקודש, ושהכל סוכין ביפיה, ועוד יסכה לשון נסיכות, (סנהדרין ל"ט), כמו שרה לשון שררה, עכ"ל, ויל"ע למה בכל התורה נקראת שרי או שרה ורק כאן נזכרה בשם יסכה.

ויש לבאר שהרי רש"י מבאר ששם זה הוא על שם שסוכה ברוח הקודש, והכל סוכין ביפיה, יסכה לשון נסיכות כמו שרה לשון שררה, הרי שבשם זה נרמזו מעלותיה של שרה, והנה בפסוק זה נאמר ויקח אברם ונחור להם נשים וגו', שאברהם נשא את שרה לאשה, ולפיכך דוקא כאן שמדובר על השידוך של אברהם ושרה, הזכירה התורה את מעלותיה, כי בזמן השידוך מזכירים את המעלות והמידות טובות שהביאו לשידוך, וכמו שבזמן נישואי רבקה נזכר מעלתה שהיתה בעלת חסד כך גם בזמן נישואי שרה.

פרשת לך לך

על ידי פירסום אברהם נתגדל שמו ית' ויאמר ה' אל אברהם לך לך מארעך וממולדתך ומבית אביך (יב א).

במדרש רבה (ל"ט ב') דרשו את הפסוק לריח שמניך טובים שמן תורק שמך (שיר השירים א ג), אמר רבי ברכיה למה היה אברהם אבינו דומה, לצלוחית של אפופילסימון מוקפת צמיד פתיל ומונחת בזוית ולא היה ריחו נודף כיון שהיתה מיטלטלת היה רחו נודף, כך אמר הקב"ה לאברהם טלטל עצמך ממקום למקום ושמך מתגדל בעולם.

ויש להעיר שאין המשל דומה לנמשל, שהרי במשל על ידי טלטול השמן הוטב לאנשים הסובבים, שהצליחו להריח את הריח הטוב הטמון בו, מה שאין כן בנמשל על ידי שטלטל אברהם אבינו את עצמו ממקום למקום גרם טובה לעצמו, כמו שהבטיחו הקב"ה ואגדלה שמך, וכן סיים המדרש ושמך מתגדל בעולם.

ונראה פשוט שהכל דבר אחד הוא, שכשהלך אברהם לפרסם את שמו יתברך בעולם, אמר לו הקב"ה שכדי שיתגדל שם ה' בעולם צריך להגדיל את שמו של אברהם, ועל ידי זה יכירו בני האדם את כח מלכותו, וזהו שאומרים אלקי אברהם אלקי יצחק ואלקי יעקב, שעל ידי כלל ישראל מתקדש שמו בעולם, ועל ישראל אמונתו על ישראל מלכותו ועל ישראל הדרתו.

נמצא שעל ידי פירסום שמו של אברהם בעולם נתפרסם גם כן שמו של הקב"ה בעולם, ולכן היה אברהם דומה לצלוחית של אפופילסימון שכיון שהיתה מיטלטלת היה ריחה נודף, כך אמר הקב"ה לאברהם טלטל עצמך ממקום למקום כדי שיהא ריחך נודף, דהיינו שיתפרסם שמך ועל ידי זה יגרם טובה לסובבים שיכירו ויאמינו בה', ואמנם תכלית הליכתו היתה לפרסם שמו יתברך, אבל הדרך לזה היא על ידי פירסום שם אברהם.

ועוד יש לבאר על פי מה ששמעתי ממו"ר הגה"צ ר' ישראל חיים קפלן זצ"ל (כמדומני בשם הגרש"ז מקלם זצ"ל) להקשות על מה שכתוב בתחילת פרשת וירא שאברהם אבינו ישב פתח האוהל לראות אם יש עוברים ושבים להכניסם לביתו, והקב"ה בא לבקרו, וכאשר ראה שלשה אנשים נצבים עליו מיד רץ לקראתם, ואמר לקב"ה שימתין לו עד שירוך ויכניס את האורחים, וכי אין זה פגיעה בכבוד מלכו של עולם, שתוך כדי שמדבר עמו בורח הוא להכניס את האורחים.

ותירץ שאדרבה על ידי זה מתגדל שמו יתברך, שהוא מראה מסירות נפש שכזו שאפילו ביום השלישי למילתו רץ לקיים מצותו יתברך ולפרסם שמו בעולם, והשתחויה לאורחים והתחנן לפניהם שיבואו, וכמו שכתב הרמב"ן על הפסוק ואל הבקר רץ אברהם (יח ז), להגיד רוב חשקו בנדיבות כי האדם הגדול אשר היו בביתו שמנה עשר ושלש מאות איש שולף חרב והוא זקן מאוד והלך הוא בעצמו אל אוהל שרה כדי לזרז אותה בעשיית הלחם, ואחרי כן רץ אל הבקר לבקר משם בן בקר טוב לעשות לאורחיו.

ובדומה לזה מצאנו במדרש (דברים רבה ג ג) מעשה ברבי שמעון בן שטח שלקח חמור מישמעאלי אחד, הלכו תלמידיו ומצאו בו אבן אחת טובה תלויה לו בצווארו, אמרו לו רבי ברכת ה' היא תעשיר (משלי י כב), אמר להם רבי שמעון בן שטח חמור לקחתי אבן טובה לא לקחתי, הלך והחזירה לאותו ישמעאלי וקרא עליו אותו ישמעאלי ברוך ה' אלקי שמעון בן שטח, והיינו שאמנם ודאי העריך הישמעאלי את רבי שמעון בן שטח, אבל אז כשראה מעלתו נתפרסם שמו יתברך, שברך את ה'.

וכן היה דרכו של אברהם אבינו, וכמו שמצאנו שאמרו לו אבימלך ופיכול שר צבאו אלקים עמך בכל אשר אתה עושה, והיינו שודאי היה אברהם גדול בעיניהם, אבל על ידי זה נתפרסם שמו יתברך.

ולפי"ז נמצא שודאי תכלית הליכת אברהם אבינו היתה למען קדושת שמו יתברך שיתפרסם בעולם, אלא שעבור זה נתגדל גם כן שמו של אברהם אבינו, ומבואר בזה המשל לצלוחית של אפופילסימון שכיון שהיה אברהם אבינו מיטלטל ממקום למקום, הוטב לסובבים אותו שנתפרסם אצלם מי הוא בעל הבירה, ולתכלית הזאת אמר לו הקב"ה טלטל עצמך בעולם ושמן מתגדל.

ליתן לו שכר על כל פסיעה ופסיעה

אל הארץ אשר אראך (יב א).

פירש רש"י לא גלה לו הארץ מיד, כדי לחבבה בעיניו, ולתת לו שכר על כל דבור ודבור, כיוצא בו (כב ב) את בנך את יחידך אשר אהבת את יצחק, כיוצא בו (כב ב) על אחד ההרים אשר אומר אליך, כיוצא בו (יונה ג ב) וקרא עליה את הקריאה אשר אנכי דובר אליך, עכ"ל.

וביאר הגרב"ד ליבוביץ זצוק"ל, שאם אומרים לאדם ללכת למקום מסוים כל זמן ההליכה לשם אי"ז אלא הכשר מצוה אבל גוף המצוה היא להגיע לשם, משא"כ אם לא יאמרו לו להיכן ללכת אזי כל פסיעה ופסיעה היא מגוף המצוה שעדיין אינו יודע לאן הוא הולך, ואין לו מצוה להגיע למקום מסוים, אלא עצם ההליכה היא מצוה, ועל כל פסיעה מקבל שכר, ולפיכך לא גילה לו הקב"ה כדי שיקבל שכר על כל פסיעה ופסיעה, עכ"ד.

ולבאורה יש להקשות ע"ז, והלא כאן צוהו הקב"ה על מקום מסוים רק שלא פירש לו היכן הוא, וא"כ אין עצם ההליכה מצוה אלא רק ההגעה אל המקום.

ונראה לבאר ע"פ דברי הרמב"ן כאן וז"ל, היה נודד והולך מגוי אל גוי ומממלכה אל עם אחר, עד שבא אל ארץ כנען ואמר לו לזרעך אתן את הארץ הזאת, אז נתקיים "אל הארץ אשר אראך", ואז נתעכב וישב בה. ומה שאמר ויצאו ללכת ארצה כנען, לא להתישב בה, כי עדיין לא ידע כי על הארץ ההיא נצטוה, אלא שאחז צדיק דרכו דרך ארץ כנען, כי כן היה בדעתו ובדעת אביו גם מתחלה בצאתם מאור כשדים. ומפני זה אמר ויהי כאשר התעו אותי אלהים מבית אבי (להלן כ יג), כי היה תועה כשה אובד, עכ"ל.

ובזה יובנו היטב דברי הגרב"ד שכיון שהיה נודד והולך ממקום למקום א"כ אין זה נחשב דבר מסוים כלל במה שנאמר לו אל הארץ אשר אראך.

"והיה ברכה"

והיה ברכה (יב ב).

פירש"י הברכות נתונות בידך, עד עכשיו היו בידי, ברכתי לאדם ונח, ומעכשיו אתה תברך את אשר תחפוץ עכ"ל, וכן הצדיקים בכל הדורות, אבל עד עכשיו לא היה כן.

ומדוע באמת נתן את כח הברכה רק לאברהם ולא לצדיקים שהיו לפניו, י"ל דהביאור בזה שעד עתה לא היה כלל ישראל ועכשיו התחיל עם ישראל, ואורייתא וקוב"ה וישראל חד הוא, אבל לפני כן זה לא היה שייך שענין 'חד הוא' זה רק עם כלל ישראל, וטעם הדבר שהקב"ה אינו כורת ברית שאינה לנצח, והרי האדם שנותיו קצובים ואין קיום לברית, ורק בכלל ישראל נתחדש שיש המשך הדורות וכמבואר

בפסוק להלן כי ידעתיו למען אשר יצווה את בניו ואת אחריו, כל מציאות היהודי הוא להמשיך את המשך הדורות כמו שנאמר והקימותי את בריתי וגו' ובין זרעך אחריו ברית עולם – "זרעך אחריו" היינו זרעו המיוחס אחריו, ולכן דוקא אברהם קיבל את כח הברכה.

עוד אמרו חז"ל והיה ברכה שאתה תביא העולם שיברכו אותי, שאברהם אבינו לימד ופרסם אמונה לכל באי העולם, ומבואר במדרש שהקב"ה אמר לו בלשון ציווי, שציווהו שילמד את בני האדם להכיר את בוראם ולברכו וכן עשה וכו',

נמצאו ב' פירושים לפסוק והיה ברכה, א' שהברכות נתונות בידך ומשום שממנו מתחיל כלל ישראל לנצח, ב' שציווהו הקב"ה ללמד את בני האדם אמונה.

ואפשר לומר שמה שזכה אברהם אבינו שבניו ילכו אחריו ויהיה המשך הדורות כל זה בגלל שפרסם אמונה בעולם, ומידה כנגד מידה זכה לקבל זאת, שמי שמשתדל בכל כוחו להועיל לאחרים גומלים לו שיזכה שגם בניו אחריו ימשיכו בזה, וכן ראינו מגדולי ישראל שזכו לבנים ת"ח גדולים, בגלל שהם היו מלמדים לאחרים, נמצא שמחמת שקיים את ציווי הקב"ה והיה ברכה – זכה שגם ביתו ימשיך ויהיה לכלל ישראל המשך הדורות, ובזכות זה שיש לו המשך הדורות זכה לזוהי ברכה שיהיה לו את הכח לברך, ונמצא דמכח קיום ציווי והיה ברכה להקב"ה – זכה לברכת והיה ברכה שהברכות מסורים בידך.

כאשר דיבר אליו ה' – לעשות רצון בוראו

וילך אברהם כאשר דיבר אליו ה' (יב ד).

כתב האור החיים שלכאורה יש להבין מדוע נתן לו הקב"ה שכר על כל פסיעה ופסיעה דלכאורה אינו צריך לקבל שכר על מה שהולך שהרי הקב"ה הבטיחו בנים פרנסה וכבוד והלא כל אדם היה הולך אפילו לסוף העולם כדי לזכות לזה, ופירש שלפיכך אמר הכתוב שכל מה שהלך אינו מצד כל הבטחות אלו אלא מחמת כאשר דיבר ה' וזוהי הודיע הכתוב צדקותו של אברהם, ועל זה נתן לו הקב"ה שכר על פסיעה ופסיעה.

ובפנים יפות (בתחילת הפרשה) ביאר בזה שישנם ב' סוגי מצוות, יש מצוות שאין לאדם שום הנאה בהם, כמו תפילין וציצית וכיוצא"ב, שע"ז אמרו (קידושין לט:) שכר

מצוה בהאי עלמא ליכא, ומאידיך יש מצוות שיש בהם גם הנאת הגוף כמו עונג שבת ושמחת יו"ט ואכילת קדשים וכד', ובמצות אלו מסית היצר לכיין בהם להנאת הגוף, ועל זה יש שכר גם בעוה"ז מדה כנגד מדה שכבש הנאת הגוף, וזה היה עיקר הנסיון אצל אברהם, שעל אף שהבטיח לו הקב"ה שכר גדול, לא הלך אלא לקיים מצות הבורא ולא להנאתו, וע"ז נאמר וילך אברם כאשר דיבר אליו ה' – שלא כיון לשכר המצוה אלא לקיים מצות הבורא.

ומבואר בדבריו יסוד גדול שדוקא מצות שאין להם שייכות והנאה בעוה"ז עליהם נאמר שכר מצוה בהאי עלמא ליכא, אכן על המצוות שיש בהם נסיון יותר בעניני עוה"ז מקבלים עליהם שכר גם בעוה"ז, וכן הדבר כאן, שאמר הקב"ה לאברהם אבינו שבשכר מצוה זו יזכה לבנים ופרנסה וכבוד, ואז הוצרך לעבוד עבודה גדולה לכבוש עצמו שכוונתו תהיה רק לשם שמים, ועי"ז יכול היה לזכות במה שהבטיחו בעולם הזה.

וע"פ זה יש לפרש מה שאומרים בתפילת מוסף של שבת "מענגיה לעולם כבוד ינחלו" – היינו מי שזוכה לענג את השבת לא בשביל הנאת הגוף אלא לקיים מצות הבורא אז – "לעולם כבוד ינחלו", מובטח לו כבוד גם בעוה"ז וגם לעוה"ב, וכל זה דוקא שמענג את השבת קודם עצמה והיינו כשהוא מכיין לשם השבת.

ועוד ביאר האוה"ח בדרך אחרת וז"ל, אכן כוונת הכתוב הוא להודיע חיבתו של אברהם שלא נתעכב אפילו שעה אחת אלא בגמר דברי ה' לך לך תכף וילך אברם ולא נתעכב לשום סיבה ועזב את אביו ומולדתו, ושעור תיבת כ"ף "כאשר", [והוא] הודעת הזמן שהיה סמוך לדבר ה' אליו, והודיע הכתוב כי לוט לצד דביקותו באברהם הלך אתו פירוש לא לצד קיום מאמר ה' אלא ראהו הולך והלך עמו. וכוונתו בהודעה זו כי הגם שנתחכם אברהם לחפז ללכת לבל יתחברו עמו ממולדתו ומבית אביו אף על פי כן לא הועיל בערך פרט זה והלך אתו לוט, עכ"ל.

ולקמן עה"פ ויבן שם מזבח לה' הנראה אליו (שם ז) כתב האוה"ח וז"ל, כונת הכתוב להודיע הפלגת חיבת אברהם בקונו, כי ה' נגלה אליו ובשרו בזרע ובנתינת הארץ והוא לא החשיב בשורת ב' מעלות טובות לכלום בערך שמחתו בגילוי שכינתו יתברך אליו, לקיים מה שנאמר (תהלים ט"ז) שובע שמחות את פניך, והוא אומרו ויבן מזבח לה' הנראה אליו, כאן פירש סיבת שמחתו אשר עליה בנה מזבח הוא לצד הראותו יתברך אליו והבן, וזה אות לבניו כמה מהם אשר הרחיקו חשק הזרע בערך חשק התורה והמצות, וצא ולמד מבן עזאי (יבמות סג:) בטענתו ומה אעשה ונפשי חשקה בתורה, עכ"ל.

והוא מהיסוד הנ"ל שהלך רק לדבר ה', ועשה הכל משום שנצטוה, וכן כאן שהחשיב רק שמחה זו של הקבלת פני השכינה, ולכן נקרא אברהם אוהבי (ישעיה מא ח) משום גודל אהבת ה' שהיתה בו, ובזה מובן גם מה שהלך מיד ולא נתעכב שמרוב אהבה מגיעה הזריזות כמבואר במסילת ישרים (פ"ח), וגם, שכשיש חיבה עצומה כזו אין שום הבטחה ושמחה תופסת מקום וכמו שמאריך בחיי אדם בהקדמה בגודל הענין של אהבת ה', וכן כתב החינוך (מצוה תי"ח) בחריפות וז"ל, והעובר על זה וקובע מחשבותיו בענינים הגשמיים ובהבלי העולם שלא לש"ש רק להתענג בהם לבד, או להשיג כבוד העוה"ז הכוזב להגדיל שמו, לא לכוונה להטיב לטובים ולחזק ידי ישרים, ביטל עשה זה ועונשו גדול. עכ"ל, והיינו שהדואג לכבוד עצמו ביטל מצוה של אהבת

מלחמת המלכים – להקדים רפואה למכה

ויהי בימי אמרפל מלך שנער וגו' (יד א).

כתב הרמב"ן וז"ל, המעשה הזה אירע לאברהם להורות כי ארבע מלכיות תעמודנה למשול בעולם ובסוף יתגברו בניו עליהם ויפלו כלם בידם, וישיבו כל שבותם ורכושם, והיה הראשון מהם מלך בבל, כי כן העתיד, כדכתיב (דניאל ב' ל"ח) אנת הוא רישא די דהבא. ואולי "אלסר" שם עיר במדי או בפרס. "ועילם", בעיר ההיא המלך מלך יון, הוא המלך הראשון, ומשם נתפשט מלכותו כשנצח דריוש. וכבר הזכירו זה רבותינו (ע"ז י). רבי יוסי אומר שש שנים מלכו בעילם, ואחר כך נתפשטה מלכותם בכל העולם כולו. "ומלך גוים" הוא המלך על עמים שונים אשר שמוהו עליהם לראש ולקצין, רמז למלך רומי אשר הוא מלך על עיר מקובצת מעמים רבים, כיתים ואדום ויתר גוים.

וכן איתא בבראשית רבה (מ"ב ב') אמר רבי אבין, כשם שפתח בארבע מלכיות, כך אינו חותם אלא בארבע מלכיות וכו'. ושם עוד (בשינוי לשון) ויהי בימי אמרפל מלך שנער, זו בבל. אריון מלך אלסר, זו מדי, כדרלעומר מלך עילם, זו יון, ותדעל מלך גוים, זו מלכות אדום שהיא מכתבת טירוניא מכל אומות העולם, עכ"ל.

ויש להוסיף בזה שהנה מיד אחר פרשה זו של מלחמת המלכים מתחילה פרשת ברית בין הבתרים שנאמר בה "אנכי מגן לך וגו'", ועי' בתרגום יהונתן בן עוזיאל וכ"ה בתרגום ירושלמי שאימה גדולה חשיכה נופלת עליו רומז על ד' מלכויות יעו"ש, ולפי דברי הרמב"ן הנ"ל מבואר היטב שדוקא אחר המלחמה של ד' מלכים וההתגברות

עליהם דוקא אז גילה לו הקב"ה שיהא בהמשך הדורות שיעבוד ד' מלכויות והיינו משום שמעשה אבות סימן לבנים וזהו הסדר של ב' פרשיות אלו.

ובזה הקדים רפואה קודם למכה שהקדים את היצירה של ההתגברות, קודם לנבואה על הגלויות עצמן, וכמו שמצינו במגילת אסתר שהוקדם הרפואה שהעביר אחשורוש את ושתי והביא את אסתר המעשה של בגתן ותרש, ורק אח"כ הגיעה המכה, וכמו שדרשו חז"ל בברכות (י.) אין צור כאלוקינו אין צייר כאלוקינו, והיינו שכל זמן שאין מרפא בעולם אינו מביא את המכה, וכן מצינו בפרשת בשלח שהקב"ה עשה כמו"כ זכויות שיהיה תשובה לענות כנגד המקטרגים כשהיו נחשדים בדין לפני קריאת ים סוף עד שנאמר דבר אל בני ישראל ויסעו (עי"ש רש"י), ונוסף להם זכויות של לכתך אחרי במדבר וזכות שאין לנו אלא דברי בן עמרם, וזהו ג"כ הקשר בין ב' פרשיות אלו.

החילוק בין מתנות מלך סדום למתנות פרעה

אם מחוט ועד שרוך נעל ואם אקח מכל אשר לך ולא תאמר אני העשרתי את אברם (יד כג).

ולעיל בתחילת הפרשה במעשה דשרה ופרעה כתיב ולאברם היטיב בעבורה ויהי לו צאן ובקר וחמורים וגו' (י"ב ט"ו) ופירש"י נתן לו מתנות, וידוע להקשות היאך קיבל אברהם מפרעה את המתנות ואילו בסדום לא אבה לקבל כלל ומה החילוק ביניהם.

ובתרגום יונתן כאן איתא ולא תאמר אני העשרתי את אברם, ולא תהי מתרברב למימיר אנא התערית מן ידי ית אברם, ומשמע שכך עשה שדיבר כן בהתרברבות על אברהם אבינו, וכן איתא במדרש (מ"ג ד') ויצא מלך סדום לקראתו התחיל לקשקש לו בזנבו, מה אתה ירדת לכבשן האש וניצלת אף אני ירדתי לעמק וניצלתי, ומבואר שמלך סדום רצה לתלות את הצלתו בעצמו ולא באברהם שכביכול הוא הצדיק ובזכות עצמו ניצל וזכותו גדולה כשל אברהם, ולפי"ז מובן היטב חששו של אברהם שמלך סדום יטען שכל ניצחון אברהם זה בזכותו והוא העשיר את אברהם.

והנה הקב"ה הבטיח לאברהם עשירות, ובמעשה של שרה ופרעה כל אחד רואה ומבין שהעשירות שקיבל מפרעה אין זה מפרעה אלא מהקב"ה, שהרי כיצד אירע שפרעה העשירו היה זה מחמת שהקב"ה ניגע אותו ואת ביתו נגעים גדולים, וא"כ ודאי שעשירות זו היא רק מהשי"ת שבזה מקיים הבטחתו.

וכך היה ראוי להיות אצל סדום שע"י הניצחון של אברהם נתעשר וזהו נס גדול וודאי שזהו מאת השי"ת, אמנם כשעומד אחד – וכ"ש מלך – שמשקר ואומר שזה מכחו ולא מהשי"ת, יש לו כח להשפיע כן על העם שיאמרו שהעשירות היא לא מהקב"ה אלא ממלך סדום, שכך גדול כחו של השקר שהוא מתקבל על לב האנשים כשמסיתים אותם לזה.

ולפיכך כאן שטען שהוא צדיק כאברהם ונעשה לו נס כאברהם ודאי יש מקום לטעות ולומר שהוא הגורם לניצחון ולא אברהם וממילא העשירות ממנו הוא וא"כ לא יראה שמתקיים בזה הבטחת הקב"ה, ולכן לא הסכים לקבל ממנו.

נמצא שאצל מלך סדום לא רצה לקבל כדי שלא יהיה חיסרון בכבוד שמים, אבל אצל פרעה להיפך, היה בזה רבוי כבוד שמים שרואים כמה הקב"ה שומר על הצדיקים. ועיין בספר שערי אורה עיקרי הדברים.

לא תקרא שמה שרי כי שרה שמה

ויאמר אלקים אל אברהם שרי אשתך לא תקרא שמה שרי כי שרה שמה (יז ט).

כתב רש"י לעיל (שם ה) שהיו"ד של שרי נתרעמה לפני השכינה עד שהוסיפה ליהושע, שנאמר (במדבר י"ג ט"ז) ויקרא משה להושע בן נון יהושע.

ולכאורה צריך ביאור מה השייכות בין שרה ליהושע, ונראה לבאר בזה, דהנה פירוש המילה שרי היינו שר שלי וזהו שאמר הקב"ה לאברהם שמעבשיו אינה רק שר שלך אלא מעתה היא שרה על הכל, ובפשוטו הוא תימה מדוע בתחילה נקראת שרי, במה היתה שר של אברהם וכי איזה דין שררה יש לאשה על בעלה.

ויש לפרש ששרה שמשה את אברהם אבינו, וכיון שכן הרי אברהם נשתעבד לה משום הכרת הטוב, שמי שמשקיע ומשמש את חברו יש לו שיעבודים על חברו ונעשה משועבד לו, וממילא שרה שהתמסרה לאברהם אבינו, ובפרט אברהם שהוא עמוד החסד עשאה עליו כמו שר וכמו שנאמר כל אשר תאמר אליך שרה שמע בקולה.

וזה מצינו ג"כ ביהושע ששירת את משה בנאמנות גדולה, שכשמשה ביקש שבניו ירשו גדולתו, אמר לו הקב"ה לא כך עלתה במחשבה לפני, כדאי הוא יהושע ליטול שכר שימושו שלא מש מתוך האוהל (יעו' רש"י במדבר כז טז), והיינו שכיון שהרבה

לשמשו ולהתמסר אליו קיבל דין בעלות ומרע"ה היה צריך ליתן לו את הנהגת כלל ישראל, ולא היה יכול להורישו לבניו.

ובזה יש לבאר מה שהיו"ד של שרי עברה ליהושע, שהיו"ד הזאת של המסירות שהיתה אצל שרה לאברהם – היא היו"ד של המסירות של יהושע שנתמסר למרע"ה שלא מש מתוך האוהל, וע"י זה ששימש את משה זכה להעשות מנהיג על ישראל וכמו שכתב בבעל הטורים על הפסוק יהושע בן נון העומד לפניך (דברים א' ל"ח), שגדול שמושה יותר מלמודה.

פרשת וירא

נתן לו עצה על המילה

וירא אליו ה' באלוני ממרא (יח א).

ופרש"י באלוני ממרא הוא שנתן לו עצה על המילה לפיכך נגלה עליו בחלקו עב"ל, ותמחו המפרשים האיך יתכן לומר שיטול אברהם עצה אם לקיים מצות בוראו אם לאו (ועי' בדעת זקנים מבעלי התוס'), ובשפתי חכמים בא' מתירוציו הביא מדרש אגדה שקודם שמל את עצמו מל את ענר ואת אשכול ומתו, ואמר לו ממרא לא יתקיימו אותם שתמול עד שתמול עצמך שנאמר "המול ימול" (יז יג) והוא חסר ו' לומר שהמל עצמו הוא ימול אחרים.

והנה נחלקו בגמ' (ע"ז כז.) מדוע גוי פסול למול, דמ"ד א' ס"ל משום דכתיב ואתה את בריתי תשמור יצא עכו"ם שאינו מצווה במילה, ומ"ד א' ס"ל דכתיב המול ימול, ומקשינן מאי בינייהו, ומתריצין דאיכא בינייהו ישראל שמתו אחיו מחמת מילה אי כשר למול, ודוחה הגמ' דישאל אע"ג שאינו מהול כמאן דמהול דמי.

ומעתה יש לבאר שאברהם אבינו סבר כמסקנת הגמ' שישראל אע"פ שלא מל כמאן דמהול דמי, ואמר לו ממרא שאמנם אברהם נחשב לישראל שהרי ממנו התחיל כלל ישראל, אכן כל זה נהיה רק ע"י מעשה הברית מילה, אבל עד שלא מל עדיין לא נחשב ישראל לענין זה ופסול למול.

נמצא לפ"ז שהגמ' היתה יכולה לומר נפק"מ בין הטעמים באברהם אבינו קודם שמל, דלמ"ד משום ואתה את בריתי תשמור – הרי הוא כבר נצטווה, אך למ"ד המול ימול כל עוד שלא מל עצמו לא נחשב כמהול.

אין מלאך אחד עושה ב' שליחויות

והנה שלשה אנשים (יח ב).

ופרש"י שאין מלאך אחד עושה ב' שליחויות, ובביאור הענין נראה שכבוד שמים הוא שכשעושה ציווי השי"ת לא יהיה לו בעולמו שום דבר אחר חוץ מקיום מצוותו,

ולכן א"א שמלאך יהיה מוטל עליו שום עול אחר באותה שעה שזהו המעטה בעשיית ציווי יתברך.

אמנם א"כ קשה שבאדם גם נאמר כן ומדוע הטילו עליו הרבה מצוות יחד, ויש לבאר שבאמת לענין חיסרון בכבוד שמים גם האדם הוא כמלאך, אבל הקב"ה נתן לכלל ישראל את המצוות כדי לזכות אותנו, כדשנינו לפיכך הרבה להם תורה ומצוות, – שמטרת המצוות היא כדי שלנו יהיו יותר זכויות, אבל באמת מחמת כבוד שמים היה ראוי שגם אצל האדם יהיה כן.

ומזה נדע ונבין שלכל הפחות אסור לערב דברי חולין בעת עשיית המצוות, וכמה המעטת כבוד שמים יש בזה.

וברש"י להלן (לב ל) איתא, כשיעקב שאל למלאך מה שמך, אמר לו אין לנו שם קבוע, משתנין שמותינו לפי מצות עבודת השליחות שאנו משתלחים עכ"ל, ועפ"ז מובן היטב שהשם מורה על המהות ומשתנה שמם לפי השליחות כי זהו כל מציאותם ומהותם באותה שעה ואין להם בעולם שום דבר אחר, אלא כל מהותנו היא בעבור עבודתו יתברך.

כגודל המעשה כך גודל הגמול

ואל הבקר רץ אברהם וגו' (יח ז).

כתב בעל הטורים ג' תגין על הקו"ף לומר ששלש בהמות היו ובזכות זה ניתן לו בן לקו"ף שנה עכ"ל.

והביאור בדבריו הוא שכמעשי האדם כן הגמול שמקבל על זה, וכשעשה אברהם חסד בכזה מידה מרובה בלי גבול שהלך ושחט שלושה בהמות כדי שלכל אחד יהיה לשון בחרדל – קיבל גם כן מידה כנגד מידה, ויסוד זה מצינו בגמ' (שבת קיט:) על ר' אבהו ששחט בכל מוצאי שב"ק בהמה שלימה כדי שיהיה לו בשר לסעודת מלווה מלכה, ושאלו בנו למה צריך לשחוט בהמה שלמה בשביל קצת בשר הרי אפשר לקחת מעט בשר מהבהמה ששחטו בער"ש, ולשבת אחרת עשה כדברי בנו, ובא ארי וטרף את הבהמה שהיתה מיועדת להשחט למלוה מלכה, והראו לו בזה שלא יפסיק מידתו זו הטובה כל כך, לכבד את השבת בלי גבול.

וזוה מה שמצינו אצל אברהם ששחט ג' בהמות שלמות והיינו שעשה חסד בלא גבול ובעבור זה זכה לשכר שנתנו לו טובה בלי גבול ואף כשהיה בן מאה שנה נולד לו בן.

בחירת הקב"ה באברהם אבינו

ואברהם היו יהיה לגוי גדול ועצום ונברכו בו כל גויי הארץ. כי ידעתיו למען אשר יצוה את בניו ואת ביתו אחריו ושמרו דרך ה' לעשות צדקה ומשפט (יה יח יט).

מבואר שסיבת הדבר שבחר ה' את אברהם להיות גוי גדול ועצום ולא בחר במתושלח ושאר הצדיקים שהיו עד אברהם, הוא משום שידעתיו למען אשר יצוה את בניו ואת ביתו אחריו, וזהו יסוד עם ישראל – חינוך הדורות הבאים, יהודי לא מסתפק במה שעושה בעצמו אלא חייב להעביר את מסורת האמונה לדורות, והח"ח בספר נדחי ישראל (פט"ז ד"ה והנה) האריך בזה וז"ל, וזה היה יסוד ושורש אומה הישראלית שחייב הקב"ה את האבות ובחר בהם מכל העולם להוציא מהם האומה הנבחרת סגולה מכל העמים מפני שהם בדרכם הישרה אחזו במדה זו שלא להסתפק במה שהם בעצמם עבדו את ה' באמת ובתמים אלא להשריש אמונת ה' והשגחתו ושמירת חוקיו ומצוותיו בלבב בניהם אחריהם וצו אותם לכל הדורות ע"מ שלא יכרת עבודת ה' מהם עד עולם (כדאיתא ברמב"ם הל' ע"ז) וע"כ באמת בחר הקב"ה אחרי זה בזרעם אחריהם מכל העמים וכו', וכתב שם עוד שזהו כל פינת יסוד האומה הישראלית מיום היותם לגוי שהוא רק בתנאי זה שקבלו על עצמם שלא יכרת עבודת ה' מבניהם ובני בניהם עד עולם וכמו שנאמר בכריתות הברית שכרת איתנו הקב"ה בערבות מואב וכו', ומסיים שם (פ' כ"ה) ע"פ הפסוק הנסתרות לה' אלו קינו והנגלות לנו ולבנינו עד עולם לעשות את כל דברי התורה הזאת, שעל הנגלות הכניסנו בברית על שמירת כל התורה ולא אנו בלבד אלא גם על בנינו אחרינו עד עולם.

וממשיך שם, שעל יסוד זה הזהירה התורה כמה פעמים על מצות ת"ת שהאב מחוייב ללמד את בנו תורה וכן נצטוונו כמה פעמים לספר לבנינו את הניסים ונפלאות שעשה הקב"ה לפרעה ולמצרים לעינינו וכן את מעמד הר סיני, והביא שזהו מה שאנו אומרים בכל יום אחר ק"ש נאמנים ונחמדים וכו' עלינו ועל בנינו ועל דורותינו ועל כל דורות זרע ישראל עבדיך – שמקבלים על עצמינו דבר זה להנחיל קיום התורה והמצוות לדורותינו אחרינו וזהו ג"כ תנאי לגאולה השלימה, ע"ש בכל זה באריכות.

וזה המבואר בפסוק כי ידעתיו וגו', שרצה הקב"ה לברות ברית לדורות עולם ולא רק עם אדם אחד, ולכן בחר באברהם, וזה עבודתנו בכל הדורות וכן"ל.

ובפרשתנו מצינו עוד ב' טעמים שמחמתם בחר הקב"ה באברהם אבינו להוציא ממנו את עם ישראל מלבד הטעם שנתבאר למען אשר יצווה וגו'. הא', שאמר אברהם אבינו ואנכי עפר ואפר (יח כז) כדאיתא בגמ' (חולין פט.) על הפסוקים כי עם קדוש אתה לה' אלוקיך כך בחר ה' אלוקיך להיות לו לעם סגולה וגו' לא מרובכם מכל העמים וגו' כי אתם המעט וגו' (דברים יז), אמר להם הקב"ה לישראל חוששני בכם שאפי' בשעה שאני משפיע לכם גדולה אתם ממעטים עצמכם לפני, נתתי גדולה לאברהם אמר אנכי עפר ואפר וכו', אבל עובדי כוכבים אינו כן נתתי גדולה לנמרוד אמר וכו' לפרעה אמר מי ה' וכו'.

והענין יתבאר היטב עפ"י דברי הסמ"ג (ל"ת ס"ד) שמנה את הלאו של גאווה במנין המצוות מקרא דהשמר לך פן תשכח את ה' אלוקיך (דברים ח י"א), ומביא לזה עוד קרא ובתים מלאים כל טוב אשר לא מילאת וגו' ואכלת ושבעת השמר לך פן תשכח וגו' ועוד כתוב שם פן תאכל ושבעת ובתים טובים תבנה וישבת ובקרך וצאנך ירביון וכסף וזהב ירבה לך וגו' ורם לבבך ושכחת את ה' ואמרת בלבבך כוחי ועוצם ידי עשה לי את החיל הזה וזכרת את ה' אלוקיך כי הוא הנותן לך כח לעשות חיל (שם ו, י"א). מבואר מזה שענין הגאווה הוא שכחת ה' וע"י שיזכור את ה' ידע שהוא הנותן כח לעשות חיל ואין לו במה להתגאות, ואדרבה תתגבר ותגדל ענוותו בזה וכמש"כ במסילת ישרים (פרק כ"ב) כי כל כמה שירבה החסד שיקבל כך ירבה הבושת שייבוש וכעני ואביון שמקבל מתנה בחסד שכמה שירבה החסד תגדל הבושה, וכן הוא בכל אדם שהרי כל מעלה שהוא משיג אינו אלא חסד ה' עליו שרוצה לחון אותו עם היותו מצד טבעו וחסריותו שפל ונבזה עד מאוד וא"כ כל מעלה שיש בו יותר מחבירו וכגון שהוא חכם יותר מחבירו הרי שקיבל יותר חכמה מהבורא ית"ש ויותר תגדל בושתו וענוותו בזה וכן בכל גדלות שזוכה לה תמיד עליו לזכור שהכל מתנה מאיתו יתברך, וכמו שמצינו אצל משה רבינו שאע"פ שהיה בחיר הבריאה מ"מ היה העניו מכל האדם, וזהו ע"י שזכר תמיד שהכל מאתו יתברך וממילא כמה שהיה במעלה יותר מכולם כך היתה ענוותו יותר מכולם.

וכן מצינו באברהם אבינו, שכל העולם היו תחת ממשלת נמרוד שהוא המריד את כל הבריאה נגד הקב"ה והנה בא נער צעיר ומתווכח עמו עד שהשליכו נמרוד לכבשן האש ויצא משם חי, והיה לאברהם סיבה להגיע לגאווה, וכן כאשר ניצח את ארבעת המלכים, בנקל יכול היה להגיע לגאווה, ועם כל זאת אמר אברהם אבינו לפני ה'

יתברך ואנכי עפר ואפר – שהוא תכלית השפלות והענוה, וכגודל סיבת הגאווה כן היה אצלו גודל הענוה, וכל זה הוא משום שתמיד זכר את ה' וידע שהוא זה שהציל אותו מנמרוד ומחמלקים ומכח זה נבנה כלל ישראל וכמו שכתב הסמ"ג שדרך הוא שתשרה שכינה לענוים והיינו משום שאין כאן היסח הדעת, וזהו מה שחשק ה' בכם כי אתם המעט מכל העמים שאתם ממעטים עצמכם לפני.

אמנם הרמב"ן (שם) הביא טעם אחר לכך שחשק ה' בכם ויבחר בכם כי מאהבת ה' אתכם בחר אתכם שראה אתכם ראויים להתאהב לפניו ונבחרים לאהבה יותר מכל העמים כי הנבחר לאוהב הוא היודע לסבול את אוהבו בכל הבא עליו ממנו וישראל ראויים לכך מכל עם כי יעמדו לו בנסיונות ולדבריו אהבת ה' לכלל ישראל היא בגלל המסירות נפש שיש לכלל ישראל לקיים מצוותיו וכח זה קיבלנו מהעקידה.

נמצאנו למדים מפרשתנו ג' דברים שגרמו את בחירת כלל ישראל: א. החינוך של האומה הישראלית שנאמר כי ידעתיו למען אשר יצווה את בניו ואת ביתו אחריו לשמור דרך ה', ב. מדת הענוה שיש לכלל ישראל כמו שכתוב כי אתם המעט מכל העמים וכמו שנתבאר, ג. ענין המסירות נפש שנלמד מפרשת העקידה וכמו שכתוב עתה ידעתי כי ירא אלקים אתה ופירש"י מעתה יש לי מה להשיב לשטן ולאומות התמהים מה חיבתי אצלך יש לי פתחון פה עכשיו שרואים כי ירא אלקים אתה.

פרשת חיי שרה

נשיא אלקים אתה בתוכינו – דרך ארץ קדמה לתורה

שמענו אדני נשיא אלקים אתה בתוכנו (כג ו).

הנה בני חת כבודו וקראוהו אדוני ולבסוף אף קראוהו נשיא אלקים, וכן פירש רש"י על הפסוק נאם ה' לאדני (תהילים קי א) לאברהם שקראוהו העולם אדוני, וכן על חגמ' (שבת קה.) מלך נתתיך לאומות פרש"י נשיא אלקים אתה, ועוד הביא רש"י ביהושע (יד טו) שהאדם הגדול בענקים זהו אברהם אבינו, והוא שגרם להם שהארץ שקטה ממלחמה מ' שנה שנתעכבו שם במדבר, בשכר שכבדו את הזקן בקרית ארבע שאמרו לו נשיא אלקים אתה בתוכינו, ומבואר שבני חת כיבדו את אברהם מאד.

ולאידך גיסא כתב האוה"ח על הפסוק ויקם אברהם וישתחו לעם הארץ לבני חת וז"ל, גילה להם היפך דבריהם אליו כי אינו מחזיק עצמו נשיא להם אלא בגדר שהם בכבוד למעלה ממנו, עכ"ל, ומבואר שעל אף שכבודו כל כך וקראו לו בלשון של נשיא אלקים, מ"מ הוא ענה להם להפיק מדבריהם, ורואים כאן את מידת הכבוד והדרך ארץ שנעשה כאן ע"י שניהם.

אלא שחילוק גדול ביניהם שהשכר של בני חת היה שנתעכבו ממלחמה ארבעים שנה שהיו ישראל במדבר, אבל אברהם זכה לכל הנהגת כלל ישראל שדרך ארץ קדמה לתורה כמבואר בתנא דבי אליהו בתחילת הספר שכתב עה"פ לשמור את דרך עץ החיים, דרך זו דרך ארץ ואח"כ עץ החיים שזהו תורה כמו שנאמר עץ חיים היא למחזיקים בה והיינו שדרך ארץ קדמה לתורה.

וביאור הדבר הוא שדרך ארץ ומידות טובות הם יסוד הקדושה וכמש"כ ר' חיים ויטאל, ולפיכך פשוט ומובן שא"א ללמוד ולקנות את התורה בלא הדרך ארץ שקדמה לתורה וזה מה שהיה כאן אצל אברהם, אמנם אצלם מצינו שאמר להם אברהם אם יש את נפשכם – אם הם כנים בדבר, ואין הקב"ה מקפח שכר כל בריה, משא"כ אצל אברהם היה זה דבר נצחי ולא זמני ולכן זכה לכל זה.

אולם בדבר אחד מצינו שהם כן זכו לנצח כמו שכתב בעל הטורים (לעיל ג), י' פעמים בני חת בפרשה לפי שהמברר מקחו של ת"ח כאילו קיים י' דברות שיש בהם י' פעמים ח', שזה דבר אמיתי שעשו כאן ועל זה זכו לשכר של נצח, אכן מה שדיברו בכבודו – לא היה זה באמת, ולפיכך על זה זכו רק לארבעים שנה שלא עשו עמם מלחמה.

למה לא נשא יצחק את בכר

וה' ברך את אברהם בכל (כד א).

איתא בגמ' (ב"ב קמא.) רבי יהודה אומר שהיתה לו בת ובכל שמה, והקשו התוס' (שם ד"ה בת) למה לא השיא אברהם את בת שרה ליצחק, וניחא להו למ"ד אחותו אסור לבן נח, א"נ שהיתה בת הגר. ולכאורה קשה דאף שאין איסור מצד עריות עכו"ם מ"מ הרי אסור מחמת עריות ישראל, שהרי האבות קיימו את כל התורה (עי' רמב"ן פ' תולדות שגם עמרם היה צריך לקיים), והרמב"ן בפ' תולדות תי' דבחו"ל לא קיימו, אבל אי"ז מיישב כאן שהרי יצחק היה רק בא"י.

ויש ליישב ע"פ מש"כ הגור אריה להלן (ויגש מו י) שעד מתן תורה כל אחד ואחד שקיבל על עצמו לשמור את התורה נחשב כגר, ולא כבן הגר אלא כגר גמור וכקטן שנולד, [אמנם זה רק לגבי דיני התורה של כלל ישראל אבל לגבי עריות בני נח לא היו כגרים], עוד מבואר בדבריו חידוש שלא היה המשכיות הדורות לגירות של לפני מתן תורה אלא כל אחד היה כגר חדש והיה לו בזה קולא של גר שנתגייר, מדתירץ בדבריו היתר עמרם, ולפי"ז א"ש שמעון ודינה דהיו כגרים.

ומעתה י"ל כן בדעת התוס' שנקטו כן וא"כ א"ש דברי התוס' שיצחק יכול היה ליקח את אחותו, אכן לפ"ז התוס' חולקים על הרמב"ן, שהרמב"ן שהוצרך לתרץ שבחו"ל לא קיימו מבואר שלא סובר כן, אכן כל זה רק לגבי עריות דישראל, אבל גבי עריות דבני נח לא נחשבו כגרים וכנ"ל.

ומיושב מש"כ בטעמא דקרא לישב את דברי התוס' שיצחק לא לקח את בת הגר משום איסור מצרי שני, אבל את בת ישמעאל היה יכול לקחת משום מצרי שלישי דבאיסור מצריים היו צריכים ליזהר משא"כ באיסור קרובות דישראל.

אמנם עדיין קשה שהרי אחותו מן האם אסורה לבן נח, וא"כ איך נשא שמעון את דינה, ותירצו בראשונים (עיי' פי' הטור על התורה) שנחשבת אחות מן האב ולא מן האם כיון שנתהפכה ממעי רחל ללאה ולפיכך נחשבת מרחל ולא מלאה, מיהו להרמב"ן קשה דהרי זה היה בא"י ולא בחו"ל דיאסר מצד ערות ישראל, ועין בגור אריה שם דרך שני דכמו שהשיגו האבות ברוח הקודש את כל התורה, הכא נמי השיגו ברוח הקודש שבני יעקב ישאו אחיותיהם, עיי"ש בארוכה, ולפי"ז נוחא.

והעירוני דקשה לכאן עמש"כ בטעמא דקרא דבת ישמעאל הוי מצרית שלישית ולכאורה זה לא שייך לפני מתן תורה דהרי כל א' מתגייר מחדש ונחשב גר ראשון,

ואולי מ"מ ס"ס כבר ב' דורות לפניה היו גרים ואף דהיא חדשה גרות לעצמה מ"מ מלפניה היו גרים.

אמנם לכאורה זה אינו דאטו אם היו מתגיירים ג' דורות של מצריים וכי היינו מתירים הדור השלישי כמצרי שלישי, ודאי שלא, דכיון דהוי כקטן שנולד אין לדור שלישי כלום מדורות הקודמים וא"כ גם בבת ישמאל מאי אהני גירות ב' דורות שלפניה כיון שהיא נתגיירה בעצמה, א"כ אין לה שיכות לדורות הקודמים.

וי"ל דשאני גירות זו דלפני קבלת התורה דגם אחר הגירות נשאר עדין קורבה לדורות הקודמים והראיה דנשאר איסור עריות של בני נח דלא נתגיירו לגמרי, ורק איסור עריות דישראל אין מכח קורבה, אבל היתר מצד דחשוב מצרי שלישי שפיר איכא, ועין שם בגור אריה, ודו"ק.

אם מותר יצחק בבנות כנען

ואם לא תאבה האשה ללכת אחריך וניקת משבועתי זאת וגו' (כד ח).

פירש רש"י וניקת משבועתי זאת וקח לו אשה מבנות ענר אשכול וממרא, וברמב"ן פי' שלא הרשה אותו אברהם לקחת לו אשה מבנות כנען ומה שאמר לו וניקת משבועתי היינו שהוא פטור וה' הטוב בעינינו יעשה, ולפי"ז תמה על פרש"י שהרי ענר אשכול וממרא מזרע כנען הם, כמו שנאמר ממרא האמורי אחי אשכול ואחי ענר, (י"ד י"ג) ועוד שבמדרש (בר"ר נ"ט ח') אמרו אשר לא תקח אשה וגו' (כ"ד ג') הזהירו בבנות כנען ענר אשכול וממרא שעליהם נאמר אשר אנכי יושב בקרבו (שם), כי הוא לא ישב בקרב כל הכנעני כי עמים רבים היו אבל הזהיר על אלה בעלי בריתו וכ"ש על האחרים, ואיך יקח לו מבנות ענר אשכול וממרא. ולפיכך פי' שנקית משבועתי היינו שהוא פטור, ואברהם ידע ביצחק הצדיק שישמע לאביו ויזהר בהם וילך לישמעאל או ללוט ויתר העמים.

ובדעת רש"י צ"ל שסבר ששבועה שבטלה מקצתה בטלה כולה והיינו שאם אינו לוקח מבנות בתואל בטלה כל השבועה ויכול לקחת גם מבנות הכנעני, משא"כ הרמב"ן סבר שיש כאן ב' דברים, גם שיקח ממשפחתו וגם שלא יקח מבנות כנען, ולא נאמר שאם אין לו את הטוב ביותר ילך אצל הגרוע, אבל עכ"פ ממדברי המדרש הנ"ל על ענר ואשכול וכו' אין להקשות על רש"י משום שכל זה היינו דוקא אם יש את השבועה אך אחר שהשבועה בטלה מותר לו לקחת אף מבנות ענר אשכול וממרא.

אלא שברא"מ הק' שכאן פירש"י שיקח מבנות כנען, ואילו לקמן עה"פ ואפנה על ימין או על שמאל פרש"י שימין זהו ישמעאל ושמאל זהו לוט (וע"ש בבהע"ט שפסוק זה הוא ר"ת ישמעאל), ועמד בצ"ע.

ויש ליישב שעצם השבועה היתה שיקח ממשפחתו ואם לא ונקית משבועתי זאת, אבל זהו דוקא אם לא תאבה אף אשה מכל המשפחה ממש, והרי לוט וישמעאל היו גם כן ממשפחתו, אלא שאם מכל אלה לא ימצא, יקח מבנות ענר אשכול וממרא, ולזה פרש"י שם שילך אצל בנות ישמעאל ולוט, ודוקא כאן על הפסוק ונקית משבועתי זאת פרש"י שיקח מבנות ענר אשכול וממרא, משום שכאן מדובר שלא מצא כלל מכל משפחתו, ואז באמת מותר בבנות כנען.

אלא שעדיין צ"ב קצת שלחלן (לט) פרש"י בת היתה לו לאליעזר, והיה מחזר למצוא עילה שיאמר לו אברהם לפנות אליו להשיאו בתו, אמר לו אברהם, בני ברוך ואתה ארור, ואין ארור מדבק בברוך, ולכאורה לפמשנ"ת מדוע גרע אליעזר מענר אשכול וממרא, ואולי יש לישב שמכיון שהיה עבד כנען גרע מהם.

לא עזב חסדו ואמיתו – הנחני בדרך אמת

ברוך ה' אלוקי אדוני אברהם אשר לא עזב חסדו ואמתו מעם אדני (כד כז) אשר הנחני בדרך אמת (שם מח).

כשהודה אליעזר אמר ברוך אשר לא עזב חסדו ואמיתו, ואחר כן כשסיפר הדברים אמר אשר הנחני בדרך אמת והשמיט חסד.

ויש לבאר שאליעזר היה בטוח שהשידוך יהיה כמו שפרש"י שם, ולפיכך בירך על החסד והאמת שבשידוך זה, אבל להם לא רצה לומר שהוא בטוח בזה קודם ששואל אותם אם הם מסכימים כי הם הבעלים להחליט ולא הוא עבורם, ואם יאמר להם בלשון מוחלטת יתכן שיחפצו להראות לו שהם הבעלים ולא הוא, ולכן לא אמר שבירך על גמר השידוך אלא שבירך על דרך האמת שזה ודאי הדרך הנכונה לבא לכאן.

ובפסוק שאח"כ כתיב שאמר להם ועתה אם ישכם עושים חסד ואמת הגידו לי ואם לא הגידו לי ואפנה וגו', הרי שאמר להם ששידוך זה אם באמת יתקיים יהיה הוא חסד ואמת, ממש כמו שבירך בתחילה, אבל אמר להם שזה תלוי בהם לגמרי.

והואיל ודיבר בלשון הנכונה ענו לו הם כראוי שאדרבה לא נוכל דבר אליך רע או טוב כי מה' יצא הדבר שבאמת אין בידינו לומר ולהחליט בזה כלום כי מה' יצא הדבר וכמו שבאמת הבין אליעזר, אבל היה מוכרח לדבר אליהם רק בצורה הראויה.

יצחק ורבקה נבחנו בג' העמודים

ויצחק בא מבוא באר לחי ראי (כד סב).

הנה האריכה התורה לתאר שנבחנו רבקה האם ראויה היא להיות מן האמהות של כלל ישראל, ע"י מדת החסד, שאמרה שזה וגם לגמלך אשאב, וכמו שפירש"י על הפסוק אותה הוכחת (כד יד) – ראויה היא לו, שתהא גומלת חסדים וכדאי ליכנס בביתו של אברהם, ולשון הוכחת ביררת עכ"ל.

אמנם איזה מעשה עשה יצחק כדי לזכות לזיווגו לבנות את בית ישראל, זה פחות ידוע, אכן גם זה מפורש בתורה להמתבונן בנעם אמריה.

הנה לקראת ביאת רבקה נאמרו ב' פסוקים, א. ויצחק בא מבוא באר לחי ראי והוא יושב בארץ הנגב ב. ויצא יצחק לשוח בשדה לפנות ערב וישא עיניו וירא יהיה גמלים באים.

וברש"י פירש בא מבוא באר לחי ראי שהלך להביא את הגר לאברהם אבינו שישאנה, וזה חסד, וא"כ מצינו שנבחן במידת החסד.

ועל הפסוק ויצא יצחק לשוח בשדה פרש"י לשוח לשון תפלה כמו ישפך שיחו (תהלים ק"ב א'), והיינו שהתפלל שימצא את זיווגו, וכמו שאומרים בתפילת יום כיפור קטן יחידו למאה נחנן ועקוד במזבח אבניו לפנות ערב חנן והאל נשא פניו, והיינו לפנות ערב חנן – שהתפלל מנחה, והקב"ה נשא פניו – שמיד נענה – וישא עיניו וירא והנה גמלים באים, וכן מפורש בבחע"ט וז"ל, היינו שיצחק תקן תפלת המנחה ואז נזדמנה לו רבקה והיינו דכתיב על זאת יתפלל כל חסיד אליך לעת מצוא דהיינו אשה דכתיב מצא אשה מצא טוב עכ"ל, ולכאורה כונתו שכשתיקן והתפלל תפילת מנחה אז נזדמנה לו רבקה.

וכן הרמב"ן פירש מבאר לחי ראי שהיה יצחק הולך תמיד אל המקום ההוא כי הוא לו מקום תפלה בעבור הראות שם המלאך, ומביא שאונקלוס תירגם אתא ממיתוהי, ופירושו מבאר שבע ששם היה מקום החסד של אאע"ה וזה מקום שתפילה מתקבלת

יותר, ונמצא שבחר לעצמו מקום תפילה שהיה בו מעלות ששם נגלה המלאך ושאברהם אבינו עשה שם כ"כ הרבה חסד, – הרי שנבחן בעבודה.

ובתרגום יונתן כתב ויצחק הוה אתי מבי מדרשא דשם רבא – שיצחק הגיע משיבת שם ועבר שעסק שם בתורה, וכן עי' בבעל הטורים והוא יושב בארץ הנגב ע"ש הרוצה שיחכים ידריסו, יצחק אבינו היה קבוע בבית מדרשו של שם ועבר מאז העקידה והיה שם ג' שנים בקביעות גדולה, – והיינו שנבחן בתורה. ומבואר שיצחק

הרי לנו פרשה שלימה של מבחן לזכויות עד שזכה לזכות שהקל נשא פניו, תורה שקבוע בשם ועבר, תפילה שהיה קבוע לו מקום תפילה מיוחד באר לחי רואי – ושתקן תפילה לדורות, גמילות חסדים שהלך לגמול חסד לאביו, ובזכות שנבחן בשלושת הדברים תורה ועבודה וגמילות חסדים מזה יצא זיווגו, – זהו היסוד שעליו נבנים כלל ישראל.

ורבקה נבחנה ע"י אליעזר במידת החסד, והנה אצלה מצינו שאחר שנבחנה במידת החסד, נתן לה בקע לרמז למחצית השקל ושני צמידים לרמז ללוחות, והמהר"ל מפראג (גור אריה כד כ"ב) פירש שרמז לה שאף ששלמה היא במידת החסד עדין צריכה היא להשלים את עצמה בתורה שנרמז בשני הלוחות והיינו ע"י שתסייע לבעלה, וכן נרמז העבודה בבקע שרומז למחצית השקל.

ועל שלושת אלה שנינו באבות על שלושה דברים העולם עומד, ופירש שם רבינו יונה שלשון עומד היינו שהם הדברים שבשבילם העולם קיים, שבכולם כתיב רצון שבהם רוצה ה' את עולמו, וזה עיקר קיום העולם כמו שנאמר חיים ברצונו.

אחות לבן הארמי – העמידה בנסיונות

בת בתואל הארמי מפדן ארם אחות לבן הארמי (כה כ).

כתב רש"י וכי עדיין לא נכתב שהיא בת בתואל ואחות לבן ומפדן ארם, אלא להגיד שבחה, שהיתה אחות רשע בת רשע ומקומה אנשי רשע ולא למדה ממעשיהם, וצדקת היתה, ולכאורה קשה מה תירץ, הרי גם את זה כבר ידענו שהיה צדקת, כמו שנאמר ויביאה האהלה שרה אמו, כדרשת חז"ל שם, וכן ידענו שהיתה בסביבת רשעים.

ויש לבאר בזה, שבא הכתוב לומר את מי לקח, שהשבח הזה הוא הסיבה לקחתה לאשה, – במה זכתה רבקה לבנות את כלל ישראל בזה שעמדה בכל הנסיונות להשאר כשושנה בין החוחים, כך צריך כל יהודי לעמוד איתן בנסיונות כחומה בצורה כמו שנאמר בשיר השירים, אני חומה וגו', אם חומה נבנה עליה וגו'.

ומבאר הח"ח את הכתוב אם חומה היא וגו', שכל דבר אפילו כבד ביותר אפשר להזיזו, אבל חומה לא שייך להזיז בשום אופן, ואפשר רק לשבור אותה, ישנם כאלו שאף מדקדקים ביותר אבל כשמגיע נסיון הכל נשבר, – זה לא חומה, חומה זה דבר שמחזיק ועומד בכל מצב.

בן ק' כבן ע'

ואלה ימי שני חיי אברהם אשר חי מאת שנה ושבעים שנה וחמש שנים (כ"ה ז').

וברש"י בן ק' כבן ע' ובן ע' כבן ה' בלי חטא. ותימה הדבר מהו בן ק' כבן ע', דבשלמא בן ע' כבן ה' מובן, בן ה' הרי הוא קטן בלא חטא, אבל מה זה בן ק' כבן ע', ובשלמא בתחילת הפרשה שדרשו בן על שרה בת ק' כבת כ' מובן, בת כ' זה ג"כ בלי חטא, בת ז' ליופי, אבל מה כוונת רש"י כאן שכתב בן ק' כבן ע', ומה רוצה התורה לומר בזה בן ק' כבן ע'.

ואשר נראה בביאור דברי רש"י, דהנה אי' בחז"ל (וכן מצאתי במדרש) שכשהיה אברהם אבינו בן ע' היה ברית בין הבתרים, וכשהיה בן מאה שנה נולד לו יצחק אבינו, מה ההבדל בין הע' של אברהם לבין הק' של אברהם, ההבדל הוא גדול מאוד, בן ע' זה היה זמן של צרה גדולה, הקב"ה אמר לאברהם אבינו (בראשית טו א) אל תירא אברהם אנכי מגן לך שכרך הרבה מאוד, ואמר לו אברהם אבינו (שם, שם ב) ה' אלקים מה תתן לי ואנכי הולך ערירי ובן משק ביתי יורש אותי, איזה טעם יש לי בחיים כשאני רואה דבר כזה, לא נשאר ממני כלום, אני הולך ערירי, מה תתן לי, מה אעשה עם זה, ומה שווים החיים שלי.

ועל הפסוק ויהיו חיי שרה כ' בדעת זקנים מבעלי התוס' ויהיו בגימטריה ל"ז, ויהיו חיי שרה, כל החיים של שרה זה היה הויהו – הל"ז שנה שהיה לה מבת צ' עד בת קכ"ז שהיה לה לבן את יצחק, עד אז מי שאין לו בנים חשוב כמת, כשאברהם אבינו חי בן ע' רואים בפסוק כיצד הוא הסתכל על עצמו במצב הזה – במצב שבור, מה תתן לי

אנכי הולך ערירי, וכשאברהם אבינו היה בן ק' אז כל השומע יצחק לי, צחוק עשה לי אלקים, צחוק שמחה וששון היה, כך כתוב בפסוק (בראשית כא ו), הכרתי אדם א' שלא היו לו ילדים והייתי רואה אותו בכל יום כיפור כיצד היה בוכה וכמה שהיה שבור, ואח"כ הקב"ה עזר לו, וזכה לבנים, הבן אדם כבר לא נשאר אותו בן אדם, כשלא טוב לו אז הוא בהכנעה הוא בשפלות והוא עובד את הקב"ה, אבל כשנהיה טוב שוכחים, לא נשארים באותו המצב ויורדים ברוחניות ובעבודת ה', וע"ז אמרו חז"ל (חגיגה ט): יאה עניותא ליהודאי, כשכלל ישראל יש להם צרה אז הם צועקים אל הקב"ה, כשטוב להם זה לא אותו מדריגה.

והשתא נפלאים דברי רש"י שאצל אברהם אבינו זה נשאר אותו דבר, בן ק' כבן ע', אותו מדריגה גדולה של עבודת ה' של תפילה, של הכנעה, של התבטלות שהיה לו להקב"ה בזמן שהיה לו צרה צרורה – בן ע', כך היה גם שהיה בן ק' בזמן של צחוק ובזמן השמחה, הוא לא שכח, הוא נשאר קשור ודבוק בקב"ה באותה מדריגה, אותו דבר היה אצלו, והרי אח"כ הוא עשה את העקידה ולא השתנה אצלו שום דבר, בן ק' כבן ע', וזהו הביאור ברש"י בן ק' כבן ע'.

פרשת תולדות

חיי עולם בחיי שעה

ויהי עשו איש יודע ציד איש שדה, ויעקב איש תם יושב אהלים (כה כז).

יש שחושבים שאיש שדה זה מעלה, ושם מכובד שכותבים בראש כל חוצות, והתורה כאן מתיחסת אליו בזילזול, וכמ"ש בתרגום גבר נחשירכן גבר נפק לחקלא פי' בטלן שיוצא להסתובב בשדות.

ובאמת מבואר בגמ' (בבא בתרא טז:) אמר ר' יוחנן חמש עבירות עבר אותו רשע באותו היום, בעל נערה המאורסה, והרג את הנפש, וכפר בעיקר, וכפר בתחיית המתים, ושט את הבכורה, וצ"ב מדוע כאשר התורה באה להגדיר לנו מי הוא עשו הרשע, אינה מזכירה כלל אפילו לא ברמז את העבירות החמורות שעבר, אלא מסתפקת בהגדרה של איש שדה.

ושמעתי ממז"ר המשגיח הגר"ח קפלן זצ"ל, בשם חמיו הג"ר ירוחם ליבוביץ זצוק"ל, שכשהתורה באה להגדיר מי הוא עשו, התורה כותבת איש יודע ציד איש שדה – זה ההגדרה של עשו, כיון שהבטלה היא אם כל חטאת! ומזה הגיע לכל העבירות, הוא רצה קצת להתבטל, להסתובב בחוץ ביערות, וכמו שאמרו חז"ל (כתובות נט:) בטלה מביאה לידי זימה.

נמצא שהשורש וההגדרה של עשו זה איש שדה והבטלה, וכמבואר ברבינו בחיי שהתורה באה לומר כאן דבר והיפוכו, שהיפוך איש תם יושב אהלים – זה איש יודע ציד איש שדה.

אהבתי אתכם אמר ה'

ויאהב יצחק את עשו ורבקה אוהבת את יעקב (כה כח).

דרשו חז"ל (רבה סג י) כל שהיתה שומעת קולו היתה מוספת אהבה על אהבתו, וקולו היינו התורה כמו שדרשו על הקול קול יעקב, וכן איתא במדרש בתחילת הפרשה, גיל גיל אבי צדיק ויולד חכם ישמח בו, (משלי כג כד) גילה אחר גיל בזמן שהצדיק נולד, עוד שם ר' לוי אומר מנין אתה אומר שכל מי שיש לו בן יגע בתורה שהוא מתמלא עליו רחמים תלמוד לומר בני אם חכם לבך ישמח לבי גם אני (שם טו) ר"ש בן מנסיא אומר

אין לי אלא לב אביו של בשר ודם, מנין שאפילו הקב"ה מתמלא רחמים עליו בשעה שיגיע בתורה תלמוד לומר ישמח לבי גם אני, וזה מה שהיה אצל רבקה, ומבואר עוד שזהו גם הסוד של הקול קול יעקב שעי"ז הקב"ה מתמלא רחמים עלינו.

ובמדרש איתא עוד עה"פ הקול קול יעקב שזהו קול שמשחק עליונים ותחתונים, שהקול של כלל ישראל משפיע ע"י תורה ותפילה למעלה ולמטה, וכל הבריאה ממתנת לשמוע את קול התורה והתפילה של ישראל, וזה משחק עליונים ותחתונים, וזה הביא לאהבה הגדולה בין רבקה ליעקב ובין הקב"ה לכלל ישראל, וכמו שכתוב בהפטרה (מלאכי א) אהבתי אתכם אמר ה' ואמרתם במה אהבתנו הלא אח עשו ליעקב נאם ה' ואוהב את יעקב.

וכן כתב בתרגום יונתן על הפסוק אך יצא יצא יעקב מאת פני יצחק אביו ועשו אחיו בא מצידו, שהיה רק ב' טפחים ביניהם, וסיבב הקב"ה ועשה כזה הבדל דק כחוט השערה ביניהם, וזהו כדי להראות את ההשגחה ואת האהבה הגדולה ליעקב, לראות בגלוי את ההשגחה, וזהו מה שכתוב בהפטרה, ויסוד האהבה היא מהקול קול יעקב, שהוא קול התורה והתפילה.

הרשע מוחלף חיי עולם בחיי שעה

ויבז עשו את הבכורה (כה לד).

כתב הברכת פרץ דבר נפלא, הנה בשעת המכירה עשו חשב שהוא מרמה את יעקב והוא החכם, כמבואר במדרש (בר"ר ס"ג י"ד) הכניס עמו כת של פריצים אמרין ניכול ידידיה וניחוך עליה, פירוש נעשה ממנו לעג וקלס, והיינו שעשו בא עם הפריצים חָבֵר מְרַעֲיוֹ, ואמרו, הנה מצאנו את מי לרמות – את יעקב התם, ניתן לו את הבכורה שהיא דבר שאין בו ממש, ונקבל נזיד אדום אדום שהוא דבר בעין – עסק מוצלח – והרי הבכורה זה אור בעלמא, וכך עשו מזה חוכא ואטלולא, ועשו היה בטוח שהוא החכם שהוא מרמה את יעקב, ויעקב הוא זה שלא מבין.

והנה התורה באה ואומרת להיפך, ויעקב נתן לעשו לחם ונזיד עדשים ואילו בתחילה לא כתוב מה היה התבשיל, אלא רק ויזד יעקב נזיד ומפרש רבינו בחיי שהתורה באה להסביר לנו את הטיפשות של עשו במכירת הבכורה, שהיה אפשר

לחשוב שהתבשיל שיעקב בישל היה בשר ודגים וכל מטעמים, דבר הקשה להשיג, שעשו לא יכל לעשות לבד, ועל כן כתוב שהיה זה נזיד עדשים גרידא, תבשיל מועט, ותמורת זה מכר עשו את הבכורה, כמה סָכַל היה, הוא חושב שהוא מרמה את יעקב ונמצא שיעקב רימה אותו.

ועד כדי כך שיש נידון בראשונים (בפי' הרא"ש ובדעת זקנים) איך חלה המכירה, הלא זה מקח טעות, כי בכורה לא שוה רק נזיד עדשים, והוכיחו מזה בדעת זקנים שאם יש ביד רשע ספר תורה או שאר דבר מצוה, מותר לצדיק לרמותו כדי ליטלה ממנו.

והאמת, שאצל עשו דבר כזה לא היה שוה כלל, והטעם כתוב ברבינו בחיי בגלל שכשאדם שקוע בתאוות עולם הזה אין לרוחניות כלל מקום בעולמו, והוא בכלל לא בר תפיסה בזה, וכך היה בעשו, כי כל ימיו היה ברדיפה אחר התאוות, ולכן ביזה את הבכורה.

והנה כל זה היה בשעת מעשה, שהלך אחר תאוותיו, וחשב שהוא החכם, והוא הגדול, שמרויח כעת, אבל לאחר מעשה הלא נצטער צער גדול, וכמ"ש (פרק כ"ז) ויזעק זעקה גדולה ומרה וגו' ויעקבני זה פעמים את בכורתי לקח כי אחרי שנגמר נזיד העדשים, נפקחו עיניו, והרי הוא יודע מה זה רוחניות, אמנם הוא לא רצה ולא הפץ בזה, אבל ידע מה זה, שהרי באמת נתגדל בבית יצחק אבינו, והיו לו מושגים, והנה עכשיו גם הוא מודה שהמציאות היתה הפוכה ממה שחשב, לא שהוא רימה את יעקב אלא הפוך שנמצא זועק שיעקב רימה אותו, ויעקבני זה פעמים את בכורתי לקח כו' אמנם באמת לא היה כאן רמאות, כיון שעשו מכר מרצונו הגמור אחר שהלך שולל אחר תאוותיו.

וכתב רבינו בחיי שמכירת עשו את הבכורה עבור נזיד עדשים, מרמז על מה שהרשע מחליף חיי עולם בחיי שעה, עולם עומד בעולם חולף, וכמו עשו שמכר את הבכורה והיינו את עבודת השי"ת של הבכורים, תמורת נזיד עדשים והיינו תאוות העולם הזה, ובשעת מעשה חושב הרשע שהוא החכם, כי התאוה סגרה את עיניו, אבל אח"כ מוצא את עצמו עצוב ומודה שהפסיד את עצמו, וכל טעם ונופת צוף שטעם בתענוגים אינם אלא לפי שעה, וסופו להיות דואג ומצטער על מה שהפסיד, וזהו דרכו של עשו.

ומזה נלמד לעצמינו, ליזהר לא למכור עולם עומד בעולם חולף, לידע ערכן של דברים, כי המוותר על עולמו הרוחני תמורת חיי שעה והצלחה מדומה, כבר בעולם

הזה במוקדם ובמאוחר יבין שטעה בדרכו, אך כאשר תופס את עצמו כבר מאוחר מלתקן את העבר, וצועק צעקה גדולה ומרה.

אמנם צריך לדעת, שעיקר הזעקה גדולה ומרה היא בעולם האמת, שכבר עבר מן העולם ויודע מה הם הבלי העולם, הרי אז זעקתו גדולה ומרה עד מאד, שרואה בעיניו איך החליף עולם עומד בהבל וריק, בו בזמן שיכל לעלות בזמן הקצר בעולם הזה להיות צדיק כמשה רבינו, כמו שכתב הרמב"ם (פ"ה מתשובה ה"ב), והחליף זאת בהנאת רגע.

ועלינו ללמוד מזה, לדעת מה האמת ומה השקר, מהו חיי שעה ומהו חיי עולם ונצח, יש שחושבים שלהגיד איזה בדיחה או עקיצה זה חכמה, ובאמת הלא זה שטות והבל, שהחכמה האמיתית היא בתלמוד תורה להקשות קושיה, לתרץ צריך עיון, ללמוד בהבנה עמוקה, זוהי חכמה אמיתית.

וראינו בספר אחד, (פירוש על ח' פרקים להרמב"ם) שכתב לפרש את הפסוק תפארת בחורים כוחם (משלי כ בט) תפארת בחורים לתרץ ולפרוך בתורה, וזה כוחם שהוא תפארת, ואלה הדברים שגם בני תורה צריכים לחזור ולשנן לעצמם, לא להחליף את העולמות אלא לידיע כמה שוה הנאת עולם הזה, מול רוחניות של נצח.

גודל השלום

ואבימלך הלך אליו מגרר ואחוזת מרעהו ופיכול שר צבאו (כו כו).

בשלה"ק (בסוף הפרשה) כתב שעלינו ללמוד מיצחק אבינו שאע"פ שהם שנאו אותו וגירשו אותו, קיבל אותו בפנים יפות ועשה להם משתה, שהיה אוהב שלום ורודף שלום, ובאמת הם לא הרויחו מזה כלום, כי כל באר שיצחק עזבה איתא בחז"ל שמיד נתייבש, אבל יצחק הרויח הרבה בזכות שעשה שלום, כמו שנאמר ויהי ביום ההוא ויבאו עבדי יצחק ויגידו לו על אודות הבאר אשר חפרו, ורואים את גודל מעלת היותו ומי שמוותר לבסוף הוא מרויח.

הנה בברכת שלום בסוף התפילה כוללים תורת חיים ואהבת חסד, ויש להקשות האיך כל זה שייך לברכה על שלום, וביותר קשה שהרי כבר בקשו את זה קודם בחונן הדעת וכו'.

ויש לבאר בזה שהשלום הוא הכלי המחזיק ברכה, ולכן מבקשים הכל בשלום, והסיום הוא המברך את עמו ישראל בשלום, שמברך את כל הברכות ע"י השלום, הקב"ה נתן לנו דרך להגיע להכל, – זה עלינו לדעת שאם מתעסקים בשלום זוכים להכל ואם ח"ו להיפך לא, כי השלום הוא הכלי להחזיק את כל הברכות.

הרשע לבסוף מפסיד

ותכהין עניו מראות (כו א.).

ופרש"י בעשנן של אלו, שהיו מעשנות ומקטירות לעבודת אלילים וכו', דבר אחר, כדי שיטול יעקב את הברכות.

יש להתבונן שהנה הרשע חושב תמיד שהוא מרמה את כולם ומרויח מזה, ולבסוף הוא עצמו רק מפסיד מכך, וכאן רואים בב' מקומות שעשו חשב שהוא מרמה בשביל להרויח – ולבסוף רק הפסיד מכך, ראשית, שהנה עשו לקח נשים בגיל ארבעים וחשב שמרמה שעושה כמו אביו וכן לקח אחת ששמה יהודית לרמות את אביו, ולבסוף יעקב אבינו הרויח מזה, שהרי בזה שהם הקטירו לעבודה זרה הכחו את עיניו של יצחק וברש"י פירש הטעם כדי שיטול יעקב את הברכות, א"כ בזה גופא שחשב שירויח זה גרם לו להפסיד.

וכן בסוף הפרשה, רבקה רצתה לשלוח את יעקב להצילו ולא רצתה לומר ליצחק שיאמר ליעקב שילך מטעם זה כי חשבה שאז שמא לא ירצה לומר לו לילך, אלא רבקה אמרה ליצחק שישלח את יעקב כיון שקצתי בחיי מפני בנות חת והיינו בגלל מעשיהם של נשות עשו, א"כ זה גופא שהכניס את הנשים האלו זה היה סיבה להצללת יעקב.

כשמתרפים בעבודה – הידיים ידי עשו

הקול קול יעקב וגו' (כו כב.).

דרשו חז"ל בזמן שהקול קול יעקב אין הידיים ידי עשו, והיינו שזו היתה התמיהה של יצחק שלא שייך שניהם יחד.

וברא"ש כתב וז"ל, הקול חסר וי"ו, כלומר הקל קל יעקב – מהתפלל ומלעסוק בתורה אז הידים ידי עשו עכ"ל, והיינו שפירש לשון הקל, שיש הקלה בקול יעקב, וכשחסר בקול יעקב אז הידים ידי עשו.

ולמדנו, שאפילו שלא נתבטל לגמרי קול יעקב אלא רק יש איזה הקלה בקול יעקב – כבר הידים ידי עשו ח"ו, ואין לנו עצה רק חיזוק בתורה ותפילה.

תורה ועבודה לישמה

ויתן לך וגו' (כו כח).

פירש"י יתן ויחזור ויתן, בפנים יפות ביאר את דברי רש"י, שיתן ויחזור ויתן היינו שהנתינה תהיה סיבה לנתינה נוספת, כמו שנאמר בתהילים (צ"ז) אור זרוע לצדיק ולישרי לב שמחה, והיינו שכשם שאדם זורע חיטה אחת גדלים ממנה חטים הרבה, כן הוא בעשיית המצוות, כשעושה אדם מצוה אחת וזורע את האור, יגדל ממנו אח"כ הרבה שכר וברכה שיושפע ע"י המצוה.

וזהו ההבדל בין ישראל שמקבלים טובה מהקב"ה, ובין אומות העולם שמקבלים טובה, שישראל מאמינים באביהם שבשמים, ויודעים שהוא זה שמשפיע להם את כל הטובה, ממילא כאשר הם מקבלים ממנו טובה הם מודים ומברכים אותו על כך, כמו שנאמר ואכלת ושבעת וברכת (דברים ח י), נמצא שאותה הברכה שקיבלו מהקב"ה, היא סיבה לברכה נוספת, שהרי ההודאה היא עצמה מצוה, ועל ידי המצוה באה ברכה נוספת, וזהו שפירש רש"י יתן ויחזור ויתן, שהנתינה היא סיבה לנתינה נוספת.

אבל אומות העולם אינם מאמינים בהשי"ת, ואינם יודעים שהוא זה שמשפיע להם טובה, וממילא כשנגמרת אצלם הברכה אין שום סיבה לברכה נוספת, ועליהם נאמר (שם ד י') משלם לשונאיו אל פניו להאבידו כיון שאינם מודים על הטובה שקיבלו שעל ידי זה יהיה סיבה לחזור ולהשפיע עליהם טובה, אלא מגיע להם טובה פעם אחת על מעשה טוב אחד, ובזה נגמר הברכה.

משל למה הדבר דומה לשדה מלאה תבואה, החכם יודע שאם יאכל הכל לא יגדל עוד, ולכן שומר קצת כדי שיוכל לזרוע ולאכול שוב, אבל הטיפש אוכל הכל בלא חשבון, ואין אפשרות שיגדל עוד תבואה בשדהו, וכן הדבר בענינינו ע"י ההודאה

שהיא מצוה, זורע סיבה לנתינה נוספת, וזהו אור זרוע לצדיק, ואם אינו מודה ואינו זורע אין סיבה לנתינה נוספת וזהו משלם לשונאיו אל פניו להאבירו.

אמנם כל זה דוקא במי שעושה מצוות שלא לשמה, שכל מטרתו היא כדי להשיג שכר בעולם הבא, כל מעשיו הם על דרך זריעה בשביל האור והשכר, אבל העושה לשמה, משום שכך צווה הבורא ולא לשם שכר, הרי שכרו גדול יותר לאין שיעור כמו שאמרו חז"ל (אבות א' ג') אל תהיו כעבדים המשמשים את הרב ע"מ לקבל פרס, ופירש הפנים יפות שהעושה ע"מ לקבל שכר, שכרו רק פרס חצי, והרי הוא כאילו פורס את שכרו, אבל העושה לשמה מאהבת הבורא שכרו שלם. ועוד שהעושה לשם שכר אינו אלא כזורע שאין לו הנאה בזה, ורק כשיקצור את התבואה, יהיה לו הנאה מזה, שבעת הזריעה זורעים בדמעה ואין רינה אלא בשעת הקצירה, אבל העושה מאהבה לשמה הרי במעשה כבר יש לו הנאה וגמול, וכמו שכתוב בסוף הפסוק ולישרי לב שמחה, פי' מי שהולך ישר כמו שעשאו האלקים הרי כבר במעשיו יש לו שמחה, על עצם הדבר שזכה לעבוד את בוראו.

וזהו שנאמר בפסוק ולישרי לב שמחה, שהישר עושה לשמה, ויש לו שמחה כבר בעבודתו, אבל צדיק זהו מי שעושה שלא לשמה, וכמו שאמרו חז"ל (בבא בתרא י'): האומר סלע זה לצדקה בשביל שיחיה בני, הרי זה צדיק גמור, והוא אין לו שמחה בעבודתו אלא בקיבול שכרו.

וכעין זה מובא בחידו' מהגאון רעק"א על התורה, שפירש ג"כ הזורעים בדמעה אלו אותם העושים לשם השכר והגמול, שאין להם הנאה בעבודתם אלא רק כשישיגו את התכלית שחפצו אליה, ודוגמא לזה הלומד כדי להיות נסמך להוראה, הרי הוא עומל כעת כדי להשיג את הסמיכה, ואין לו שמחה בעבודתו, אלא כשישיג את חפצו. אבל אם עושה לשמה, הרי יש לו הנאה בעצם העבודה והעמל, [וע"ע בחוה"ל שער עבודת האלקים עמ' ריב].

ומעין זה כתב המשך חכמה (ויקרא ג' ב') על מה שאמרו חז"ל הלומד תורה בלילה שכינה כנגדו, שנאמר (איכה ב' י"ט) קומי רוני בלילה וגו' שפכי כמים ליבך נוכח פני ה' ופירש שלומד תורה בלילה היינו שלומד בלילה בסתר ובצינעה, ולא להשיג כבוד, כי הלומד בזמן כזה אין איש רואהו, אלא לומד בשביל התורה עצמה שחושק בה, עליו נאמר שכינה כנגדו, וביאר שם, שהלומד ע"מ להתכבד או להעשות רב, הרי הוא כזורע, ורק כשיקצור וישיג את תקוותו נעשה כקוצר, וזהו הזורעים בדמעה ברינה יקצורו (תהילים קכו ה), ושעת הלימוד היא זריעה שאין בה רינה, אבל העוסק בתורה במסתרים בלא איזה תכלית, ורק התורה תכליתו, שרוצה לדעת אותה, והתקשרותו

לתורה היא תקוותו, א"כ השכר שלו הוא משיג בעת עסקו בתורה, וזהו קומי רוני בלילה שכבר בעת הלימוד הוא מתרונן מטוב לב.

והנה אמנם באמת זוהי דרגה גדולה מאתנו, להגיע לעבודה לשמה של הפנים יפות והגאון רעק"א, לא לשם קבלת השכר בעולם הבא, אלא לעבדו משום שכן צוה ה' יתברך.

אבל לעבודה לשמה של המשך חכמה כל אחד יכול להגיע, על ידי שילמד לשם התורה, לחפש להבין מה הקושיא, ומה התירוץ, להרגיש את המתיקות של התורה, ולא בשביל השכר לעוה"ב. יתן השי"ת שנוכח לעשות לשמה, בין בתורה, ובין בעבודה.

"ויתן לך את ברכת אברהם"

אחי רבקה אם יעקב ועשו (כח ה).

רש"י פי' איני יודע מה מלמדנו, והרמב"ן ביאר שהתורה באה להדגיש שאע"פ שלבן הי' ג"כ אחי אמו של עשו וראוי היה שיצווה גם לעשו לקחת אשה מבנות לבן אחי אמו, אבל מדעתו של יצחק שברכת אברהם תהיה ליעקב ולזרעו עשה כן שצווה רק ליעקב ולא לעשו.

והדברים יבוארו היטב על פי דברי הגרי"ז שהביא מהגר"ח להקשות על הרמב"ם שכתב (פ"י ממלכים ה"ז), יצא זרעו של ישמעאל שנאמר כי ביצחק יקרא לך זרע, ויצא עשו שהרי יצחק אמר ליעקב ויתן לך את ברכת אברהם לך ולזרעך מכלל שהוא לבדו זרעו של אברהם, וקשה שהרי בגמ' למדו שבני עשו אינם מזרעו של אברהם ממה שכתוב כי ביצחק יקרא לך זרע, ביצחק ולא כל יצחק, ואיך הרמב"ם לומד דין זה ממה שאמר יצחק ליעקב ויתן לך את ברכת אברהם לך ולזרעך.

ותירץ הגר"ח שודאי עיקר הדרשה היא כמו שדרשו בגמ' ביצחק ולא כל יצחק, ובלא דרשה זו היינו אומרים שכל זרעו של יצחק הם מזרעו של אברהם, בין זרעו של יעקב ובין זרעו של עשו, ולפיכך כתבה התורה ביצחק, ומזה נלמד שרק חלק מיצחק הוא מזרעו של אברהם, אמנם עדיין איננו יודעים איזה מזרעו של יצחק נכלל בכלל זרעו של אברהם, לזה נאמר ויתן לך את ברכת אברהם לך ולזרעך, להודיע שרק יעקב

וזרעו נחשבים זרעו של אברהם, והוא זה שזכה בברכת אברהם, ועשו לא, עב"ד הגר"ח.

וביאר הגרי"ז שעד שעת הברכות היה הדבר תלוי ועומד מי יזכה להקרות זרעו של אברהם, ורק בשעת הברכות נתברר הדבר שיעקב ימשיך את דרכם של אבותיו אברהם ויצחק והוא זרעו יקראו זרעו של אברהם, וכן דייק מדברי הרמב"ם (שם) שכתב מכלל שהוא לבדו זרעו של אברהם המחזיק בדתו ובדרכו הישרה, מבואר שהסיבה שיעקב זכה להיות זרעו של אברהם היה בגלל שהחזיק בדתו ובדרכו הישרה, ולכן זכה לברכות וממילא נקרא זרעו של אברהם.

ולפי זה ביאר הגרי"ז שדוקא עתה לאחר שקיבל יעקב את הברכות, שלח אותו יצחק לפדן ארם לקחת לו אשה מבנות לבן אחי אמו, וצווה עליו שלא יקח אשה מבנות כנען, שכיון שקיבל יעקב את הברכות ונתברר שהוא נבחר להיות זרעו של אברהם אם כן אין ראוי שיקח אשה מבנות כנען אלא מבנות לבן.

ועל פי הדברים האלה יתבארו היטב דברי הרמב"ן שכתב לפרש הפסוק אם יעקב ועשו, שהתורה באה להדגיש שרבה היתה אם עשו בדיוק כמו שהיתה אם יעקב, ומן הראוי שישלח יצחק גם את עשו לפדן ארם ליקח לו אשה מבנות לבן אחי אמו, אלא שכיון שראה יצחק שיעקב זכה בברכות הבין כי הוא הנבחר להיות זרעו של אברהם, ועליו נאמר כי ביצחק יקרא לך זרע, לכן שלח רק אותו ליקח אשה מבנות לבן ולא את עשו.

פרשת ויצא

ראו דמות יעקב חקוקה בכסא הכבוד

וירא מלאכי אלקים עולים ויורדים בו (כח יב).

איתא בתרגום יונתן שהמלאכים שירדו להפוך את סדום נענשו על שאמרו כי משחיתים אנחנו, שמשמע שמכוחם עשו זאת, ולא הורשו לחזור למקומם עד שהיה להם את הזכות שליוו את יעקב אבינו, וכשעלו בסולם אמרו המלאכים ראו דבר פלא שאדם שנמצא בעוה"ז דמותו חקוקה אצל כיסא הכבוד, הנה לנו מחד גיסא מהו לראות כראוי.

אמנם מאידך גיסא, בסוף הפרשה כתיב וישב לבן למקומו ויעקב הלך לדרכו (לב א ב). וכתב המשך חכמה הנה מי שנמצא בקרבת איש חכם וקדוש כיעקב אבינו הלא ראוי שיתבשם ממעשיו וחכמתו כמ"ש הולך את חכמים יחכם, ואילו כאן כתוב להיפך ולבן שב למקומו, כלומר שחזר למקומו הראשון באותם הדעות והמידות הרעות והרמאות והע"ז, ואילו יעקב הלך לדרכו, שנתעלה במעלות גדולות, הרי שעשרים שנה היה יעקב אצל לבן ולבן לא השתנה לטובה כלום, וכשהלך ללא דעת לבן רצה לבן להורגו.

הרי מבואר דבר נורא, מחד, מלאכי מעלה רצים לראות את הדמות המופלאה הזו של יעקב שדמותו חקוקה על כסא הכבוד, ואילו לבן שיעקב היה אצלו עשרים שנה לא ניצל את זה במאומה, ולא ידע מה שיש לו בתוך ביתו, ועלינו ללמוד מזה לדעת לנצל את כל מה שאפשר לקבל ממנו עליה ברוחניות, שלא נהיה אח"כ בבחינת ולבן שב למקומו הראשון ללא השינוי המצופה.

מי גבר ברמאותו

ויגד יעקב לרחל (כט יב).

וכתב בתרגום יונתן, שרחל אמרה ליעקב שא"א לך לשבת עם לבן כי הוא רמאי, וענה יעקב אני רמאי וחכים יותר ממנו ואין לו רשות להרע לי כי ד' בעזרי עב"ד, ולכאורה סותר עצמו מיניה וביה שבתחילה עונה אחיו אני ברמאות ועוד יותר ממנו, ולבסוף שאין לו רשות להרע לי כי ד' בעזרי.

ויש להתבונן מי באמת צדק, רחל שאמרה אי אפשר לך לשבת עמו בגלל רמאותו, או יעקב שאמר אחיו אני ברמאות.

והנה יעקב התנה עם לבן ברחל בתך הקטנה, ופירש"י אם תקרא לרחל מן השוק לזה אני אומר לך 'בתך', ואם תחליף שם לאה לרחל לזה אני אומר לך 'הקטנה'.

וברא"ש הקשה מדוע לא תבע יעקב את לבן לשופטים על רמאותו אחר שעשה תנאי גדול ומפורש כזה, ותירץ שרחל היתה היפה וא' מפרטי היופי הוא קומה שנאמר זאת קומתך דמתה לתמר וא"כ לאה היתה הקטנה בקומה, ולבן קרא ללאה רחל והיא היתה בתו הקטנה ואמר לו לא יעשה כן במקומינו לתת הצעירה לפני הבכירה, חידש כאן שם צעירה ואמר לו על צעירה מעולם לא דיברתי רק על קטנה בקומה וזה נתתי לך את "רחל" בתי הקטנה.

הנה כי כן גבר עליו ברמאות נגד תנאו המפורש כ"כ, ויש לבאר שזה כוונת רש"י שכתב ואעפ"כ לא הועיל לו שהרי רימהו, שהרי מצא טענה טובה נגדו.

הרי לבאורה רחל צדקה שהוא גדול ברמאות, ואי אפשר לשבת איתו, אמנם מאידך יעקב צדק בצאן שעשה טעדיק וכל רכוש לבן עבר אליו, ובאמת מה פשר הדבר שכאן לבן גבר עליו ברמאות וכאן להיפך.

והביאור בזה, שהרי לאה בכתה הרבה שלא תיפול בגורלו של עשו וקיבל השי"ת תפילתה, ובזוה"ק איתא כמה גדול כח התפילה של לאה שאע"פ שלא היתה צריכה להיות אשת יעקב אלא רחל ויעקב עבד בשביל רחל – זכתה היא ע"י בכיותיה ותפילותיה להינשא ליעקב עוד לפני רחל.

ועתה נתבונן נוראות השגחת השי"ת האיך סיבב שתזכה לאה להינשא ליעקב ע"י רמאותו של לבן, והרואה חושב כי הרמאי עשה כאן משהו אבל באמת הכל בגזירת עליון מכח תפילתה של לאה הצדקת.

אבל להיפך כשאמר יעקב מתי אעשה גם אנכי לביתי, ולבן רימהו והחליף את משכורתו עשרת מונים לא הועיל לו כלום וגבר יעקב בחכמתו וערמתו, שהכל בגזירת עליון.

וזהו שאמר יעקב לרחל יתכן ולבן רמאי יותר ממני אבל אני רמאי יותר ממנו כי יש לי סייעתא דשמיא וע"י סייעתא דשמיא אגבר עליו, ולפיכך כשהיה רצון השי"ת שלבן יגבר גבר לבן ולהיפך גבר יעקב.

וזהו מה שנאמר שבתי וראה תחת השמש כי לא לקלים המירוץ ולא לגיבורים המלחמה וגם לא לחכמים לחם וגם לא לנבונים עושר וגם לא ליודעים חן כי עת ופגע יקרה את כולם (קהלת ט"א), ופירש"י ד"א כי עת יקרה אותם והפגיעה והתחינה יהיו רגילין בהם שלא יבואו לדברים הללו עכ"ל, שפגע מלשון תפילה הרי שהקובע הוא תפילה וס"ד ולא מה שנראה בטבע.

פרשת וישלח

תרי"ג מצוות שמרתי

עם לבן גרתי וגו' (לב ה).

פרש"י עם לבן גרתי ותרי"ג מצוות שמרתי, ולא למדתי מדרכיו הרעים.

יש להקשות כיצד שמר יעקב אבינו את כל התרי"ג מצוות בבית לבן הרי ודאי היו חסרים לו חלק מהמצוות כגון ישוב א"י ועוד רבות, ובכלל לא שייך שאדם אחד ישמור את כל התרי"ג מצוות כגון מצוות מלך ומצוות עבודה במקדש.

ובפשטות יש לתרץ כמו שפי' רש"י על הפסוק בפרשת בא וילכו ויעשו (שמות יב כח) שכיון שקיבלו לעשות מעלה אני עליהם כאילו עשו, ועל פי זה פירש רבינו יונה (שע"ת ש"ב אות י) את המשנה כל שמעשיו מרובים מחכמתו מתקיימת, והיינו שכיון שקיבל על עצמו לעשות כבר נחשב מעשיו מרובים מחכמתו, וא"כ מצינו מעשיו מרובים יותר מיכלתו בכל מצב שהוא.

והיינו שאמר יעקב שהוא מוכן ומזומן לשמור כל מצוות ה' וזהו שאיפתו מתי יבא לידי ואקיימנו, וכמשאחז"ל על הפסוק כי עליך הורגנו כל היום, שאם מוכן למסור נפשו על קידוש השי"ת כבר נחשב שמסר, כי הכנה וקבלה הרי היא כעשיה.

ובאופן אחר יש לפרש תרי"ג מצוות שמרתי מלשון ואביו שמר את הדבר, שממתין ומצפה מתי זה יתקיים, וכמו כן כאן יעקב אבינו שמר וציפה מתי יזכה לקיים את כל התרי"ג מצוות.

ובעוד אופן יש לתרץ, שמצינו שושמרתם קאי על לימוד התורה וכמו שדרשו ושמרתם זו משנה, וא"כ יש לפרש ותרי"ג מצוות שמרתי היינו למדתי.

ובשפתי חכמים תירץ תרי"ג מצוות שמרתי ע"י שלמד ועסק בתורת כל המצוות מעלה עליו הכתוב כאילו מקיימן וכמו שמצינו בקרבנות.

הרי שעסק יעקב בתורה כל השנים הללו ואע"פ שהיה טרוד בכל כוחו בעבודה אצל לבן שקיים דיני פועלים עם כל הפרטים כמבואר בתורה – למרות זאת היה כולו שקוע בלימוד.

וכיצד הצליח יעקב לקיים את כל מצוות בבית לבן, שמעתי ממו"ר הגרי"ד זצ"ל בשם האדמו"ר מקודינב זצ"ל, ע"י זה שויהי לי שור וחמור, שהחשיב את לבן כשור

וחמור ולא התחשב בו בכלום, וזהו לימוד גדול עבורינו שאל יבוש מפני המלעיגים עליו בעבודת הבורא אלא יהיו בעיניו כשור וחמור ולא יתחשב בהם כלל.

כוחו של יעקב כנגד עשו

ויהי לי שור וחמור (לב ו).

כתב בעל הטורים ולא הזכיר מינים אחרים אלא רמז ליוסף שהוא שטנו של עשו וליששכר שעוסקין בתורה לקיים הקול קול יעקב בבתי מדרשות, ועוד כתב, לי שור – בגימטריא שנולד יוסף, שור – בגימטריא קרן יוסף, והיינו שיש ליעקב את הכח של יוסף ושל יששכר, ובמדרש כאן (בר"ר פרשה ע"ה אות ו') איתא, רבנן אמרי שור זה משוח מלחמה שנאמר (דברים ל"ג י"ז) בכור שורו הדר לו [וזה נאמר ביוסף], חמור זה מלך המשיח שנאמר (זכריה ט' ט') עני ורוכב על החמור, וצאן זה ישראל שנאמר (יחזקאל ל"ד ל"א) ואתן צאני צאן מרעיתי, ועבד ושפחה זה ישראל שנאמר (תהילים קכ"ג ב' ג') הנה כעיני עבדים אל יד אדונייהם וגו' חננו ד' חננו כי רב שבענו בוז, – כך דורש המדרש מזה שהפסוק כותב שור וחמור וגו' בלשון יחיד ולא כתב שוורים וכד' בלשון רבים.

ועוד איתא במדרש (שם י"ב) דבר אחר ויהי לי שור וחמור, שור זה יוסף שנאמר בכור שורו הדר לו, חמור זה יששכר דכתיב יששכר חמור גרם, ובן בנו של יוסף הולך לכלות את עמלק, שנאמר ויחלוש יהושע את עמלק ואת עמו לפי חרב, ובניו של יששכר יודעים מה הקב"ה עושה בעולמו, שנאמר ומבני יששכר יודעי בינה לעתים לדעת מה יעשה ישראל ראשים מאתים, וצאן אלו ישראל שנאמר ואתן צאני צאן מרעיתי אדם אתם, ועבד זה דוד שנאמר אני עבדך בן אמתך, ושפחה זה אביגיל שנאמר הנה אמתך לשפחה.

ומבואר שבדברים אלו רמז יעקב לעשו שיש הרבה כוחות לכלל ישראל, כח התורה שנרמז בתיבת חמור כמבואר בבעה"ט ובמדרש, וכן הכח של מלך המשיח, וידוע מהזוהר (הובא באוה"ח שמות כ"ז ב') שבג' גלויות שנגאלו ישראל היו בזכות שלושת האבות, והגאולה הרביעית תהיה בזכות משה רבינו, ולכן הגלות מתארכת שאין משה רוצה לגאול עם בטלנין מן התורה, וכן איתא בב"ב (ח) גם כי יתנו בגוים עתה אקבצם שזה מלשון לימוד אי תנו כולוהו עתה אקבצם, ומתבאר שהתורה והמשיח זהו כח אחד, וזה מה שרמזו בפסוק ויהי לי חמור, וחמור זה יששכר, ויששכר חמור גרם זה חמורו של משיח.

ועל מה שדרשו שור זה יוסף, שמעתי בצעירותי מאחד מרבותי עמש"כ בית יעקב
אש ובית יוסף להבה ובית עשו לקש (עובדיה א' י"ח), שבכדי לשרוף למרחוק צריך להבה
שאש בלא להבה אינו שולט למרחוק אבל לשרוף קש קרוב גם אש יכולה, וא"כ אחר
שנאמר בית עשו לקש למה צריך לומר בית יוסף להבה, וביאר שמעשיו הרשע צריך
להתרחק כדי לא להתקלקל ממנו, וכנגדו צריך את הכח של יוסף שזה בלהבה.

ועוד דרשו צאן זה ישראל, והביאור בזה שישראל נמשכים להקב"ה כמו הצאן
שנמשך אחרי הרועה, וזה מעלת ישראל שהולכים אחרי הרועה שלהם כצאן וכן
הולכים כצאן לטבח שמוסרים נפשם על מצוות הקב"ה. עבד ושפחה – ישראל עיניהם
אל ד' אלו קינינו עד שיחננו כעבד ושפחה, וזהו כח התפילה שתולעת יעקב אין כוחה
אלא בפיה.

ועל כל זה אמר לו למצוא חן בעיניך, שיהיה לו דרך ארץ שידע את הכוחות
הגדולים שיש לישראל, וע"י זה ימצא חן בעיניו, וכעין זה שמעתי ממור"ר הגרי"ד זצ"ל
שביאר מה שענה יעקב לעשו ששאלו מי לך כל המחנה אשר פגשתי – המלאכים
שנתנו לו מכות – ויעקב ענה לו שזה למצוא חן בעיני אדוני, וזהו כנ"ל שלעשו יש
דרך ארץ כששומע שיש לכלל ישראל כאלה כוחות גדולים, שמלאכי יעקב נתנו לו
מכות עד שאמר שיפסיקו משום שהוא אח של יעקב, שידע את הכוחות של יעקב.

ואחז"ל (סנהדרין צח:) שאלו את ר"א מה יעשה אדם וינצל מחבלי משיח, ואמר תורה
וגמ"ח, וביאר הח"ח שכשיש אש קטנה אפשר לכבות בקלות, וכשיש אש יותר גדולה
יותר קשה לכבות, וכשיש עוד יותר גדולה ששורפת ערים שלימות קשה מאוד
לכבותה, וזה שאלו מה יעשו וינצלו מהמידת הדין המתוחה שיהיה בזמן של חבלי
משיח, ונכון שכל מצוה מגינה, אבל בחבלי משיח צריך מצוות יותר חזקות שכשמידת
הדין מתוחה זה כאש גדולה מאוד וצריך דוקא תורה וגמ"ח, וזה יעקב אמר לעשו
שאפילו במקום שצריך זכויות גדולות כחבלי משיח – יש לו את הכח לעמוד כנגד עשו

דורון תפילה ומלחמה

מנחה לעשו אחיו (שם יד).

איתא במדרש שפרשה זו היא לימוד לדורות כיצד להתנהג בגלות עם הגויים כמו
שעשה יעקב כשנפגש עם עשו, ואחד הדברים שלמדו מכאן כתב בעה"ט על הפסוק

ורוח תשימו בין עדר ובין עדר (יז) וז"ל, ב' הכא ואידך רוח והצלה יעמוד ליהודים, רמז לדורות הבאים שיתנו דורון לשריהם עב"ל, והיינו שרוח יעמוד ליהודים ע"י שיתנו שוחד לשריהם, וכן על הפסוק מנחה היא שלוחה (יט) כתב בעה"ט שלוחה ג' במסורה הכא מנחה היא שלוחה, ואידך נפתלי אילה שלוחה, והנה יד שלוחה, פירוש מה התם אמרי שפר, אף כאן יחד עם המנחה נתן לו אמרי שפר וכבוד ואמר לו מנחה היא שלוחה לאדוני לעשו כה אמר עבדך יעקב, וכמו התם יד שלוחה אף כאן שאע"פ שלא רצה בפיו לקבל את המתנה הנה יד שלוחה לקבלה.

ומבואר כאן ב' חלקים, א' שע"י המנחה שזה נתינת שוחד נותן אמרי שפר, ב' ששוחד אף אם לא רוצים לקבל בפה ובצורה גלויה, מ"מ היד שלוחה.

והגרי"ז מביא שקבלה בידינו שאין דרכנו למחר להכנס במלחמה עם הגויים אלא בפיוס ושוחד, כמו שרואים אצל יעקב וכך הדרך של כלל ישראל תמיד בזמן הגלות לא להילחם בגויים, ורק כשאין שום ברירה ומוכרחים – צריך להלחם נגדם בכה, אבל הדרך היא תמיד לכבד אותם כמו שרואים שרק תפילה ודורון היה אצל יעקב, ולא רצה יעקב להגיע למלחמה, שדרך הגויים היא ע"י מלחמה, אבל הקול קול יעקב והידיים ידי עשו.

מובנות העוה"ז כדי שזוכה לעוה"ב

הילדים אשר חנן אלקים את עבדך (לג ה).

איתא בתנא דבי אליהו (זוטא פי"ט) כשהיו יעקב ועשו במעי אמם, חלקו ביניהם עוה"ב ליעקב ועוה"ז לעשו, ואף עשו ביניהם קנין על זה שנאמר מכרה כיום וגו' (כה לא) כאותו היום, וזה הביאור בשאלת עשו מי אלה לך שהרי זה עולם הזה ואתה לקחת את העולם הבא וא"כ זה שייך לי.

אמנם אם כן צריך להבין מה ענה לו יעקב הילדים אשר חנן אלקים את עבדך – זה הרי עולם הזה ושייך לעשו, ומה תירץ לו.

והרמב"ם (פ"ט מתשובה ה"א) מבאר את מה שאנו מקבלים הצלחה בעוה"ז כשמקיימים את המצוות, שהקב"ה נתן לנו תורה זו שעץ חיים היא וכל העושה כל הכתוב בה ויודעו דעה גמורה ונכונה זוכה בה לחיי העולם הבא, ולפי גודל מעשיו ורוב חכמתו הוא זוכה, והבטיחנו בתורה שאם נעשה אותה בשמחה ובטובת נפש

ונהגה בחכמתה תמיד שיסיר ממנו כל הדברים המונעים אותנו מלעשותה כגון חולי ומלחמה ורעב וכיוצא בהן, וישפיע לנו כל הטובות המחזיקות את ידינו לעשות התורה כגון שובע ושלוש וריבוי כסף וזהב, כדי שלא נעסוק כל ימינו בדברים שהגוף צריך להן אלא נשב פנויים ללמוד בחכמה ולעשות המצוה כדי שנזכה לחיי העולם הבא, וכן הוא אומר בתורה אחר שהבטיח בטובות העולם הזה וצדקה תהיה לנו וגו'.

וזה מה שענה יעקב לעשו, הילדים אשר חנן וגו', שאת זה נתן לי הקב"ה בשביל שלא יהיו לי טירדות, ואוכל לקיים את מצות ה' בעולם הזה.

וידוע מה שהמשיל המגיד מדובנא ששכר מצוה בהאי עלמא ליכא, שכל פועל אינו מבקש כסף על העבודה קודם שעושה אותה, אבל הוא מבקש כסף קודם עבודתו כדי לקנות את הדברים שצריך לעבודתו, וכגון חייט לקנות הבד וכיו"ב, כך אנו לא מקבלים שכר בעוה"ז תמורת עבודתנו, אלא אנו מקבלים כלים שנוכל לעבוד בהם את הבורא ית"ש בעוה"ז בלא הפרעות.

ובעצם תשובת יעקב יש להעיר, שיעקב ענה לעשו רק על הילדים ולא על הנשים, והיינו שאצל עם ישראל הנשים אינם עיקר בפני עצמו אלא הילדים הם העיקר והנשים הם רק האמצעי לקיום המצוה – לבנות בית לה' ולהעמיד זרע עובדי ה'.

פרשת וישב

בכה הויתור על הגשמיות זוכים לרוחניות

וישב יעקב בארץ מגורי אביו (לו א).

כתב הרמב"ן לבאר מדוע כתיב וישב עם ו' החיבור, וז"ל, כי אמר שאלופי עשו ישבו בארץ אחוזתם, כלומר הארץ שלקחו להם לאחוזת עולם, אבל יעקב ישב גר כאביו בארץ לא להם אלא לכנען. והכונה להגיד כי הם בוחרים לגור בארץ הנבחרת, ושנתקיים בהם כי גר יהיה זרעך בארץ לא להם (לעיל טו יג), ולא בעשו, כי ביעקב לבדו יקרא להם זרע, עכ"ל.

והיינו שמבאר הכתוב "וישב יעקב" שישב בתורת גר בארץ לא לו, ובא הכתוב להשמיענו שרצה יעקב לגור באר"י ולא היה איכפת לו כלל שהוא גר בארץ לא לו, שאף על פי שברכו אביו במלכות נשאר גר, שהרי מאז שנולד יצחק התחילו ארבע מאות שנות הגלות, והמבואר שלכאורה נראה שלעשו היה טוב, היו לו אלופים, היה לו את ארץ אחוזתו, ואילו יעקב נשאר שפל – גר בארץ שאינה שלו.

אבל בבעל הטורים כתב וישב יעקב זהו שאמר הכתוב הסיר ה' משפטיך פנה איבך (צפניה ג טו) משל לשדה שנקצרה והזורה מפריש התבן והמוץ ומשליכן ברוח והתבואה נשארת במקומה, כדכתיב בעשו וילך אל ארץ אבל ביעקב כתיב ביה וישב יעקב עכ"ל, וכן מבואר במדרש, וכן פירש הרשב"ם שיעקב ישב אצל אביו בארץ מגוריו כי לו משפט הבכורה.

ורואים כאן מבט אחר לגמרי ש"וישב יעקב וגו'" נאמר כאן לזכירתו של יעקב, שעשו הוא הפסולת שהושלך אל ארץ אחרת ויעקב הוא החלק הטוב שנשאר במקומו וכדוגמת התבואה, וכמו שמצינו באברהם שהרחיק את בני הפילגשים והשאיר את יצחק.]

ולכאורה נראה כאן סתירה האם יעקב היה במצב טוב שנשאר בארץ ישראל או שהיה גר ושפל בארץ לא לו, אבל התירוץ הוא פשוט שעל כל דבר אפשר להסתכל בשני פנים, שבמבט גשמי באמת נראה שעשו יש לו אלופים, גשמיות – הכל טוב לו, ואילו יעקב היה גר שפל בארץ כנען, אבל במבט הרוחני שהוא המבט האמיתי זהו בדיוק להיפך שיעקב נשאר בארץ הקודש יחד עם האבות הקדושים, וזכה למעלות גבוהות ברוחניות שהגיע למעלת אברהם ויצחק, ואילו עשו הושלך לארץ אחרת

כשם שמשליכים תבן ומוץ ברוח בכדי שישאר רק החלק הטוב, ובודאי שבוזה זכה גם כן לזכיה נצחית שארץ ישראל תהיה שלו.

ואדרבה היא הנותנת, שמחמת שהשפיל עצמו וישב כגר בארץ לא לו וויתר לעשו על הגשמיות – מכח זה זכה לכל המעלות הרוחניות, וממילא גם לבעלות נצחית על ארץ ישראל, וכן הוא הדרך בכל עניני העולם שבמקום שנראה שע"י שמוותרים מפסידים דוקא אז מצליחים, ממש להיפך ממחשבת העולם, וכמו שמצינו כאן שמי שהוא שפל וטפל נתרחק ומי שהוא העיקר נשאר, וזכה בארץ ישראל.

הקב"ה מודקדק עם הצדיקים כחוט השערה

והוא נער את בני בלהה (לז"ב).

כתב בספורנו וז"ל, ומפני נערותו חטא להביא דבת אחיו כי לא נסה ולא התבונן לאחרית דבר אע"פ שהי' אז משכיל מאוד ושהיה אח"כ מורה לזקני הדור כאמרו וזקני יחכם וזה כאמרם ז"ל ולא בדרדקי עצה, עכ"ל. ומבואר דבר חמור על יוסף הצדיק, ובאמת כבר מפורש זה במדרש (ב"ר פ"א א') ויהי אחר הדברים האלה (משלי ז) וארא בפתאים אלו השבטים אמר ר' לוי בערביא צווחים לינוקא פתיא, אבינה בבנים נער זה יוסף חסר לב שהי' אומר לה"ר על אחיו היש חסר לב יותר מזה ומתמן נתגלגלה ירידתן למצרים ע"כ, וזה ביטוי נורא על יוסף הצדיק.

אמנם ודאי הדברים רחוקים מאוד מפשטן, ועיין בספר אפיקי ים (ח"ב בפתיחה) שביאר את הפסוק שבא לומר עד כמה גדלה צדקתו של יוסף שלא בא חלילה להוציא דבה על אחיו, אלא כונתו לטובה היתה ובאופן שמותר עפ"י הדין, שהרי הדין בזה אם רואה לא' שעושה דבר שלא כהוגן והוא רוצה לגלות לאביו או רבו כדי שיוכיחנו ויחזירו למוטב שמותר, אך יש בזה כמה תנאים, א) שמקודם יוכיחו בעצמו ואם לא יועיל אז מותר לגלות לאביו או רבו, וכן אם משער שתוכחתו לא תועיל מותר לגלות. ב) שלא יגדיל העולה יותר ממה שהוא באמת. ג) שיכוין דוקא לתועלת.

וזהו ביאור הפסוק שמתחילה מקדים והוא נער והיינו לתרץ מדוע לא הוכיח יוסף את אחיו קודם שגילה לאביו, שזהו משום שלפי השערותו חשב שודאי לא תועיל תוכחתו כיון שהם היו מזלזלים בבני השפחות והוא היה משמש ומשרת אצל בני השפחות (וכן פירש במלבי"ם) וא"כ בודאי לא תועיל תוכחתו, ואח"כ כתיב ויבא יוסף, והיינו כמביא דבר ממקום למקום כמות שהוא, ולא כתיב ויספר שיכול להתפרש

"סיפור" עם מקצת הוספה וגוזמה, ואח"כ כתיב אל "אביהם" ולא אל אביו שכונתו היתה לגמרי לתועלתם שיחזירם למוטב, ומבואר בכ"ז צדקת יוסף הצדיק ע"ה.

הרי לנו שמפסוק זה גופא של והוא נער חזינן את גודל צדקתו, והא שאעפ"כ נחשב שחטא הוא כמבואר בחפץ חיים (כלל ח' במ"ח ס"ק כ"ה בהגה) שסוף סוף טעה שעפ"י האמת לא חטאו השבטים, והקב"ה מדקדק עם חסידיו כחוט השערה שאף שבפסוק זה גופא מתבאר גודל צדקתו מ"מ נכתב עליו באותה התיבה עצמה לשון חמור כזה כמש"כ הספורנו, וכמבואר במדרש הנ"ל נער חסר לב והיש חסר לב יותר מזה שגרם בזה גלות מצרים.

ורואים אנו את גודל החיוב לשקול מעשו ודיבוריו וליזהר בהם בתכלית הזהירות שלמרות שהקפיד יוסף בכל פרטי הלכות לה"ר מ"מ כשטעה בזה איזה טעות נתבע ע"ז בתביעה חמורה כ"כ.

ועיין בתרגום יונתן על הפסוק שכתב וז"ל, יוסף בן שבע עשרה שנה במיפקיה מן בית מדרשא והוא טלה, ומבואר שיצא מבית המדרש ונהיה נער, והיינו שמבאר לנו האיך אירע דבר נורא זה ליוסף ה"בן חכים" שהיה משכיל וגדול כ"כ, ונהיה אצלו דבר הפכי של "והוא נער" – ע"י היציאה מבית המדרש, שבית המדרש הוא המקום מפלט מהיצה"ר, והפורש ממנו כפורש מן החיים, וזהו כל תקותינו כאשר אנו רואים את חומר החיוב של זהירות, עד כמה גדולה התביעה ע"ז, הנה העצה לזה היא עצת רבי פנחס בן יאיר "תורה מביאה לידי זהירות".

הבא נבא אני ואמך ואחיך להשתחוות לך ארצה. (לז י)

איתא בגמ' (מגילה כב:) מכאן להשתחואה בפישוט ידיים ורגלים, ומקשה המנחת חינוך (מצוה כ"ח אות ב') למה לא לומדים מהפסוק וישתחו אפים ארצה (מב ו), ותירץ ששם כתוב מה עשו, ואולי אי"ז הכרח להשתחואה אבל כאן יעקב אמר שישתחו כך, ואם א"צ עד הארץ למה אמר שישתחו ארצה, הרי רק הי' חלום שהכוכבים משתחוים, וארצה לא נאמר.

אמנם יש להקשות שהרי נבואה זו התקיימה ביעקב כשירד למצרים שנאמר וישתחו ישראל על ראש המיטה, ושם הרי לא היתה השתחויה ארצה, ואפשר שבאמת לא נתקיים, והוא החלק של הדברים בטלים שבחלום.

אני ואמך (שם).

כתב רש"י והלא אמך כבר מתה והוא לא היה יודע שהדברים מגיעים לבלהה שגדלתו כאמו, והרמב"ן השיג על זה ולפי דעתי בעת שירד יעקב למצרים מתו כבר בלהה וזלפה, כי במספר שבעים נפש שירדו למצרים כתוב מלבד נשי בני יעקב ולא הזכיר מלבד נשיו ונשי בניו, ואם בעבור היותם פילגשים לא רצה לומר לבד מנשי בני יעקב ופילגשיו, הרי כבר כתוב עליהם כאן בתחילת הפרשה נשי אביו.

אבל בפרשת ויחי מצינו שבלהה ירדה למצרים שנאמר ויראו אחי יוסף כי מת אביהם ויאמרו לו ישטמנו יוסף וגו' ויצו אל יוסף לאמר וכתב בתרגום יונתן בן עוזיאל ופקידו ית בלהה למימר, וכן בתרגום ירושלמי ופקידו שבטיא ית בלהה אמתא דרחל, וכן בתנחומא (פרשת צו סימן ז') מפורש שמשמת יעקב הלכו אצל בלהה, ואע"פ שרש"י שם כתב שציוו את בני בלהה שהיו רגילים אצלו, מ"מ ברש"י כאן מבואר שירדה למצרים להשתחוות, וצ"ב.

וישלחו מעמק חברון (לו יד).

כתב הבעל הטורים וכן איתא במדרש שיעקב ליווה את יוסף עד חברון ואמר לו יוסף אבא חזור אל מקומך, אמר לו אביו כתיב ידינו לא שפכו את הדם הזה, שלא פטרנוהו בלא לווייה.

ובאמת הליווי שליווה יעקב את יוסף, שמר על יוסף בכל הניסיונות שעבר אחר כך, ובזה נפטר ממנו בדברי תורה וסיימו בפרשת עגלה ערופה, כמו שאמרו חז"ל הנפרד מחברו אל יפרד ממנו אלא בדברי תורה שמתוך כך זוכרהו, וכשיוסף הזכיר ליעקב עגלה ערופה נזכר ביוסף, ובזכות זה כתוב אחר כך (מה בז) ותחי רוח יעקב אביהם שנהיה על ידי זה תחית המתים, וכן בזכות זה זכתה שרח להיכנס בחיים לגן עדן עם שש מאות אלף מלאכים, והכל בזכות שקיימו ובלכתך בדרך שהרי קשה ללמוד בדרך.

דקדוק השכר והעונש לפי המעשים

וימצאם בדותן (לז יז).

כתב הבעל הטורים ושם לימד עליו יהודה זכות ועל כן זכה שמלכו מזרעו שנים כמנין דותן מדוד ועד צדקיהו עכ"ל, והיינו ת"ס שנים שמלכו מזרעו, דוד מלך ארבעים שנה, ושלמה מלך עשר שנים עד בנין בית המקדש, ובית המקדש היה קיים ארבע מאות ועשר שנים, ויש לתמוה שבהמשך הפרשה כתיב וירד יהודה מאת אחיו (לח א) ופירש רש"י למה נסמכה פרשה זו לכאן והפסיק בפרשתו של יוסף, ללמד שהורידוהו אחיו מגדולתו כשראו בצרת אביהם, ומבואר שנענש על מכירת יוסף שמתו אשתו ובניו, והיה צריך לצאת לגלות, שהמתחיל במצוה ואינו גומרה נענש וקובר אשתו ובניו.

והביאור בזה שאף על פי שנענש ע"ז שלא גמר אבל ודאי גם קיבל שכר על מה שעשה, וכן ברכו יעקב מטרף בני עלית ופי' רש"י סלקת את עצמך ואמרת מה בצע, לפיכך כרע רביץ וגו' בימי שלמה איש תחת גפנו וגו', ומפורש בפסוק שכל השלוחה שהיתה לישראל בימי שלמה היתה בזכות מה שאמר יהודה להציל את יוסף, ועוד נתברך גור אריה יהודה על מלכות בית דוד, ונמצא הכל שקול ומדוד, השכר כפי מעשיו והעונש כפי מעשיו, וכמו שמצינו אצל יוסף שהורידוהו למצרים היו גמלי הישמעאלים נשאים נכאת וצרי ולט שלא יריח אותו צדיק ריח רע, ועיין בספר מאמרי רבי ראובן (מאמר י"א) שכתב שבאה התורה ללמדינו דרכי ההשגחה שהיא פרטית שבפרטית שהרי לעבד נמכר יוסף, ובמקום העונש היותר גדול – מ"מ בזה הפרט שאיננו מגיע לו עונש שם הנך מוצא כבר השגחה מיוחדת לשנות את דרכם של ישמעאלים לטובה במתן שכרו.

עוד יש להבין מה השייכות בין השכר לשם המקום דותן, ויש לבאר בזה דהנה מצינו ברש"י על הפסוק ויבא שבמה – מקום מוכן לפורענות, שם קלקלו השבטים, שם עינו את דינה, שם נחלקה מלכות בית דוד וכו', ומבואר שכל מעשה שעושים גורם ומשפיע על קלקול המקום, שהמקום הוא מקום שגורם לעבירות, וא"כ י"ל שבמה שאמרו נלכה דתינה – ופי' רש"י לבקש לך נכלי דתות שימיתוך בהם, – בזה קלקלו את המקום ונהיה מקום של פורענות, ויהודה ע"י שהציל את יוסף ממיתה תיקן קצת את המקום, ומכיון ששינה את מהות המקום של דותן קיבל שכר של מלכות כמנין דותן.

אנה אני בא במעשה בלחה

הילד איננו ואני אנה אני בא (לז'ל).

איתא במדרש לקח טוב, הילד איננו ואני אנה אני בא, סבור הייתי למצא תרופה למעשה בלחה ועכשיו אנה אני בא עכ"ל, והדברים טעונים ביאור מה ענין מכירת יוסף למעשה בלחה.

ובברכת פרץ מבאר ע"פ מה שמבואר ברבינו יונה (ש"א סי' ל"ה וסי' מ"ז) שהתיקון והכפרה לחטא הוא ע"י שעושה את ההיפך, ואפילו חטא כחטא חמור של חילול ד', אע"פ שאין לו כפרה כדרך שאר העוונות, יש לו תיקון על ידי שיקדש שם שמים, ומביא שם רבינו יונה שכן מצינו בהורדוס שהרג את החכמים, ושאל את בבא בן בוטא כיצד יוכל לתקן חטאו, ואמר לו אתה כיבית אורו של עולם לך ועסוק באורו של עולם ותשתדל בבנין בית המקדש.

והנה חטאו של ראובן היה כמבואר בחז"ל שלא הסכים להעדיף את רחל על אמו וודאי שלא את בלחה שפחתה יותר מאמו, ובזה שעשה להציל את יוסף שהיה בנה של רחל ועי"ז יוכל יעקב להמשיך להעדיף את בן רחל על בני לאה, וזה על זה היה קנאת האחים, – במעשה זה עשה להיפך מחטאו ובזה רצה לתקן ולכפר על חטאו, ולפיכך כשראה שהילד איננו אמר אנה אני בא.

ועוד חטא היה במעשהו, שעיכב את אביו מלעשות חפצו ע"י שבלבל יצועו, וציערו בזה, ובמעשה זה של הצלת יוסף תיקן הדבר על ידי שישמח את אביו, עכ"ד הברכת פרץ.

ובאופן אחר יש לבאר את המדרש עפ"י דברי המדרש (מדר"ר פ"ד ט"ו) שלפיכך אהב ראובן את יוסף שאמר אני הייתי סבור שנדחתי מכח אותו מעשה והוא מונה אותי עם אחי, – דהיינו שסבור הייתי שנדחתי ע"י חטא זה מכלל השבטים והוא מונה אותי בכלל השבטים שאמר ואחד עשר כוכבים משתחווים לי.

וכשראה ראובן שהילד איננו רואים שחלומותיו שוא ידברו, וא"כ אנה אני בא במעשה בלחה, – שרצה ראובן לזכות לתקן אותו החטא ע"י שיפור מעשיו ויועיל לו לחזור ולהיכלל במנין השבטים, ורק כשמע בשורה טובה מיוסף שכשיוסף ימלוך ישתחוו לו י"א כוכבים וא"כ הוא בכלל, חשב שהצליח להועיל בתשובתו למצא תרופה למעשה בלחה, ועכשיו אנה אני בא.

והצעתיו הדברים קמיה מרן הקה"י זצוקללה"ה, וכשבת שחוק על פניו ענה לי, אפשר לומר כך ואפשר לומר כך.

והנה בספורנו על הפסוק וישמע ראובן ויצילהו מידם כתב וז"ל, במניעת הפועל הפתאומי המוליד מעוות לא יוכל לתקון שיפול בכמוהו גם הצדיק לפעמים כענין ראובן עם בלהה כאמרו פחו כמים עכ"ל, והיינו שפעמים שהאדם כועס ומתרגז פתאום ואפילו לזמן קצר (או שאר עניני היצר) ובאותו הזמן עושה מעשה עבירה ולעולם לא יכול לסלוח לעצמו האיך עשיתי דבר כזה, אבל בעוה"ר כן הוא הרבה פעמים פתאומיות הנסיון מקלקל ואח"כ האדם מצטער ומתבייש אבל הדבר כבר נעשה, ומעוות לא יוכל לתקון.

וזהו שאמר יעקב אבינו ע"ה על ראובן בברכתו, יתר שאת ויתר עז היה ראוי לך, אבל מחמת הפחו כמים – שעשה בחפזה – איבד הכל, וכלשון התרגום וחלק יתיר לא תיסב, ובשאוה"ל כל הכועס אם חכם הוא חכמתו מסתלקת ואם נביא הוא נבואתו מסתלקת. ברגע א' איבד ראובן את כל המעלות הגדולות והנצחיות שהיו ראויות לו, כהונה ומלכות ובכורה, וכן היה באליאב אחי דוד שאיבד את המלכות כדאיתא בגמ' (פסחים טו:).

ומבאר הספורנו שכך היה כאן, שהרגיש ראובן שמעשה האחים הוא פועל פתאומי שהיצר מפתם עכשיו להרוג את יוסף ואח"כ ודאי יצטערו מאוד ע"ז אבל אז כבר יהיה מעוות לא יוכל לתקון, והוא הרי כבר למד להיזהר מדבר זה בכל כחו שהתחיל לשוב מחטאו והתבונן ומצא שזהו שורש חטאו וכמו שאמר לו יעקב אבינו, וכאן ראה שהולך לקרות דבר מעין חטאו ומיד נזדרז למונעם ולהצילם מזה.

ולדבריו מובנים ביותר דברי המדרש סבור הייתי למצוא תרופה למעשה בלהה ועפ"י דרך הברכת פרץ מבואר שכאן עשה להיפך מחטאו, שמעשה זה הוא להיפך ממעשה החטא ולא להעדיף את רחל ומשפחתה, ולצער את אביו, ולדברינו הוא גם היפך שורש החטא דהיינו פחו כמים שבגלל מדה זו פסלו אביו, וכמבואר בקרא שלא מחמת מעשה החטא פסלו אלא מחמת שורש החטא, וכאן סבור היה למצוא תיקון לזה, וכשראה שלא הצליח להציל אמר אנה אני בא.

ומזה למדים את גודל החיסרון של "פחו כמים" שמביא את האדם לעבירות חמורות עד שמפסיד דברים גדולים ונשגבים כאלה, והדרך להינצל מזה היא שיתנהג תמיד במתינות ובשיקול הדעת.

וכמה גדול האדם שכל מעשיו שקולים והוא נוח לבריות ומשאו ומתנו בנחת עם הבריות, ורואים אנו כמה הרמב"ן מזרז לבנו באגרתו על דיבור בנחת שכפל הדבר שלושה פעמים, ואמר לו זה דבר ראשון, ומשמע שזהו היסוד והעיקר – שכל המעלות הנשגבות של ענוה ויראת ד' והשראת השכינה הם פועל יוצא מזה.

ושלושה פעמים חוזר הרמב"ן באיגרתו ומזהיר על דיבור בנחת, ויש לבאר שבכל פעם הוא מחמת סיבה נפרדת, א. מחמת שזה תחילת העליה בסולם של עבודת ה' כמו שאומר שם שזה ראשית העליה ומזה יגיע לענוה ויראת שמים והשראת השכינה, ב. שזהו דרך הנהגת הענוה שמלמדו כיצד להתנהג בבואו להתנהג דרך ענוה. ג. מכח מעלת שויתי ה' לנגדי תמיד ע"כ כשיקראך איש תענה בנחת כעומד לפני רבו.

וירד יהודה מאת אחיו וגו'. (לה א)

איתא במדרש שיעקב היה עסוק בשקו ותעניתו ויוסף וראובן היו עסוקים בשקם ובתעניתם והשבטים היו עסוקים במכירת יוסף, ויהודה היה עסוק בלקחת אשה, הקב"ה עסוק בלהוציא ממנו אורו של משיח, שנאמר וירד יהודה מאת אחיו ויקח אשה וגו'.

ומבואר שהקב"ה בורא אורו של משיח בשעה קשה זו של וירד יהודה, וכמו שכתב בתרגום יונתן בן עוזיאל (לו יז) שבשעה שירד יוסף למצרים אמר לו גבריא'ל ששמע מאחורי הפרגוד שעכשיו מתחיל שיעבוד מצרים, כך גם עתה בשמים הקב"ה עסוק להוציא אורו של משיח שיהודה נשא אישה כנענית וצריך לצאת ממנו אורו של משיח, והיה צריך המשיח לצאת מתמר אך א"א שיצא המשיח משלה כיון שהוא בן אשה כנענית ולפיכך הוצרכה להינשא ליהודה עצמו, וזהו הקב"ה עסוק בלהוציא ממנו אורו של משיח.

גוי אחד בארץ – החילוק בין יהודי לגוי

וירא אותם והנה זועפים (מ י). וירא שר האופים כי טוב פתר (טז).

רש"י לעיל על הפסוק איש כפתרון חלומו פי' כל אחד חלם חלום הדומה לפתרון העתיד לבא עליהם, והיינו ששר המשקים חלם בחלומו גם ששר האופים נתלה על העץ, ושר האופים חלם בחלומו גם ששר המשקים יושב על כנו, ולכאורה תמוה א"כ כשר האופים קם בבוקר וראה ששר המשקים זועף למה לא שאלו לסיבת הדבר והיה אומר לו שחלם עליו שישוב לכנו, ובשלמא שר המשקים מובן שלא סיפר לשר האופים מה חלם עליו כיון שלא רצה לצערו שיהרג, אבל למה שר האופים לא סיפר לשר המשקים, והתשובה היא שאצל הגויים כל אחד חושב רק על עצמו שיהיה לו טוב, אבל אצל כלל ישראל כל אחד חושב על השני ואפילו כשיש לשניהם צרה ינסה כל א' לעזור לחברו גם אם לעצמו זה לא יועיל להושיעו מצרתו, אך על גוי אין שאלות למה הוא לא חשב על השני, כי זה כל מהותו לחשוב רק על עצמו ואילו הזולת אינו נמצא כלל בתודעתו.

וכפי שהיה רגיל לספר הגר"י גלינסקי זצ"ל על הגאון רבי שמשון ורטהיימר מוינה שהיה קרוב למלכות, וביקש ממנו המלך שיענה תשובה לטענת הכמרים על מה שהיהודים מתגאים ואומרים אתה בחרתנו מכל העמים, במה הם מובחרים מאיתנו, ור' שמשון הסכים, ואמר למלך קבע להם מועד מחר בבוקר כאן בארמון.

למחרת התייצבו כל הכמרים המסיתים להוטים לדעת מה תהיה ההוכחה הניצחת, ר' שמשון ביקש שכולם יבאו עמו לטרקלין האוכל, שולחן ארוך היה ערוך לסעודה, פנה ר' שמשון לשלישו של המלך וביקש שיביא מהרחוב שלשים נכרים מהעוברים ושבים, הובאו ונצטוו לתפוס את מקומם, חמשה עשר מכל עבר של השולחן והכמרים עומדים ותמהים, להוראת ר' שמשון הובאו לשולחן מזלגות ארוכות, והורה ר' שמשון לסועדים יש לכם חמש דקות לאכול אין לאכול אלא עם המזלג ואין לאוחזו אלא בראשו, הכמרים תמהו, והנכרים ניסו לאכול, אך ללא הצלחה.

אח"כ שלח ר' שמשון להביא שלשים יהודים, והובאו לפנייהם המזלגות הנ"ל, ור' שמשון הורה להם שאין לאכול ללא המזלגות ואין לאוחזם אלא בראשם, מיד כל אחד מהסועדים לקח את המזלג שלפניו והאכיל בו את היהודי היושב מולו, אמר ר' שמשון לכמרים רואים אתם את ההבדל בין יהודי לגוי, יהודי כל אחד דואג לחברו, אבל הגוי חושב רק על עצמו, מי כעמך ישראל גוי אחד בארץ.

התביעה על החיסרון בביטחון

ולא זכר שר המשקים את יוסף וישכחהו. (מ כג)

פי' רש"י שהוזקק להיות בבית הסוהר עוד ב' שנים מפני שתלה בטחונו בבשר ודם, ובתרגום ירושלמי פי' שבק יוסף חסדא לעיל וחסדא דלרע וחסדא דלוי יתיה מביתיה דאבוי, והיינו שהטענה היא שהרי כל הזמן הוא מלווה בחסד ה', נכנס לבית פוטיפר ושמרו, נכנס לבית הסוהר ושמרו, כל הזמן ראה שהקב"ה מלווה – וכאן תלה בטחונו בבשר ודם.

ובעין טענה זו מצינו בפרשת דברים שמשה מוכיח את ישראל על מעשה המרגלים שפחדו לעלות לאר"י מפני שאחינו המסו את לבבינו לאמר עם גדול ורם ממנו ערים גדולות ובצורות בשמים וגו', ומשה אמר להם ה' ילחם לכם וראיה ובמדבר הזה אשר ראית וגו', שהרי ראו שהיה להם במדבר ארבעים שנה עמוד ענן ביום ועמוד אש בלילה, וענני כבוד ובאר, ראו כל הזמן שהקב"ה מלווה אותם, ופחדו מהענקים, ועל זה אמר משה ובדבר הזה אינכם מאמינים וגו', שאף שיש שם בני ענקים אבל כמו שעד עכשיו ראיתם בחוש שהקב"ה שומר אתכם כך ימשיך הלאה לשמור אתכם ולמה אתם פוחדים, ומזה שפחדו רואים שיש להם חיסרון באמונה, כיון שמי שכל הזמן רואה אמונה בחוש – התביעה עליו היא פי כמה וכמה.

והחזו"א מבאר שהטענה על יוסף היתה בגלל שביקש טובה מגוי, וזה אינו בכלל ההשתדלות הנצרכת, שהגויים אומרים ואינם עושים.

פרשת מקין

”ודעת לנבון נקלי – זה יוסף

וישלח ויקרא את כל חרטומי מצרים ואת כל חכמיה (מא ח)

איתא במדרש, הדא הוא דכתיב (משלי יד ו) בקש לך חכמה ואין – אלו חכמי פרעה וחרטומי מצרים, ודעת לנבון נקל – זה יוסף, ושם במשלי ביאר רבינו יונה את הפסוק שיש שלש מעלות חכמה בינה ודעת, ומי שעמל בעצמו והגיע לדרגת בינה כבר נקל לו להגיע למעלת הדעת, ובלי בינה א”א להגיע לדעת כמו שאמרו חז”ל (אבות ג’ י”ז) אם אין בינה אין דעת.

ולפי זה יש לבאר את הפסוק שאמר לו פרעה (שם לט) אחרי הודיע אלקים אותך את כל זאת אין נבון וחכם כמוך, שמזה שהקב”ה נתן לך דעת מוכח שעבדת בעצמך להגיע לדרגת חכמה ובינה.

ובאמת ענין זה הוא יסוד לכל עבודת החיים, שהרי כל השגה שאדם זוכה לחדש לאמיתתה של תורה היא בגדר נבואה, וכמו שדרשו חז”ל (ב”ב יב) על הפסוק ונביא לבב חכמה (תהילים צ), והביאו ראיה לזה ממה שאמורא אומר דבר הלכה ואח”כ נמצא הלכה למשה מסיני כמותו, והיינו שאחר שעמל והבין זאת מעצמו מראים לו מן השמים ראיה כדבריו, וכמו שפירש חב”ח (סי’ מ”ז) את נוסח ברכות התורה המלמד תורה לעמו ישראל שהקב”ה עוזר ותומך לכל העוסק בתורה ומלמד אותו להבינה, וכן מצינו בגמ’ (גיטין ו) שהוכיחה שר’ אביתר גברא רבה הוא מהא דאסכים מריה על ידיה, והיינו שאחר שעמל להשיג את הבנת הדבר גילו לו מן השמים סוד לכיין הדברים הסתומים על אמיתתם, והוכיח מכאן אא”ז הגר”ר זצוק”ל שלומר דבר אחד לאמיתתה של תורה הוא גדול יותר מגילוי אליהו שהרי הגמ’ מוכיחה מהא דאסכים מריה על ידיה ולא מזה שנתגלה אליו אליהו.

ובעצם הפסוק ודעת לנבון נקל יש להבין לכאורה איך אפשר לומר כן והלא שנינו לא יגעת ומצאת אל תאמין, וא”כ אינו ענין של קלות אלא של יגיעה, אלא הביאור בזה שוודאי שצריך ליגע בעצמו מאוד, אבל אחר שכבר הגיע לחכמה – אז הוא נקל, וכן הוא הדרך שאנו עמלים על סוגיא ויש הרבה קושיות לכל אורך הדרך עד שבסוף באים לידי הבנה, וכל הסוגיא מתבהרת הפלא ופלא.

ובאבות איתא (פ”ו) ומגלין לו רזי תורה ונעשה כמעין המתגבר וכנהר שאינו פוסק, ויש להבין מה הם שלושת הדברים האלו ומה נוסף בכל אחד מהם, ויש לפרש שמגלין

הוא הגילוי הראשון שבא בעת יגיעתו וכשכר על יגיעתו ממש, ושוב נעשה כמעין המתגבר דהיינו לא כמשיג פעם פעם אלא כמעין שנובע באר מים חיים שנובע בתמידות, ושוב נעשה כנהר שהרי המעין צר הוא אבל הנהר רחב מאוד שכל הזמן מתרחב השגתו כי דברי תורה פרים ורבים מאוד.

וע"ש ברבינו יונה על תחילת הפסוק בקש לץ חכמה ואין, שלץ הוא העוסק בשיחות בטלות וגם מתלוצץ על בני אדם ומעשיהם ודבר זה מורה על חסרון ביראת שמים וכמש"כ שם שהלצים הם מפרי היראה, והנה אצל יוסף הצדיק היה הכל להיפך, שהיה אצלו התמדה כמו שדרשו על הפסוק ה' אתו שהיו שגורים דברי תורה בפיו ללא הפסק, וכמו שפי' רש"י שם, וזהו להיפך משיחות בטלות, וגם היראת שמים של יוסף הכל משלו נתנו לו, ומכל זה הגיע לחכמה הגדולה של יוסף שהכל היה לשמה ולשם דביקות ה' ונתקיים בו שכל הלומד תורה לשמה נהנים ממנו עצה ותושיה וכו'.

בענותנותו של יוסף זכה למלכות

ואני שמעתי עליך לאמר תשמע חלום לפתר אותו, ויען יוסף וגו' אלקים יענה את שלום פרעה (מא טו טז).

הנה היה כאן מצב של ניסיון גדול שפרעה אמר לו ששמע שגדול כוחו לפתור חלומות, ומ"מ אמר בלעדי אלקים יענה את שלום פרעה, וכתב השל"ה שזהו גודל ענותנותו שאע"פ שידע כבר את הפיתרון שהרי לימדו המלאך גבריאל ועמד לפני כל השרים, למרות זאת דיבר בכזה ענוה.

ובאמת רק מחמת זה גופא קיבל את המלכות, שכל מה שגידלו פרעה זהו רק בגלל שהודה על האמת וכמו שאמר פרעה הנמצא כזה איש אשר רוח אלקים בו ותירגם אונקלוס רוח נבואה ביה.

וכן אמר אחרי הודיע אלקים אותך את כל זאת אין נבון וחכם כמוך, שזה שהתנהג כך בענוה זה מה שמצא חן בעיני פרעה שאמר את אשר האלקים עושה הגיד לפרעה, אכן אצל משה לא מצא חן בעיני פרעה שאמר לו בשם ה' כיון ששם היה זה נגדו ועל כן ענה לו מי ה' אשר אשמע בקולו, אבל כאן היה זה לטובתו ולפיכך מצא חן בעיניו וכל זה רק מחמת הענוה שלו שאמר בשם ה'.

והמשך חכמה כתב מדוע וייטב בעיני פרעה, מכיון שעל ידי זה נתחזקה ממשלתו ונעשה חשוב ומכובד בעיני המון העם ששמעו שהקב"ה מגלה לו עתידות בחלום, ולכן אמר לו להיות שר החוץ ושר הפנים אתה תהיה על ביתי ועל פיך ישק כל עמי – הכל נתן לו רק בשביל שרק הכיסא אגדל ממך – שעל ידך יגדל כסאי ומעלתי בעיני העם, וכן קיוה ממנו שימשיך לגדלו עוד.

הזהירות בכבוד אביו

לא תראו פני בלתי אחיכם אתכם וגו', כי האיש אמר אלינו לא תראו פני בלתי אחיכם איתכם. (מג ג ה)

לכאורה קשה מדוע כפל הדבר. ונראה לבאר שאמר כך בזהירות יתרה שלא יראה כמסרב לדברי אביו שביקשם שובו שברו לנו מעט אוכל, ולפיכך הקדים יהודה ואמר לו העד העיד בנו האיש לאמר לא תראו פני בלתי אחיכם אתכם – עוד טרם שאמר לו שאינם יכולים לרדת, וכוונתו לומר בזה שאין כאן ח"ו שום כוונה לסרב לאביו ורק משום שהעיד בנו האיש שלא תראו את פני בלתי אחיכם אתכם כדי שלא יראה כחוצפה אפילו לא לרגע. ואחר שאמר ואם אינך משלח לא נרד חזר וביאר דבריו כי האיש אמר אלינו לא תראו פני בלתי אחיכם אתכם.

יוסף נכסף לתורת אביו

ויאמרו שאול שאל האיש לנו ולמולדתנו לאמר העוד אביכם חי היש לכם אח ונגד לו על פי הדברים האלה הידוע נדע כי יאמר הורידו את אחיכם (מג ו ז).

הנה בפסוק זה שענו האחים ליעקב ויאמרו שאול שאל וגו' – יש בו כ"ו תיבות שהוא שם הוי"ה, והלא דבר הוא.

ויש לפרש הדבר באופן נפלא, שבפרשת כי תשא (לג ז) נאמר ומשה יקח את האהל ונטה לו מחוץ למחנה הרחק מן המחנה וקרא לו אהל מועד והיה כל מבקש ה' יצא אל אהל מועד אשר מחוץ למחנה, ובפסוק זה יש כ"ו תיבות כמנין שם הוי"ה, והנה זהו באמת פסוק נפלא שכלל ישראל לאחר חטא העגל היו בכזה מצב נורא של ירידה עצומה וכמו שנאמר הורד עדיך מעליך, מנודה לרב מנודה לתלמיד, ובתוך זה הפסוק

אומר ומשה יקח לו את האהל וגו', והיינו שאף בתוך כל הירידה אפשר למצוא את שם הוי"ה באוהל מועד – מי שהולך לאהל מועד – והיינו לישיבה לבקש ה' – הוא לא מנודה.

ועל פי זה יבואר היטב מה שנרמז שם הוי"ה בפסוק זה, שהרי יוסף הצדיק גדל בבית יעקב אבינו שהוא מרכבה לשכינה ודמותו חקוקה בכסא הכבוד, וכמו שכתב בתרגום יונתן על הפסוק עולים ויורדים בו שמלאכי השרת עלו למעלה ואמרו בואו ותראו אדם שדמותו חצובה בכסא הכבוד, ובבית זה גדל יוסף והיה בן זקוניו – תלמידו החביב של יעקב שכל מה שקבל יעקב משם ועבר נתן לו, ועתה נפל לתוך טומאת מצרים ערות הארץ שזהו המקום הכי טמא שיכול להיות, וממילא כשפוגש יוסף את האחים ושואל אותם העוד אביכם חי היש לכם אח שזה בנימין שהרי הוא לקח את המקום שלו של בן זקונים, – רצה יוסף לשמוע בזה האם הביהמ"ד הזה עוד קיים, יוסף נמצא במקום גלות ורוצה לשמוע האם בית המדרש עוד קיים, האם יזכה פעם לחזור לישיבה, וזה נרמז בשם הוי"ה שהרי הוא מחפש את הקב"ה.

וכן לבן אמר ליעקב ועתה הלך הלכת כי נכסוף נכספת לבית אביך, אמר לבן יודע אני למה ברכת שהרי רצונך לחזור לבית יצחק אבינו, הרי שאפי' לבן ידע שיעקב רוצה לחזור לבית הגדול של אביו, וכן אצל יוסף שאמנם הוא לא יכול לחזור אך עכ"פ רצה לשמוע שהבית קיים ואולי פעם יוכל לחזור לבית הזה מגודל החביבות שנכספה וגם כלתה נפשו לחצרות ה', וא"כ ודאי שמתאים שם הוי"ה לפסוק הזה.

ובבעה"ט כאן כתב וז"ל, על פי ב' במסורה, על פי הדברים, על פי שנים עדים, שהוצרכנו להגיד לו על פי הדברים האלה כאלו היו עדים בדבר עכ"ל, והיינו שהיו מוכרחים לומר זאת שהיה שם הוי"ה שדחף אותם לומר את זה, שהרי יוסף רוצה לדעת מה עם הישיבה שלו ומה עם בית אביו, ומן השמים סייעו לו בזה, ויעקב שאלם למה אמרתם לו, ובאמת הם לא היו צריכים לומר אלא ונגד לו על פי הדברים האלה – שהוכרחנו לומר לו כמו על פי שנים עדים יקום דבר.

פרשת ויגש

הקושי להגיע אל האמת

אדוני שאל את עבדיו וגו'. (מד יט).

כתב הרמב"ן לא ידעתי טעם לאריכות דברי יהודה בסיפור מה שהיה כבר ביניהם, ומה שאמרו רז"ל וכי זו שימת עין שאמרת לשום ענין עליו, אינה טענה, כי המושל שיצוה להביא אדם לפניו לא יעשה על מנת לפטור אותו מן הרעות שיעשה, וכל שכן על הגניבה שיגנוב מבית המלך הגביע אשר ישתה בו, ומתחילה שם עינו עליו לטובה וקרא לו שלום בדבר אלקים יחנך בני, ועשה לכולם לכבודו משתה, והרבה משאות להם, ונתן להם בר כאשר יוכלון שאת, יותר מן הכסף שהביאו לו וכו', והיינו שמקשה הרמב"ן מה טענת יהודה, הרי באמת יוסף שם עינו על בנימין לטובה אבל עתה שגנב מבית המלך כיצד יפטרוהו.

ומתריך הרמב"ן שדברי יהודה אינם אלא בדרך תחנונים להעיר רחמיו, ועוד מתריך הרמב"ן וז"ל, על דרך רבותינו שאמרו זו היא השימת עין, יאמר כי כמוך כפרעה, ראו שתעמוד בדבורך ובתיורך, כי על פיך הבאנו אותו באונס גדול כאשר יזכיר, ופחד לפרש לו יותר, אבל יש בסתר דבריו שהיה מעשה הגביע תחבולה מאתו להעלילם, כי למה יבקש לראותו על כרחם, וכך אמרו בבראשית רבה אמר לו יהודה תדע לך שבעלילה באת עלינו כמה מדינות ירדו ליקח אוכל כלום שאלת אותם כמו ששאלת לנו וכו', – והיינו שיהודה התכוין לטעון עליו שמעליל שקר על בנימין שגנב, אלא שפחד לומר לו כן בפירוש ואמר ברמז.

ועל טענה זו שהאמת אינה כפי הנראה לעין, אלא דבר יותר עמוק, ענה להם אני יוסף אחיכם אשר מכרתם אותי מצרימה, שאם אמת אתם מבקשים תשמעו את האמת שיש לי לומר והאמת אינה כפי הנראה לעיניכם אלא אחיכם אני, ועל זה אחז"ל במדרש אמר אבא כהן ברדלא אוי לנו מיום הדין אוי לנו מיום התוכחה, שגם לעתיד לבא ע"י מילה אחת "אני השם", מה נוכל לענות על זה, וכמו שאמר הגרי"ז זצ"ל שיותר מלומר אני יוסף לא היה צריך לומר כלום שהכל נכלל בזה.

והנה יהודה היה בטוח בצדקו כי יוסף מעליל שווא עליהם והכל הטפלות שלא בצדק, ועתה נתגלה לו שההיפך הגמור הוא האמיתי והאחים הם הטועים, ויש בזה מוסר גדול שהרי מעשים שבכל יום שאנשים בטוחים בראיות גמורות על רשעת חבריהם, ומי יודע אם האמת אינה ההיפך הגמור.

ואח"כ יוסף ממשיך ואומר להם שהאמת אינה שהם מכרוהו למצרים, אלא למחיה שלחני אלקים לפניכם, המכירה נעשתה ע"י הקב"ה ולא על ידכם כדי להציל כולנו מהרעב, וגם זה לא האמת העמוקה, אלא כל מכירת יוסף והרעב עצמו הי' כדי לגרום ליעקב לירד למצרים, ובמכירת יוסף התחילה הירידה לגלות, כמו שפירש רש"י על הפסוק וישלחהו מעמק חברון, מעצה עמוקה של אותו צדיק הקבור בחברון, לקיים מה שנאמר לאברהם בין הבתרים כי גר יהיה זרעך. וכמבואר בחז"ל שראוי היה יעקב אבינו לירד למצרים בשלשלאות של ברזל, מגזירת ברית בין הבתרים, והקב"ה גלגל שיוסף ימכר וע"י זה יעקב ירד בצורה מכובדת, נמצא שהאמת היא עמוקה מאוד ואינה ידועה לנו, ולוקח זמן עד שמבינים את האמת האמיתית.

נמצא שיהודה טען ליוסף שיסתכל באמת, ויוסף ענה לו שאתה מסתכל באמת הראשונה, אבל האמת השניה זה שאני יוסף, והאמת השלישית היא שלא אתם שלחתם אותי הנה כי האלקים, והאמת הרביעית היא שזהו תחילת ירידתם למצרים, ונשלח יוסף בשביל שיעקב ירד למצרים בשמחה ולא בשלשלאות של ברזל, ורואים כמה קשה הדבר להגיע לאמת, שרק הטעם הרביעי זהו האמת, וזה מלמדינו כמה שהשכל טועה, וכמו שכתב המסילת ישרים (פ' כ"א) שיותר קרוב לו תמיד הטעות מהדיעה האמיתית, השכל קרוב יותר לטעות, וככל שהאדם בטוח שהבין את האמת עליו לידע שכמה שיותר יתעמק להבין יבין יותר עמוק.

וכן הדבר כשלומדים סוגיא ונראה שכבר מבינים את הפשט האמיתי, ולפעמים אחרי שחושבים כמה פעמים מבינים אחרת עד שמבינים את האמת, ובאמת כן מצינו בגמ' שיש הו"א ועוד הו"א ורק לבסוף מגיעים למסקנא.

ועיין במה שכתב הגר"ר בקווים לדמות הגר"ד (בהקדמה לברכ"ש ב"מ), יש צורך ללמוד מרב איך להקשות ואיך לתרץ, איך להביא ראיה ואיך לחקור חקירה ולהסתפק ספק, וכל ימיו יגע בזה, לא רק לתרץ קושיות ולברר ספיקות ולהביא ראיות, אלא על כל קושיא ותרוץ על כל ספק ובירור וראיה חיפש סמוכין לזה מדברי רבו או גאונים אחרים שיש להקשות כע"ז וכו' יעו"ש.

והמציאות היא שלפי קטנות האדם כך נראים לו דבריו – אע"פ שאינם אמת – יותר בברור גמור [והוא בטוח בזה לגמרי], וככל שיגדל יותר – ידע שיתכן שהוא טועה, ויה"ר שנזכה לזהאר עינינו בתורתך.

”ונפשו קשורה בנפשו” – ע”י התורה

ונפשו קשורה בנפשו (מד ל).

הנה בפשטות הוא מפני שבנימין הוא בנה של רחל. אמנם ע”י בבעל הטורים שכתב קשורה בגימטריה תורה שלמד מפיו תורה (בחלק מהדפוסים אינו), שהקשר היה ע”י שלימדו תורה, והביאור בזה הוא ע”פ המבואר ברש”י לעיל עה”פ וישראל אהב את יוסף מכל בניו כי בן זקנים הוא לו (לז ג), ופרש”י ע”פ התרגום שמסר לו את תורתו, וכן כתב בבעה”ט שם זקנים חסר ו’ שמסר לו תורה שלמד מזקנים והם שם ועבר. ואחר שנמכר יוסף למד יעקב עם בנימין (ובמבואר בבעה”ט על הפסוק וילד זקנים קטן (מד כ) “זקנים חסר ו’ שמסר לו כל מה שלמד מזקנים והיינו שם ועבר” וכמו שכתב לעיל על יוסף), ומבואר שהתורה הקדושה היא הקשר בין בנימין לאביו, שלפיכך אמר יהודה ליוסף שיעקב ימות בלעדי בנימין – ולא מחמת שהיה בן זקונו.

ורואים מכאן כיצד צריך להיות הקשר בין הרב לתלמיד שבלעדי התלמיד אין לו חיים כלל, וכן מצינו ברבי יוחנן וריש לקיש שכשמת ר”ל לא היה לר”י חיים.

וכן הוא גם להיפך הקשר בין התלמיד לרב שצריך אהבה משני הצדדים, ובדורות האחרונים ראינו דוגמה לזה אצל הגרב”ב זצללה”ה שהיה קשור בכל נימי נפשו לרבו הגר”ח זיע”א, וכמו שכתב חתנו הגר”ר זצללה”ה (בהקדמה לברכ”ש ב”מ) שהוא לימוד לדורות בענין זה, וכתב שם בשמו שאמר שלא מבין איך אפשר להיות שעה אחת בלא רב.

מלכות יוסף היא הדרך למלכות יהודה

כי עבדך ערב את הנער. (מד לב).

פרש”י ואם תאמר למה אני נכנס לתגר יותר משאר אחי הם כולם מבחוץ ואני נתקשרתי בקשר חזק להיות מנודה בשתי עולמות.

וטעם הדבר שדוקא יהודה לקח את הערבות על בנימין יותר משאר האחים, הוא מכח המלכות שלו, שהכל שותקים והוא עושה נגד כולם, וכך היה במכירת יוסף, לאחר שזרקוהו לבור, והנה אורחת ישמעלים באה מגלעד, וכל האחים ראו זאת, אבל רק יהודה קם ואמר מה בצע כי נהרוג את אחינו וגו’ לכו ונמכרנו לישמעלים וגו’, ובאמת וישמעו אחיו וגו’, שיהודה הוא היה הראשון לכל דבר שבקדושה, היה לו את

הכח הזה וכולם שמעו לו, וכן גם כאן שלקח את האחריות וערב את עצמו בעוה"ז ובעוה"ב, וכך היה גם בנחשון בן עמינדב נשיא יהודה שקפץ לים כשהכל פחדו, וזהו ששבחו יעקב מטרף בני עלית (מט ט), וע"ז ברכו יעקב בברכת המלכות, כי כח הערבות הוא כח המלכות ועל ידי מה שנתאמץ יותר מאחיו זכה למלוכה, ואילו אצל ראובן הבכור לא היה כן].

וראה בשלה"ק שביאר העניין שפסקו האחים מיתה על יוסף, מפני שלקח המלכות מיהודה, ותשובת יוסף היתה שדרכו צריך לעבור המלכות ליהודה, אבל המלוכה שייכת ליהודה, [ושמעתי ממור"ר המשגיח הגה"צ ר"ח קפלן זצ"ל לפרש משאחז"ל שכל העולם ניזון בשביל חנינא בני – ש'שביל' הוא מלשון דרך, שדרך הצדיק ניזון העולם], ובאמת אח"כ המלכות עצמה היתה רק של יהודה, כמו שנאמר בצאת ישראל ממצרים וגו' היתה יהודה לקדשו (תהילים קיד), וכן לעתיד לבא, קודם מלכות משיח בן דוד יבא תחילה משיח בן יוסף להכין לו הדרך, ואחר כך יקום בן דוד, שהמלכות צריכה להגיע ליהודה דרך יוסף.

והנה יהודה זכה למלכות ע"י פעולותיו, וכך לכאו"א יש כח השפעה ע"י פעולותיו, כמו שכתב במשנת ר' אהרן (ח"א עמ' ר"ח) שכ"א שיושב בסעודה יכול לדבר דברי תורה או דברים בטלים, ויש לו את כח ההשפעה לקבוע אם אוכל משולחנו של מקום או מזבחית מתיים.

י"ל בנימין נתן שלש מאות כסף"

ולבנימין נתן שלש מאות כסף וחמש חליפות שמלות. (מה כב).

בגמ' (מגילה טז:) מקשינן אפשר דבר שנצטער בו אותו צדיק יכשל בו, שהרי מחמת שיוסף חילק בין הבנים ועשה רק ליוסף כתונת פסים נתגלגלה מכירתו, ומתריצין אמר רבי בנימין בר יפת רמז לו שעתיד לצאת ממנו בן שיצא מלפני המלך בחמשה לבושי מלכות, אמנם על השלש מאות כסף לא תירצה הגמ'.

ובפי' הרא"ש (לעיל לו ג) הקשה שאינה דומה נתינת יוסף לנתינת יעקב, שיעקב נתן לאחד מבניו יותר משאר האחים שהיו כולם שווים לטובה ולפיכך גרם לקנאה, אבל שיוסף נתן לבנימין יותר משאר אחיו, אין זה סיבה לקנאה שהרי רק בנימין היה גם אחיו מאמו (וכה"ק המהרש"א שם), ותי' הרא"ש שהיה צריך ליתן את כל התוספת בכסף שאינו נראה לעין, אבל בגדים הנראים לכל האחים [ולכל מצרים] לא היה צריך

לתת יותר, והביא הרא"ש ראייה לדבריו שבכסף אין קנאה כשנותן לבנימין יותר משאר האחים, מזה שהגמ' לא הקשתה כלל על השלש מאות כסף אלא רק על הבגדים, ולפי"ז מיושב.

והנה הרא"ש כאן כתב לבאר את ענין נתינת השלש מאות כסף, ע"פ הגמ' בגיטין (מד.) המוכר עבדו לעכו"ם כופין אותו לשחררו עד עשרה בדמיו, ודמי עבד הם שלשים, ועשרה בדמיו זה שלש מאות כסף, ולפיכך נתן סכום זה רק לבנימין שלא היה צריך לשלם על מכירתו, אבל שאר האחים היו צריכים להוציא שלש מאות כסף כדי לשחררו, לכך הפסיד מן האחים שלש מאות כסף בשביל הקנס הזה.

ולכאורה דברי הרא"ש שותרים, שהרא"ש כאן כתב שהטעם שלא קיבלו האחים שלש מאות כסף הוא משום הקנס, ולעיל מוכיח שאין קנאה בנתינת תוספת כסף מזה שהגמ' לא הקשתה למה נתן רק לו כסף, ולטעמו כאן אין ראייה די"ל דלפיכך לא הקשתה על נתינת הכסף משום שעליהם היה קנס.

ולכאורה היה אפשר לומר שהטעם שנתן הכסף הוא מחמת שאין קנאה בכסף, ומה שנתן סכום של שלש מאות כסף הוא מטעם קנס אבל אין הקנס טעם לנתינת הכסף, דמשום הקנס לא היה צריך לתת להם הכסף שהרי אפשר לתתו לאדם אחר ולא לגרום קנאה בין האחים ולכך הוצרך לפרש לעיל שבכסף לא היה קנאה, אמנם בחזקוני מבואר שהסיבה שיוסף נתן לבנימין שלש מאות כסף ולשאר האחים לא נתן הוא משום קנס, ולדבריו דברי הרא"ש שותרין.

וירא את העגלות – האמונה בגאולה

וירא את העגלות אשר שלח יוסף לשאת אותו ותחי רוח יעקב אביהם. (מה כז).

בדעת זקנים הביא את פרש"י סימן מסר להם כשפירש ממנו היה עוסק בפרשת עגלה ערופה, והביא שם עוד פי' וכתב וז"ל, וקשה לשני הפירושים לפרש עגלות לשון עגלה לכן נראה לפרש בפרשת עגלות המשכן דכתיב שש עגלות צב עב"ל, ויש להבין, מה ענין עגלות המשכן אצל העגלות ששלח יוסף, ומה מרמו יוסף בזה להחיות את רוח יעקב אביו.

ויש לבאר שקודם שירד יוסף למצרים כבר נטע יעקב עצי שיטים כדי שיהיו מזומנים לישראל במלאכת המשכן בצאתם ממצרים, ומהם נעשו העגלות, (ועי' בנחל

קדומים לחיד"א), ולפיכך יוסף שלח את העגלות לרמזו ליעקב שהוא זוכר שנטע עצי שיטים, אבל עדיין תמוה האיך הביא הרמז הזה את יעקב למצב של ותחי רוח יעקב אביהם, ומה השייכות בין העצי שיטים שנטע יעקב אבינו ליוסף.

והדבר יתבאר על פי מה ששמעתי מהגר"י קמנצקי זצ"ל בטעם הדבר שיעקב נטע את העצי שיטים כ"כ מוקדם הרבה לפני שירדו למצרים, והיה עליהם לשאתם בירידתם למצרים ואח"כ ביציאתם למדבר, וביאר שהוא כדי שכל הזמן שיהיו בגלות יזכרו שלבסוף יצאו לחרות, שהרי ירדו לגלות קשה של שנים רבות, ויספרו לבניהם שיעקב אבינו הכין להם עצים כדי שכשיצאו ממצרים יבנו משכן לבורא עולם, ועי"ז יאמינו שיגאלו, והאמונה בה' זהו סיבה מספקת לזכות להגאל, וכמו שכתב הרא"ש לעיל עה"פ (טו ו) והאמין בה' ויחשבה לו צדקה.

והנה הירידה לגלות מצרים החלה כבר כשיוסף נמכר למצרים, לכן יעקב הכין כבר לפני כן את החיווק באמונה שיהיה לבסוף גאולה, וזה מה שחיוק את יוסף שלבסוף יהיה גאולה, ומובן היטב מדוע שלח יוסף לאביו עגלות, לרמז על עגלות המשכן העשויים מאותם עצי שיטים שנטע יעקב אבינו, לרמז לו שהעצי שיטים הללו הם אלו שחוקהו בגלות, וראה יעקב את העגלות שעל ידם בניו יאמינו בגאולה, ושמח שעם ישראל לא יתקלקלו במצרים בזכות האמונה הזו, ולכן – ותחי רוח יעקב אביהם.

הקשר אל הדורות הקודמים

ויזבח זבחים לאלוקי אביו יצחק. (מו א).

פרש"י חייב אדם בכבוד אביו יותר מכבוד זקנו, לפיכך תלה ביצחק ולא באברהם, והקשה הרמב"ן שלא היה לו להזכיר יצחק אלא לאלקי אבותיו כמו שאמר האלקים אשר התהלכו אבותי לפניו אברהם ויצחק, לכן כתב שהפסוק הזה יש בו סוד עי"ש באריכות.

ונראה לי שבקושי הרמב"ן שיש לחלק בין המקראות, שכשבא להתפלל ולברך שם הזכיר גם את זכותו הגדולה שהוא בן בנו של אברהם, אבל כשבא לעבוד את ה' ולהקריב קרבנות ועי"ז גם זכה לנבואה מאיתו יתברך הזכיר רק את יצחק שדרך יצחק קיבל את הקשר לאברהם אבינו, שהרי את אברהם שימש רק מעט שנים בתחילת חייו כי כשיעקב היה בן ט"ו שנים נסתלק אברהם וכל חייו למד וקיבל תורה ועבודה מיצחק אבינו ודרכו נקשר לאברהם אבינו, וזהו הענין של מסורת הדורות שתלמיד מתקשר

לרבו ודרך רבו הוא נקשר בשלשלת לכל הדורות הקודמים. וכן השגתו ששיג גדלות הדורות הראשונים היא רק ע"י מה שהוא קשור אל רבו.

וכתב אאזמו"ר הגר"ר בהספדו על הגרב"ד שבאמת גם באומות העולם קדמוניהם היו גדולים וחכמים הרבה יותר מהחכמים של היום, אבל מכיון שאין להם שום קשר איתם ואין להם מסורת אינם יודעים גדלותם, ואדרבה כמה שהם יותר מתרחקים מקדמוניהם הם נראים להם יותר קטנים |כדוגמת הכוכבים שככל שהם יותר רחוקים נראים לנו יותר קטנים אף על פי שהם גדולים מאיתנו לאין שיעור|, אבל אצל עם ישראל זה הפוך כיון שאצלנו שיש מסורת עד משה רבינו ע"ה, אנו יודעים כמה ראשונים גדולים כמלאכים, ע"י שאנו רואים את רבותינו שבהם יש לנו השגה כמה הם גדולים מאיתנו, ואנו יודעים שכל מה שיש לנו מרבותינו זה מגיע מהראשונים זה נותן לנו להכיר בגדלותם של קדמונינו, והיינו שההשגה בראשונים שיש לנו מגיעה ע"י הריחוק שאנו רואים בינינו לרבותינו, וכך אנו מבינים שכן גדל ההבדל מדור לדור, וכמו שאמר אחד להגרי"ז סולוביצקי שהגרי"ז כהגר"ח, ואמר לו הגרי"ז הרי אתה מבין שיש הבדל בינך לביני, וההבדל ביני להגר"ח הוא גדול הרבה יותר מזה, והיינו שמה שיועיל לנו להבין את המרחק בינינו לדורות הראשונים הוא ע"י שנדע את המרחק בינינו לרבותינו, ומשום שרק רבותינו מעבירים לנו את המסורה.

ולכן היה יעקב חייב בכבוד יצחק יותר מאברהם, ועבודתו אל השי"ת היתה לאלקי יצחק, שכל דיבוקו בתורה, ועבודת ה' שלו וההשגה בגדלות אברהם אבינו, הכל היה ע"י התדבקותו ליצחק.

להתקין לו בית תלמוד

ואת יהודה שלח להורות לפניו גושנה. (מו כח).

ופרש"י להתקין לו בית תלמוד שמשם תצא הוראה, ולכאורה זהו תמוה מה היה צריך לשלוח מראש וכי לא יכול להקים בית מדרש מיד כשיגיע לשם, ואף אם יקח מעט זמן עד שיחיה מוכן הרי השבטים הקדושים היו שקועים תדיר בלימוד התורה כמו שאחז"ל על יוסף כשהיה בבית פוטיפר מלחש ויוצא מלחש ונכנס, וכן דרשו על הפסוק אל תרגזו בדרך בדבר הלכה שכל הזמן היו שקועים בלימוד, וכן רואים בעוד כ"מ, וא"כ מה כ"כ דחוף להקים בית המדרש.

מבואר כאן שיש מושג בפנ"ע של ישיבה ואינו אותו דבר ככל שקיעות בלימוד והצלחה, אברהם זקן ויושב בישיבה, ובכל הדורות לא פירשה ישיבה מאבותינו, ישיבה זה ציבור, וכמו ששנו באבות הרבה למדתי מרבתי ומחבירי יותר מהם, וכשבאים למצרים שהיתה 'ערות הארץ' לא מספיק שמתרחקים לארץ גושן, צריך שתהיה מוכנה מראש ישיבה שתגן עליהם מערות הארץ, וכן אח"כ ש"וישב ישראל בארץ מצרים" כ' בתרגום יונתן בן עוזיאל הרבה בתי מדרשות היה, והיינו שעשו הרבה ישיבות כדי שלא יושפעו מטומאת הארץ.

הישיבה היא בית חיינו שא"א בלא זה – כמו בית המקדש, וזהו המקום שבו יכול האדם לעלות בתורה ויראה, והנה אצל יעקב כבר היה יציאה אחת לרחוב של ותצא דינה, ולא רצה שיהיה מצב כזה שוב ולכן טרח והקדים להתקין ישיבה, שמיד שהם במצרים כבר יהיו בישיבה.

להשיב טובה תחת רעה

ואת העם העביר. (מז כא)

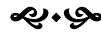
פירש"י ולא הוצרך הכתוב לכתוב זאת, אלא להודיעך שבחו של יוסף, שנתכוין להסיר חרפה מעל אחיו, שלא יהיו קורין אותם גולים (חולין ט:). עכ"ל. רואים כאן את גדלותו של יוסף שכ"כ הרבה טרח ועשה יוסף, להפוך את מגורי כל תושבי מצרים – הכל בכדי שלא יתביישו אחיו שיגידו שהם גולים, וזה עשה אפילו שהם גרמו לו רעה, וכבר בזה"ק [מובא ביסוד ושורש העבודה] מפליג בגדלותו של יוסף שעשה כ"כ הרבה שלא יהיה לאחיו – שגרמו לו צער רב – מעט צער שיאמרו שהם גולים, ולא זכר להם את הצער שגרמו לו כ"כ הרבה שנים.

אך כנגד זה זכר היטב להשיב טובה, כדכתיב בסוף הפרשה ואת אדמת הכהנים לא לקח, וזה משום שהכיר להם טובה, שמבואר בתרגום יונתן (בפרשת וישב) שאשת פוטיפר הניחה על המיטה בבית אדוניו לובן של ביצה כדי שיראה ששכב עמה ויהרגוהו, וכשראו בן אמרו להורגו, והכהנים אמרו שאפשר לבדוק מה זה, ובדקו וראו שזה ביצה, ובזה הצילוהו ממותו, ולפיכך לא לקח את אדמת הכהנים, זהו גדלותו של יוסף הצדיק שאת הרעות שעשו לו לא זכר, ואילו את הטובות זכר היטב והשיב טובה מרובה. אכן דרך העולם הוא להיפך, אדם יכול לקבל טובות מרעהו הרבה שנים, ואם

אחר כל זאת עשה לו פעם אחת רעה שוכח הוא את כל הטובות וזוכר רק את הרעה, והתורה כתבה זאת ללמדינו כיצד צריך לחיות.

ואיך מגיעים לזה, מבואר בחפץ חיים (שמי"ל שער התבונה פ"ח) ששמעי בן גרא קילל את דוד קללה נמרצת, ואנשי דוד רצו להורגו, ואמר להם דוד שלא הוא זה שקילל אלא ה' אמר לו קלל, והיינו שדוד חי בדבקות גדולה בהשי"ת וידע שכל דבר שנעשה זה מאת ה', וזה שעשה הרעה לא עושה כלום מעצמו, וממילא אין מה להכיר לו רעה, וז"ל הח"ח שם, כי מדה זו באה לאדם מצד קדושת הנפש ומאמונתו הטהורה בה' שהוא משגיח על כל דרכיו עב"ל, ואחז"ל שכשדוד המלך אמר זאת נעשה רגל רביעי במרכבה.

פרשת ויחי

"כראובן ושמעון יהיו ליי"

ועתה שני בניך וגו' אפרים ומנשה כראובן ושמעון יהיו ליי. ומולדתך אשר הולדת אחריהם לך יהיו על שם אחיהם יקראו בנחלתם (מח הו).

בטעמא דקרא הביא להקשות בשם אביו למה אמר יעקב ומולדתך וגו' הרי לא נולדו ליוסף עוד ילדים אח"כ, ומבאר שבלא זה היינו חושבים שאפרים ומנשה יקבלו ג' חלקים, חלקם וחלק יוסף, לפיכך אמר שליוסף עצמו לא יהיה חלק כלל, ואפילו אם יהיו לו עוד ילדים הם יכללו בשבט אפרים או מנשה.

ועל תחילת הפסוק מבאר המשך חכמה, אפרים ומנשה כראובן ושמעון יהיו ליי, שלא תאמר שיוסף קיבל מדין הבכורה פי שנים, ולכך קיבל נחלה כב' שבטים ובניו קיבלו ממנו, ואם כן מנשה שהוא הבכור יקבל שני חלקים, אלא אפרים ומנשה הם כראובן ושמעון שמקבלים חלק בלא יוסף כראובן ושמעון שקיבלו ישירות מיעקב.

נמצא שאפרים ומנשה ירשו חלק בארץ ישראל מיעקב אבינו, וליוסף לא היה חלק כלל, ושאר השבטים חלקו עם אפרים ומנשה בשווה, שאפרים ומנשה נחשבים כבני יעקב ממש, אבל אם יוולדו ליוסף עוד בנים הם נקראים בני יוסף, והם יקבלו חלק על שם אחיהם אפרים ומנשה, כיון ששבטו של יוסף לא קיים בחלוקת הארץ.

וזהו המתנה שיעקב נתן ליוסף, שלא רק שיתחלק לשני שבטים, אלא זכה שבניו נחשבים כבני יעקב, ולענין ירושת הארץ אינם נחשבים בניו אלא בני יעקב, והנה כל זה כתבו המשך חכמה והקה"י על חלקו של יוסף עצמו, והנה המש"ח דן אולי רק יוסף עצמו נחשב כבכור אצל יעקב ונוטל ב' חלקים, ובניו לקחו את שלו, לכן ביאר המשך חכמה פשט בפסוק כראובן ושמעון יהיו ליי שהם יורשים מיעקב ולא מיוסף, אבל הקה"י דן בשאלה נוספת שאולי מלבד מה שאפרים ומנשה ירשו ב' חלקים כב' שבטים מיעקב נשאר גם ליוסף עוד חלק שלישי וא"כ יחלקו מנשה ואפרים גם חלק זה, ולפיכך מפרש קרא ומולדתך וגו' שהם יהיו על שם אחיהם משום שכעת אין חלק ליוסף.

ועפ"י זה יש לבאר עוד את הפסוקים דלהלן, שיוסף אמר ליעקב לא כן אבי כי זה הבכור שים ימינך על ראשו, ואמר לו יעקב שלאפרים יהיה שבט יותר גדול וחשוב, שיוסף התייחס אליהם כבנים ולכן טען שצריך לכבד את הבכור, וענה לו יעקב שהם שבטים בפני עצמם ולפיכך יש לכבד את מי ששבטו גדול יותר.

משיח בן יוסף – והפסד החטא

וירא ישראל את בני יוסף ויאמר מי אלה (מח ח).

כתב הרמב"ם (פ"א ממלכים ה"ט) מלכי בית דוד הם העומדים לעולם שנאמר כסאך יהיה נכון עד עולם אבל אם יעמוד מלך משאר ישראל תפסק המלכות מביתו, שהרי לירבעם נאמר אך לא כל הימים.

והראב"ד משיג עליו שזה סותר למש"כ בהל' ז' שיש ירושה במלכות עד עולם ולא מלכות בלבד אלא כל השררות וכל המינויין שבישראל ירושה לבנו ולבן בנו עד עולם, ואם אותו מלך שאינו מבית דוד מלך הוא, מדוע אין בנו יורשו עד עולם, וכ' הראב"ד אלא ודאי כן הוא אילו היה ירבעם מלך כשר ובניו כשרים לא היתה מלכות פוסקת מזרעו, אבל היתה שניה למלכות בית דוד, כגון קיסר ופלג קיסר עכ"ל, והיינו כמו משנה למלך, ואפשר לומר שאף הרמב"ם מודה לזה וזה כוונתו שתפסק המלכות, שבנו לא יהיה מלך אלא רק שני למלך.

ולפי"ז אילו ירבעם ובניו היו כשרים היה משיח מזרעו של דוד, ושני לו מזרעו של ירבעם, ונראה לומר שזהו משיח בן יוסף שיהרג, ואילו היו ירבעם ובניו כשרים לא היה נהרג.

והדבר יתבאר על פי מה שהובא לעיל (פרשת ויגש) בשם השל"ה שטענת האחים על יוסף היה שהוא לוקח את המלכות מיהודה, ותשובת יוסף היתה שהוא רק מכין את המלוכה ליהודה, וכן היה באמת צריך להיות אלא שמפני חטאי ירבעם נגזר שלא יהיה לו המשך רק יהרג.

ולפי"ז נראה לבאר מה שאמרו חז"ל תפסו הקב"ה לירבעם ואמר לו חזור בך וכו' מי בראש בן דוד בראש, והוא הענין שנתבאר שהמלכות שייכת לבית דוד, וזה היה חטאו של ירבעם מפני שחשש ממלכות בית דוד שאז יהיה רק משנה למלך וכנכתב בנביא (מלכים א יב כז), ולכן החטיא את כל ישראל כדי שתהיה לו לבדו המלכות ונענש שלעתידי לבא לא נשאר ממנו מאומה.

נמצא שהיה ראוי שיצא ממנו משיח – שני למשיח, ובודאי היה מהנשמות הגדולות בישראל, ובמקום מלכות לנצח נצחים הפסיד הכל ע"י קצת חשבונות של כבוד.

ועל זה נאמר הפסד מצוה כנגד שכרה (אבות פ"ב) שחשב שיפסיד והרגוני ובאמת הוא זה שהפסיד ע"י מעשיו הפסד שאין דוגמתו.

ומעתה יש לבאר הפסוקים, שאמר יעקב ליוסף מי אלה, שראה יעקב את ירבעם העתיד לצאת ממנו ולא רצה לברכם, והשיב לו יוסף, בני הם אשר נתן לי אלקים בזה, ופרש"י הראה לו שטר אירוסין ושטר כתובה, והביאור בזה שענה יוסף שהיסוד טוב הוא, וא"כ לבסוף יבוא על תיקונו, והוא כמשנ"ת מהשל"ה שדוקא ע"י יוסף היה קיום לכלל ישראל בטומאת מצרים, שהיסוד להכל זה יוסף הצדיק, וזה מה שאמר ועתה אל תעצבו, ועתה – דוקא, אבל בזמן ירבעם תעצבו, ועל זה השיב יוסף שלבסוף יהיה לזה תיקון כיון שהתחלה היתה כשרה.

ומכאן לימוד גדול לכל החיים שלא לילך אחר כל הפיתויים וחשבונות שלא נאבד ונפסיד ח"ו דרגות גבוהות.

ומודה על האמת

יהודה אתה יודוך אחיך (מט ח) .

אונקלוס תירגם יהודה את אודיתא ולא בהיתתא, והיינו שיהודה הודה על האמת אע"פ שזה קשה, וממילא כך יודו אחיך.

ובתרגום יונתן הוסיף ויתקרון יהודאין על שמך, שמחמת כן נקראו כלל ישראל על שם יהודה, שהשם שמכונים בו ישראל – 'יהודי' רומז על המהות שמודה על האמת, וכמו שאומרים בתפילת השחר לעולם יהא אדם ירא שמים וגו' ומודה על האמת, ונקראו ישראל כן על שם יהודה שיהודה הכניס בכלל ישראל את הכח להודות, וזה מה שאמר יעקב שכולם צריכים להודות לך על שנתת להם את הכח הזה, ואתה יודוך אחיך שכולם יקבלו אותך למלך משום שכולם מבינים שיהודה מעל כולם והוא ראוי למלוך, וכל זה בזכות שהודה.

מאמר א

לעסוק בדברי תורה

לעסוק בב' חלקי התורה – העיון וההספק והידיעה

יששכר חמור גרם רובץ בין המשפטים (מט יד).

פרש"י כחמור המהלך ביום ובלילה, וכשהוא רוצה לנוח רובץ בין התחומין, והיינו שיששכר קיבל על עצמו עול תורה בשלמות, והאיך הגיע לזה להיות כחמור למשא ובתורתו יהגה יומם ולילה, ע"י רובץ בין המשפטים – שחי בלא עידונים.

ובפנים יפות מבאר שיש שני חלקים בתורה, יש שאדם מעיין בסוגיא וצריך הרבה לעיין ולהתעמק, ובוזה יגעת ומצאת תאמין לא יגעת ומצאת אל תאמין, ולזה צריך ויט שבמו לסבול לפלפל ולחדש ולהבין באמת, ויש חלק נוסף של ידיעת התורה, ונאמר רובץ בין המשפטים – דהיינו שצריך את שני החלקים, צריך גם את חלק העיון וגם את חלק הבקיאות וההספק, שהעיון לבד אין בו תועלת וכן ההספק לבד לא יהיה בו תועלת, אלא צריך גם לעיין וגם לגרוס, צריך גם הספק בתורה, וגם להבין את התורה לעומקה, ואין זה בלא זה. וכך צריך לנהוג הרוצה להיות ת"ח אמיתי, כמנהג יששכר לרבוץ בין המשפטיים לחלק את עיתותיו, ולא ילמד כל היום בעיון והעמקה, אלא גם יתן מזמנו ללימוד ההספק והידיעה, ויכלכל דבריו במשפט זה, ובכך יצליח, כי אם יעסוק רק בחלק אחד לא יצליח לו.

וזה גם כוונת התנא באבות (פ"ג משנה כ"א) אם אין קמח אין תורה ואם אין תורה אין קמח, תורה הוא חלק ידיעת התורה, ונקרא בשם כללי של תורה, וקמח הוא עיון השכל כדאמר בגמרא (פסחים פד.) מאן דרמי לך הכי לא חש לקימחיה, והיינו שלא עיין כל הצורך. וזהו כמו שנתבאר שצריך את ב' החלקים, ואם ילמד רק הספק וידיעה לא יצליח וזהו אם אין קמח אין תורה, ואם להיפך יקדיש זמנו רק לעיון הסברא ג"כ לא יצליח וזהו אם אין תורה אין קמח, וזה צריך לדעת ביותר שכל קיום כל חלק וחלק הוא דוקא עם חבירו ואם אין קמח נמצא שאפילו תורה אין בו וכמו"כ ואם אין תורה אין קמח.

ושמעתי מאמאמו"ר הגאון זצוק"ל שאמר לו רבו הגאון רבי שלמה היימן זצוק"ל, שאם כתוב ברא"ש חידוש דין מסברא בלא ראיה, הוא עדיף מאי מביא ראיה מגמ', כי אם הרא"ש מביא ראיה מגמ' יש ראיה רק מאותה גמ' אבל חידוש מסברא הוא דין המוכח מכל התורה, שכשהרא"ש אמר סברא זה היה אחר כל התורה שלמד ונתעלה

בה, כמו שרואים מחיבוריו הרבים על כל התורה כולה, ואז כיוונה לו דעתו דעת התורה שכך הסברא, נמצא א"כ שזהו דין המוכח מכל התורה שלמד, וזהו כי להרא"ש נצטרף לקמח הסברא גם הידיעה של כל התורה, וזה מעשה המראה שאם אין תורה אין קמח.

עוד סיפר לי אאמו"ר הגאון זצוק"ל בשם מו"ר הגרי"ד הלוי זצוק"ל שאמר שבקמניץ היה רב אחד בן גילו של אא"ז בעל ברכת שמואל זצוק"ל, והם למדו יחד בישיבת וולאזין, וסיפר רב העיר שהגר"ד היה תמיד עומד אצל רבו הגר"ח זצוק"ל לשמוע ממנו ולדבר עמו בלימוד ולא עזב אותו אלא כל הזמן למד ממנו וביאר לו דבריו, ואילו אני הספקתי ללמוד בזמנים הללו חצי ש"ס, ובליבי צחקתי על הגר"ד מה הוא מדבר עם הגר"ח כ"כ הרבה הלא אני הרוחתי חצי ש"ס, ואילו היום הקב"ה מעניש אותי, שאני הרב כאן ואף אחד לא בא לדבר אתי, ואילו הגר"ד מרביץ תורה וכולם באים לשמוע ממנו, והחידושים שלו מפוזרים בכל העולם, והוסיף שהיום כשאני לומד את אותם הסוגיות שלמדתי בוולאזין אני רואה שאינני מבין, ושמעתי שהרב ההוא היה תלמיד חכם גדול ואמר כן בענותותו, ומכל מקום יש ללמוד מדבריו, הנה זה לימוד בשבילנו שאם אין קמח אין תורה.

וכן זכרתי בישיבה היו ב' בחורים שאכלו בליל הסדר אצל הג"ר אהרן קוטלר זצוק"ל, וסיפר שהיה דרכו שבזמן חורף לבד מלימוד העיון, היה מסיים את המסכת שלמדו בישיבה, ושנה אחת לא עלתה בידו לסיים את המסכת, ולא סיפר לשום אדם דבר זה, ובחג הפסח נסע כדרכו מידי שנה להקביל את פני רבו החפץ חיים זצוק"ל, ונכנס לחפץ חיים ליתן לו שלום, אמר לו החפץ חיים שלום עליכם – מסכת צריך לגמור, אלה היו דבריו, ומזה נלמד את גודל החשיבות והמעלה לגמור כל המסכת.

דרך הלימוד ונחיצות החזרה

ובשם עולם הביא מה שאמרו חז"ל (ע"ז ד') תנא דבי אליהו, לעולם ישים אדם עצמו על דברי תורה כשור לעול וכחמור למשא, וביאר שם שענין הדמיון לשור ולחמור הוא שכח השור נברא כדי לחרוש את האדמה, שתוכל אח"כ להוציא פְּרִיָה כשזורעים בה, וכמו דכתיב (משלי יד ד') ורב תבואות בכח שור, ובאמת נתבונן שהנה אנו רואים פירות שהוציאה האדמה כל כך הרבה מינים ממינים שונים, כל אחד בטעם אחר מחבירו, והכל יצא ממקור אחד, מן האדמה, הלא פלא הוא מפלאי הבריאה, והחמור ענינו הוא רק נושא עליו את התבואה שהוציאו כבר מן האדמה, וכמ"ש רש"י (הובא לעיל) שהחמור מטענים אותו וסובל משא כבד.

וכן הוא בענין לימוד התורה דמתחילה צריך לִיגַע עצמו להבין דברי התורה וזהו בענין השור בחרישה כדי להוציא פרי האדמה, להבין את התורה, ואח"כ בכל חלק מחלקי התורה הרחבה כל כך כשנתבררו לו הדברים מצוה לישא עליו את דברי התורה כמו שכתוב והיו הדברים וגו' על לבבך וכתוב ופן יסורו מלבבך כל ימי חיך, והיינו ע"י שחזור עליו כמה פעמים שלא תשתכח ממנו, וזהו ענין החמור נושא התבואה, שאחר שצמחה וגדלה צריך חמור שישא אותה, אחר שעמל ויגע להבין הסוגיא יש לו להיות בחמור למשא ולטרוח בחזרות, כדי להעמידה בידו שלא תשתכח ממנו.

ומה שאמרו בלשון לעולם ישים אדם, היינו שלא יחשוב אדם סוגיא זו כבר ביררו אותה גדולים שלפנינו, וכבר חידשו וירדו כל הצורך מה שיש לעיין בסוגיא זו, ואף עברו בה לקוטי בתר לקוטי, ואין לי שוב במה לעיין ולחדש בה דבר, אל יאמר כן וכמו שמצינו בדברי חז"ל (עירובין נד) שנמשלו דברי תורה לדד, מה דד הזה כל זמן שהתינוק ממשמש בו הוא מוצא בו טעם אף ד"ת כן, ולעולם ימצא עוד מקום מדיליה, דהתורה ארוכה היא מארץ מידה ורחבה מיני ים.

ובאמת שיש לכל אחד ואחד מתלמידי החכמים חדרי חדרים בתורתו וכדאיתא בתד"א, (פ"ו) ולכל אחד ואחד מזומן לו חלקו, ועיין בשם עולם שם בהגהה שהוכיח דבר זה שיש די לכל אחד ואחד מישראל מקום וחלק בתורה עפ"מ דאיתא בספרים שאלמלא חטא אדם הראשון היה רצונו של הקב"ה ליתן התורה על ידו תיכף בגן עדן, והנה הלא ידוע מאמרם ז"ל שאלמלא חטא אדם, היה חי כל הימים שהעולם מתקיים, והיינו ששת אלפים שנה, ובודאי היה העולם מתרבה כמה אלפי פעמים ממה שהוא עכשיו, שהרי היו אנשים הרבה והם היו נצחיים, ועיקר עסק ענינם היה בודאי בתורה הקדו', והנה התורה היה בה די לכל אנשים במשך ששת אלפים שנה, וכל שכן במצבינו כיום אחר חטא אדם הראשון שחיי האדם קצובים ודאי טעות הוא לומר שאין מקום לחדש באיזה סוגיא, ועיין שם עוד שהאריך בזה.

מאמר ב

"רובין בין המשפתיים"

עמל התורה וניצול הזמן

יששכר חמור גרם רובין בין המשפתיים (מ"ט י"ד).

פי' רש"י חמור גרם – חמור בעל עצמות, סובל עול תורה, כחמור חזק שמטעינין אותו משא כבד, רובין בין המשפתיים – כחמור המהלך ביום ובלילה, ואין לו לינה בבית, וכשהוא רוצה לנוח רובין בין התחומין, בתחומי העיירות שמוליך שם פרקמטיא.

ופי' החפץ חיים שדרכו של תלמיד חכם ליגע בתורה ביום ובלילה, ואינו נותן שום מנוח ותענוג לגופו, ומתי דרכו לנוח קצת, כשהוא מסיים מסכת, שאז דרכו לעשות יומא טבא לכבוד התורה כמו שאמרו חז"ל, ואח"כ כיון שנפש קצת חוזר ומתחיל מסכת חדשה, ויגע בה ביום ובלילה דומיא דיגיעת החמור הנ"ל.

עוד פירש שם (בהגהה) בענין אחר, שכונת הכתוב הוא כעין מה שמובא בגמ' (עירובין סה) אמרה ליה בת רב חסדא לרב חסדא לא בעי מר מינם פורתא, בתו של רב חסדא שאלה אותו אם הוא רוצה לישון, אמר לה ייתי זמנא דליליא אריכי ויומי קטיני ונינם טובא, פירוש יבוא זמן בקבר שיהיה הרבה זמן לישון אבל לעת עתה אין זמן למנוחה, כי מי שחושב שהעולם הזה נועד למנוחה טועה, שאין לבקש כאן מנוחה אלא לטרוח כחמור למשא כי אגירי דיומי אנן, כן איתא שם בגמ' וכמ"ש המסילת ישרים (פרק ט').

וכבר כתב המסילת ישרים בפ"א שהשכור אצל חבירו לאיזה מלאכה שתהיה, הנה כל שעותיו מכורות הן ליומו, וכשמוציאן שלא לעבודת בעל הבית הרי זה גזל, וכמו שיסד שם שגזל זמן הוא גזל כשם שגזל חפץ גזל. וכן הדבר אצלנו כיון דקרי לן הגמרא אגירי דיומא נמצא שאין הזמן מסור לאדם לעשות בו כתאוות הלב.

ועל כן כתב החפץ חיים, שזהו פירוש הכתוב רובין בין המשפתיים, שידוע שהקבר הוא עומד בין המשפתיים, דהיינו בין סופו של העולם הזה להתחלתו של עולם התחיה שיקום מקברו, שהחיים בעולם הזה מכאן, והחיים לעתיד לבא מכאן, והקבר בין המשפתיים, ושם היא רביצת הת"ח למנוחה. ולזה אמר הכתוב שישכר שהוא בעל התורה האמיתי, הוא רובין בין המשפתיים, כי שם ינוחו יגיעי כח, וכמו שהשיב רב חסדא לבתו, אבל כל ימי חייו הוא עובד ה' בתורה ועבודה, וכן כשיקום מקברו יחזור

ויהלל קה, והוא מה שאמר הכתוב (תהילים פ"ד ה') אשרי יושבי ביתך עוד יהללוך סלה, וביארו חז"ל (סנהדרין צא) דהיללך לא נאמר אלא יהללך ודרשו שכל האומר שירה בעולם הזה זוכה לאומרה לעוה"ב, וא"כ אימתי הוא נח לגמרי כשהוא רובץ בין המשפתיים.

והדברים מבוארים יותר במדרש שה"ש (ו' ח') א"ר יוחנן כל מי שהוא עוסק בתורה בעוה"ז אף לעתיד לבא אין מניחין אותו לישן, אלא מוליכין אותו לבית מדרשו של שם ועבר, ואברהם יצחק ויעקב, ועד היכן עד ועשיתי לך שם גדול כשם הגדולים אשר בארץ, וכונת המדרש הוא כשיקום לתחית המתים, אבל בקבר שם המקום הוא לישן, כמו שאמר רב חסדא לבתו, עב"ד הח"ח.

ובאמת צריך לדעת, שכשם שמוטל עלינו ליגע בתורה, כך גם בשאר עניני המצוות, וצריך לידע ולחיות עם היסוד הזה, וכשקם בזמן הקימה, יש לקום ולא להתרפות, כי אין העת הזו עת המנוחה, אלא עת הטורח וכמו שהובא, ודבר זה צריך להיות פשוט אצל כל אחד מה יעשה, וממילא שוב כבר לא יקשה עליו.

הזהירות הגדולה לנצל את הזמן

איתא בזוהר הקדוש על הפסוק ויקרבו ימי ישראל למות (מז כט), ימי ישראל היינו הימים של ישראל, שהימים עצמם הם מציאות קיימת והם הכינו עצמם שיבדקו אותם לאחר פטירת יעקב אבינו.

ובאור החיים מביא שיש ששאלו למה נשתנו הדורות שלנו מדורות שקודם המבול, שקודם המבול חיו מאות שנים עד קרוב לאלף שנה, ואילו כיום שנות חיינו שבעים שנה ואם בגבורות שמונים ואם יחיה אחד מאה שנה יהיה זה פלא.

והביא על זה משל למלך שחילק לעבדיו האומנים אבנים טובות ללטשם ולתקנם שיהיו בתכלית היופי, ואמר להם שמי שילטש אותם יקבל אותם לעצמו, ונתן ונתן אבנים הרבה לאחד נתן שלש מאות אלף ולאחר שלוש מאות וחמישים אלף אבנים כהנה וכהנה וקבע להם זמן יום אחד לכל אחד, וכשהגיע סוף הזמן, ושלח להביא את האבנים הטובות הללו, נמצא שלא רק שלא תקנום אלא קלקלו ולכלכו את האבנים, וכעס המלך והחריבם, והביא בניהם תחתיהם והקיל מעליהם העבודה, ונתן להם שלשים עד ארבעים אלף לכל אחד, וזו היתה הטבה לעבדיו שאולי בזה יצליחו לעמוד.

והנמשל הוא במלך מלכי המלכים הקב"ה אשר חילק אבנים טובות, והם חלקי הנשמות ונתן ביד כל אחד ואחד נשמה שבכל אחת יש בה חלקים רבים שבאמצעות

הכלים שבידינו שהם התורה והמצוות, עלינו לתקנה ולהכינה ללשמה ולפארה, וכנגד כל יום יש חלק נשמה שצריך לתקנו באותו היום, ואם לא יתקנו באותו היום, לא ישוב לו אותו חלק כדי שיוכל לתקנו, כי בימים אחרים יש חלקים אחרים.

והנה בדורות שקודם המבול נתן להם נשמות גדולות שבכל אחת מהם היו חלקים רבים, וראה שלא עמדו בזה אלא אדרבה קלקלו אותם, החריב את הכל ומשם והלאה הקיל על הדורות הבאים ונתן להם פחות ופחות, והן היום ימי שנותינו שבעים שנה שהם קרוב לעשרים וחמשה אלף ימים, ואעפ"כ רבים לא עומדים בזה.

ונמצינו למדים שמיעוט הימים לטובתינו הוא למען הקל המלאכה מעלינו, וגם למדנו שכנגד כל יום יש חלק בנשמתנו כנגדו אשר צריך לתקן באותו היום, ומעתה אין יום דומה לחבירו וכל יום שהולך לא יחזור לעולם.

וכמה עלינו להזהר בימים האלו – ימי הבחירות – לנצל כל יום וכל רגע, וכדאיתא בגמ' (סוכה ג.) חסידים ואנשי מעשה היו מרקדים בשמחת בית השואבה והיו אומרים אשרי ילדותנו שלא ביישה את זקנותנו. והיינו שיש והאדם עושה מעשים בימי ילדותו, ימי הבחירות, שלאחר מכן כשבאים ימי הזקנה, כאשר הוא מתבגר הוא מתחרט ומתבייש בהם.

ומזה עלינו ללמוד לנצל את הזמן, כל יום יש את החיובים של אותו היום, אנן אגירי דיומא אנן, הבנות של ר' חסדא אמרו לו שינוח, והוא אמר שעתה אין זה הזמן לנוח, אח"כ בקבר יש הרבה זמן לנוח, שם יש לילות ארוכים ואפשר לישון הרבה, אנן אגירי דיומא אנן, כמו שכתב במס"י שאדם צריך לידע שגזל זמן זה גם גזל, ועל האדם לעבוד את הקב"ה כל הזמן, ואם לא עובד כל הזמן ח"ו זהו גזל, הקב"ה נתן לנו חיים, ובכל יום יש את התפקיד שהקב"ה רוצה שנעשה באותו היום.

מאמר ג

ובתורתו יהגה יומם ולילה

יששכר חמור גרם רובץ בין המשפטים וגו' ויט שכמו לסבול ויהי למס עובד. (מ"ט י"ד ט"ז).

פי' רש"י למס עבד, לפסוק להם הוראות של תורה וסדרי עבורין שנא' ומבני יששכר יודעי בינה לעתים לדעת מה יעשה ישראל ראשיהם מאתים, מאתים ראשי סנהדראות העמיד.

והנה ידוע מאמר חז"ל (קהלת רבה ז' כ"ח) בנוהג שבעולם אלף נכנסים למקרא יוצאין מהן מאה למשנה יוצאין מהם עשרה לתלמוד יוצא מהם אחד להוראה, א"כ כמה גדול הוא לזכות להוראה. והרבה יותר גדול הדבר לזכות להיות ראש סנהדרין, דהא מבואר במשנה ורש"י (סנהדרין לז.) שבסנהדרין ישבו כ"ג דיינים, ולפניהם שלש שורות שכל אחת של כ"ג תלמידים, וקטן שבדיינים גדול מגדול שבתלמידים, נמצא שישבו ד' פעמים כ"ג חכמים וכל אחד ואחד ישב כסדר גדלו בחכמה, ואפי' להיות במקום הקטן שבתלמידים היה צריך הרבה חכמה, כי הגרוע מן התלמידים שבשורות גדול מגדול שבקהל, כמו שכתב רש"י. ונמצא א"כ, שכדי שיזכה אדם להיות ראש הסנהדרין היה צריך להתעלות תשעים ושנים עליונים, עיי"ש במשנה. וא"כ כמה קשה היה להיות ראש סנהדרין, ויששכר זכה להעמיד מאתים ראשי סנהדראות.

ועוד מבואר ברש"י שידעו את חכמת העיבור שזה החכמה המעולה ביותר, והראב"ד (פ"ז מקידוש החודש ה"ז) מפליג במעלת חכמה זו וכתב אני איני מאנשיה כי גם רבותי לא הגיעו אליה, א"כ ודאי שיששכר שזכה לכל זה זכה לכתרה של תורה, ומקדים הפסוק איך זכה לכל זה – ע"י רובץ בין המשפטים, כמו שמפרש רש"י, כחמור המהלך ביום ובלילה ואין לו לינה בבית, כי בודאי זוהי הדרך היחידה לכך.

והנה כתב הרמב"ם (פ"ג מת"ת ה"ג) אף על פי שמצוה ללמוד ביום ובלילה, אין אדם למד רוב חכמתו אלא בלילה, לפיכך מי שרצה לזכות בכתר התורה, יזהר בכל לילותיו ולא יאבד אפילו אחת מהן, בשינה, ואכילה ושתיה, וכיוצא בהן, אלא בתלמוד תורה ודברי חכמה, עכ"ל. ומבואר בדברי הרמב"ם שבשביל לזכות לכתרה של תורה היינו כמש"כ ביששכר ויהי למס עובד, צריך שלא לאבד אפילו לילה אחד בשינה ואכילה וכו', אלא יהיו כל לילותיו בתלמוד תורה ודברי חכמה.

ומשמע, שאפילו אם עסק כל הלילות בדברי תורה, ורק לילה אחד ביטל, כבר לא יזכה לכתרה של תורה. וצריך לבאר למה חמור כל כך הפסד של לילה אחד, ועוד

צריך ביאור הרי מי שהוא נצרך לעסוק בפרנסתו ומנצל את כל שאר זמנו לתלמוד תורה ודאי יזכה לכתרה של תורה (שהרי בזמן שאי אפשר לו לעסוק בתורה הוא פטור), ואע"פ שלומד פחות מאותו אחד שלמד כל ימיו והפסיד רק לילה אחד, ומה פשר דבר זה.

ושמעתני בזה מהג"ר שניאור קוטלר בשם אביו הגאון רבי אהרן זצוק"ל לבאר (וראה בס' משנת רבי אהרן ח"א עמ' ל"א) שכתר אפשר שיהיה גדול ואפשר שיהיה קטן, ובודאי כתר גדול עדיף הוא הרבה על פני כתר קטן, שהוא חשוב ויפה הרבה יותר ממנו, ואמנם אם יהיה בכתר הגדול חור כבר אינו כתר ופסול הוא למלכות, ועדיף עליו כתר קטן, כי אמנם קטן הוא אבל הוא כתר, דראוי הוא למלכות. והכי נמי אותו אחד שלמד תורה יומם ולילה הרבה מאד, ודאי יזכה למעלה גדולה מאד אבל כיון שהפסיק לילה אחד הוא כמו כתר עם חור, ושוב כבר אינו זוכה בכתרה של תורה, והן אמנם גדולה ונשגבה היא מעלתו, אבל כתר כבר אין כאן. ולעומת זאת האיש אשר למד כפי כל כחו, אמנם קטן הוא, אבל הוא כמו כתר קטן שיש לו גם כן שם כתר, כיון שכל מה שיש בו מושלם הוא.

ובענין אחר נראה לבאר והוא עפ"מ דאיתא בגמ' (בבא בתרא כט.) לענין חזקת ג' שנים, אמר רב הונא שלש שנים שאמרו הוא שאכלן רצופות, ומבארת הגמ' שהחידוש של רב הונא הוא שאם אכלן גם אם אכל את כל הכמות של ג' שנים שלימות, ואפי' יהיה לו כמות של עשר שנים כל שאינם רצופות ל"ה חזקה, ופירש רשב"ם הטעם משום שאם מוביר השדה מגלה דעתו שאינה שלו. אח"כ מביאה הגמ' אמר רב חמא ומודי רב הונא באתרא דמוברי באגי, ופי' רשב"ם מודה ר"ה דדי לו בחזקת אכילת שנים מפוזרות. באתרי דמוברי באגי, במקום שנוהגים לזרוע שנה ולהוביר שנה שלא להכחיש את הקרקע דהא אחזיק בה כדמחזקי אינשי, וממילא אין כאן גילוי דעת שאין השדה שלו.

והנה לזכות בכתר תורה לא שייך אלא אם התורה נעשית שלו, וכדאמר רבא (קידושין לב:) אין, תורה דיליה היא, שכמו שכתב הרמב"ם (ריש פ"ג מת"ת) שכתר כהונה זכה בו אהרן וכתר מלכות זכה בו דוד, ושם הרי זכו שיהיה לגמרי בבעלותם. ומצינו ברמב"ן בפרשתנו (מט י) שכתב שסיבת עונש כריתת משפחת החשמונאים אף שהיו חסידי עליון, ולולי הם נשתכחה תורה מישראל, מ"מ כיון שנטלו כתר מלכות שלא כדין, הגיע להם עונש נורא שנכרתה כל המשפחה מן העולם, וכן קורח ועוזיהו נענשו על רצונם ליטול כתר כהונה ששייך לאהרן, כך גם כדי לזכות בכתר תורה צריך לקנות את התורה לגמרי שתהיה תורה דיליה, והמאבד זמן של השגת תורה, שאינו

לומד בלילה שזהו זמן שאדם לומד רוב חכמתו, מגלה דעתו שאין התורה שלו וא"א שיהיה בעלים על תורה, והרי זה סתירה לחזקה ולקנין בתורה.

וכתב רבינו יונה באגרת התשובה וז"ל, כשבנ"א פוסקין ממלאכתם ומעסקיהן והולכין לבתיהן או יושבין בקרנות והם בטלים או משיחים בדברים בטלים, רעתם רבה וחטאתם כבדה מאוד, לפי שהם מבזים את התורה, שאילו היו מאמינים שאין תכלית למתן שכרה, למה לא ישיבו רגליהם לבית הספר ללמוד הלכות, או מקרא או סידור התפילות, הלא האדם זריו ואץ ברגליו למלאכתו ולעסקיו ויודע כי הכל הבל, ואיך ישכח חיי העוה"ב, עכלה"ק, א"כ אם המוביר שדה גלי דעתיה שאינו שלו, ק"ו המאבד זמן השגת תורה, שהוא מבזה את התורה, ובאופן כזה אי אפשר לעשות חזקה ולקבל בעלות על התורה.

והנה אמרינן בקידושין (שם) דיש זוכה לכך שתורה דיליה היא, שנאמר ובתורתו יהגה יומם ולילה (תהילים א'). וחזינן עוד דבפסוק זה כתוב יומם ולילה דוקא משום שזה התנאי לכך שהתורה תקרא תורתו.

אבל כמו שבאתרי דמוברי באגי ליכא גילוי דעת לסתור חזקתו בזמן שהמנהג להוביר, כך גם מי שממעט מלימוד התורה מחמת אונס ודברים הנצרכים, אין בו שום סתירה לזכות בכתרה של תורה.

ואמרו חז"ל (חגיגה ה:) שלשה הקב"ה בוכה עליהן בכל יום ואחד מהם על שאפשר לו לעסוק בתורה ואינו עוסק. וביאר בזה החפץ חיים (תורת הבית פ"ה) שהקב"ה שהוא היודע באמת אושר המגיע לנפש האדם מלימוד התורה, ורואה בכל שעה איך מוציא האדם שעותיו היקרים שיש בידו להביא בהם לעצמו אוצר של תורה, שהוא אושר נצחי לנפשו, ואין ערך אליו מכל אושר ותענוג הנמצא בעולם, והוא מבלה עתותיו היקרות בדברים שאין בהם יתרון לנפשו כלל, הקב"ה שהוא בבחינת אב לישראל, כמ"ש (דברים יד א) בנים אתם לה', הוא מצטער ובוכה על אובדן אושר בניו החביבים אבידה נצחית, שלא ימצאו אותה עוד לעולם, עכ"ל, ועי"ש עוד דברים נשגבים בזה.

עוד אמרו חז"ל (סנהדרין צט.) שמי שאפשר לו לעסוק בתורה ואינו עוסק נאמר עליו כי דבר ה' בזה וגו' (במדבר ט"ו ל"א), וכן פסק הרמב"ם (פ"ג מת"ת הל' י"ג ובבס"מ) וכתב הלחם משנה שאף אם אינו עושה כן מפני שאינו משגיח (היינו שהוא מזלזל בתורה) אלא מפני שהוא עצל, גם הוא בכלל בזה דבר ה'. והכל ענין אחד שאינו מעריך כראוי את יקר שגב תורתנו הקדושה, וע"כ הוא מבטל זמנו, וא"כ אי אפשר שיזכה לכתרה של

תורה כי אינו יודע ערכה, ולכן אפילו אם איבד רק לילה אחד בלבד, כבר הפסיד הכל, שהוא מוכיח שאינו מכיר ערכה האמיתי של התורה.

וחומרת הדבר של מי שאינו מכיר ערכה של תורה נראה במה שאמרו חז"ל (נדרים פא.) אמר רב יהודה אמר רב מהו דכתיב מי האיש החכם ויבן את זאת וכו' על מה אבדה הארץ (ירמיה ט') דבר זה נשאל לחכמים ולנביאים ולמלאכי השרת ולא פירשוהו עד שפירשו הקב"ה בעצמו דכתיב ויאמר ה' על עזבם את תורתי וגו', ודבר זה הוא פלא גדול, שאם באמת לא היו עוסקים בתורה למה לא ידעו החכמים והנביאים ומלאכי השרת לומר למה נענשו, הלא דבר זה גלוי ומפורסם לכל. ומביא הר"ן שמצא במגילת סתרים של רבינו יונה לפרש שודאי היו עוסקים בתורה תמיד, ולפיכך היו החכמים והנביאים תמהים על מה אבדה הארץ, עד שפירשה הקב"ה בעצמו שהוא יודע מעמקי הלב שלא היו מברכין בתורה תחילה, כלומר שלא היתה התורה חשובה בעיניהם כל כך שיהיה ראוי לברך עליה שלא היו עוסקים בה לשמה ומתוך כך היו מזלזלין בברכתה. הרי לנו חומר הדבר שבגלל שלא הכירו את הערך האמיתי של התורה בא להן עונש חמור כזה שאבדה הארץ ויצאו לגלות.

ובחובות הלבבות (שער יחוד המעשה סוף פ"ה) מבאר איך שהיצר מפתה לומדי תורה, וז"ל ואם יראה ממך חריצות ללמוד החכמה, יאמר לך הלא יספיק לך מה שמספיק לגדולי דורך וזקיןך לדעת חכמה הנאמנה, הלא ידעת כי החכמה אין לה קץ ולא תכלית, שים מגמתך אל עיקר האמונה ושרש התורה, ואח"כ למד מה שתזדיין בו אצל בני אדם, עכ"ל. והיינו שאם היצר רואה את האדם שהוא רוצה ללמוד תורה, הוא בא אליו בדברי יאוש, ואומר לו שהרי לעולם לא יצליח להגיע לשלמות בתורה, על כן הוא מיעץ ללמוד עיקר האמונה ושרש התורה, ואח"כ יוכל ללמוד חכמות אחרות שיחשב בהם לחכם אצל בני אדם.

אמנם על זה שנינו באבות (פ"ב משנה ט"ז) לא עליך המלאכה לגמור, ואי אתה בן חורין להבטל ממנה. ופי' רבינו יונה וז"ל, לא עליך המלאכה לגמור, שלא תעלה על דעתך אינני רחב לב ולא אוכל לגומרה, ומה יתרון בעמל, ומה אועיל ביגיעתי, שלא עליך לגומרה, אלא אחר שבתורה אתה עמל קיימת מצות בוראך. ולא אתה בן חורין לבטל ממנה, שלא תאמר הואיל ואיני חייב לגמור את המלאכה, לא אצער את עצמי אלא אלמוד בכל יום שעה אחת, לא כן הדבר, כי עבד קנוי אתה עליה להגות בה יומם ולילה (כי מי שאינו בן חורין עבד הוא) ואז תצליח את דרכיך ואז תשכיל.

והנה במדרש (בר"ר פצ"ח י"ב) מפרש את הפסוק וירא מנוחה כי טוב ואת הארץ כי נעמה, הארץ זו תורה שנאמר (איוב יא ט) ארוכה מארץ מדה, ויש לבאר השייכות בין

הפסוק את הארץ כי נעמה ובין הפסוק ארוכה מארץ מדה שאי"ז סתם ילפותא ארץ ארץ, להוכיח דארץ הכתוב קאי על תורה, שיששכר ראה את התורה, אלא מורה המציאות שהתורה ארוכה בלי גבול ותכלית וכשראו זאת בני יששכר, את אריכות התורה זכו בזכות זה לכתרה של תורה, שראו בזה נעימות גדולה וזירז אותם, ולא נתייאשו מרוב ארכה. וכמו שהקדימה לנו התורה את הפסוק רובץ בין המשפתיים לבאר איך זכה יששכר לכתרה של תורה, כמו כן הקדימה לנו את הפסוק ואת הארץ כי נעמה. וכן באמת צריך להיות, שמגודל רוחב התורה כשרואים כמה מתיקות ועומק יש בכל פרק ובכל מסכתא צריך לגדול מאוד התשוקה ללמוד יותר ויותר ולא חלילה להיפך.

יה"ר שהמקום יהיה בעזרינו לשמור על הזמן היקר שנותן לנו השי"ת, ללמוד ולהגות בתורתו הקדושה מתוך חשק גדול ואהבה גדולה, ועי"ז נזכה לקנין התורה כרצונו יתברך.

